

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

III. ÉVFOLYAM. 10. SZÁM

1951 OKTÓBER

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY U. 5. TELEFON: 155-208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY U. 5. I. 1. TELEFON: 350-126, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a felemelt ötéves terv második évének harmadik negyedévi teljesítéséről	859
A statisztika szervezete a Szovjetunióban — <i>Pikler György</i>	865
Az építőipari termelés értéki számbavételének néhány kérdése. — <i>Lengyel László</i>	877
Statisztikai bürokrácia	891
Pályázati felhívás	894
A vállalati termelési ciklus időtartama mutatószámainak kiszámítása és elemzési tapasztalatai. — <i>Sz. Mehanyik</i>	895
Pályázati felhívás	908
Az állatállomány reprodukciójának statisztikai mutatószámai. — <i>A. Brjanszkij</i>	909
„A Statisztikai Szemle“ ankétja	924
A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL	932
Hogyan segítjük a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelőinek munkáját. — <i>V. Sesuova</i>	
HOZZÁSZÓLÁS	939
A vállalati statisztikusok oktatása. — <i>Mártzy Margit</i>	
A gépállások hatása a termelésre. — <i>Miltényi Ernő</i>	
Operatív statisztika a belkereskedelemben. — <i>Weitzner János</i>	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	949
Agrárváltság. — ANGLIA. Külkereskedelem. — OLASZORSZÁG. Gazdasági helyzet.	
IRODALOM	956
Könyvismertetés	956
A magyar közoktatási statisztika alapjai.	
Könyvszemle	958
Folyóiratszemle	958

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

3-й год издания. № 10.

Октябрь 1951 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5. I. 1.

Редактор: ДЬЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Сообщение Центрального Статистического Управления о выполнении подвигото пятилетнего плана в III квартале второго года.....	859	Опыт исчисления и анализа показателей длительности производственного цикла предприятия. — С. Механик.....	895
Организация статистики в СССР. — Дьердь Пиклер.....	865	Призыв к конкурсу.....	908
Некоторые вопросы о ценностном учете производства в строительстве. — Ласло Лендьел.....	877	Статистические показатели воспроизводства скота. — А. Брянский.....	909
Статистический бюрократизм.....	891	Анкет „Статистического Обозрения“..	924
Призыв к конкурсу.....	894	ИЗ СОВЕТСКИХ ОПЫТОВ.....	932
		ВЫСКАЗЫВАНИЕ.....	939
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА..	949
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ.....	956

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IIIe ANNÉE, N° 10.

OCTOBRE 1951

RÉDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Page s
Communiqué de l'Office Central de Statistique sur l'exécution, au cours du III ^e trimestre de la deuxième année du quinquennat, du Plan quinquennal élargi....	859	Le calcul des nombres-indices de la durée du cycle de production aux entreprises et les expériences de leur analyse. — S. Mehagnic....	895
L'organisation de la statistique dans l'Union Soviétique. — Georges Pikler.....	865	Avis de concours.....	908
Quelques questions concernant la prise en considération de la valeur de la production à l'industrie du bâtiment. — Ladislav Lengyel..	877	Les nombres-indices statistiques de la reproduction du cheptel. — A. Brjanskij.....	909
Bureaucratie statistique.....	891	L'Enquête de la „Revue Statistique“	924
Avis de concours.....	894	DES EXPÉRIENCES SOVIÉTIQUES	932
		RÉFLEXIONS.....	939
		STATISTIQUE INTERNATIONALE	949
		LIVRES ET REVUES.....	956

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC
LA CITATION DE LA SOURCE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL JELENTÉSE A FELEMELT ÖTÉVES TERV MÁSODIK ÉVÉNEK HARMADIK NEGYEDÉVI TELJESÍTÉSÉRŐL

Az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és az áruforgalom fejlődését, a beruházások, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelkedését 1951 III. negyedévében a következő adatok jellemzik:

Ipar

1951 III. negyedévében az egész gyáripar a termelési tervet 99,4%-ra, ezen belül a nehézipar 98,5%-ra, a könnyűipar 101,2%-ra, az élelmezési ipar 98,4%-ra teljesítette.

Az egész gyáripar 1951 III. negyedévi termelése 24,8%-kal volt több, mint 1950 III. negyedévében — ezen belül a nehézipar termelése 32,2%-kal, a könnyűiparé 19,8%-kal, az élelmezési iparé 11,0%-kal emelkedett. Az iparcsoportok közül a bányászat termelése 12,4%-kal, a kohászaté 32,8%-kal, a gépgyártásé 49,4%-kal, az építőanyagiparé 22,3%-kal, a textiliparé 14,0%-kal emelkedett a múlt év azonos időszakához képest.

Az év III. negyedévében az egyes iparcsoportok tervteljesítése a következőképpen alakult:

Iparcsoport	1951 III. negyedé- nek tervteljesítési %-a
Bányászat	90,2
Kohászat	99,6
Gépgyártás	97,4
Erősáramú berendezés	99,7
Gyengeáramú berendezés	100,0
Finommechanika	103,0
Tömegcikk	111,1
Javitóműhelyek	108,2
Villamosenergia	99,7
Építőanyagipar (építésügyi és könnyűipari minisztérium együtt)	92,3
Vegyészeti	100,6
Gumi	92,4
<i>Nehézipar összesen</i>	<i>98,5</i>
Fa	91,9
Papír	103,0
Nyomda	103,0
Textil	101,0
Bőr és szőrme	106,6
Ruházat	104,2
<i>Könnyűipar összesen</i>	<i>101,2</i>
Élelmezés	98,4
<i>Gyáripar összesen</i>	<i>99,4</i>

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok III. negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Minisztérium	1951 III. negyedé- nek tervteljesítési %-a
Bánya- és energiaügyi minisztérium	96,3
Kohó- és gépipari minisztérium	100,9
Könnyűipari minisztérium	101,7
Élelmezési minisztérium	98,4
Építésügyi minisztérium (építőanyagipar)	88,4
Közlekedés- és postaügyi minisztérium	103,5

A fontosabb iparcikkek termelése 1951 III. negyedében 1950 III. negyedéhez viszonyítva a következőképpen alakult:

Cikk megnevezése	1951 III. negyed 1950 III. negyed %-ában
Szén	117,5
Vas és acél	119,6
Esztergagépek	130,9
Mozdony (közforgalmi vasúti vontató)	128,1
Vasúti teherkocsi	70,2
Tehergépkocsi	196,3
Motorkerékpár	192,1
Kerékpár	117,9
Traktor	95,1
Villamosforgógépek	161,4
Izzólámpa	117,7
Rádióvevő készülék	125,3
Varrógép	121,6
Villamosenergia	117,1
Gép- és motorolaj	134,4
Gépkocsiabroncs-köpeny	128,6
Tégla	111,8
Mész	90,8
Cement	113,4
Húzottüveg	112,6
Pamutszövet	106,2
Gyapjuszövet	116,9
Selyemszövet	110,3
Len- és kenderszövet	107,4
Selyemharisnya	149,0
Pamutharisnya	128,0
Bőr cipő	120,0
Férfiöltöny	119,1
Női kabát	123,1
Liszt	108,6
Szesz	150,8
Cigaretta	149,4
Édesipari készítmények	142,5
Szappan	117,3
Gyufa	131,4

Terven felül a III. negyedévben jelentős mennyiségű vasércet, acél-nyersvasat, vasöntvényt, kovácsolt acélt, gőzmozdonyt, motorkerékpárt, gyalugépet, fűrőgépet, marónátront, foszforműtrágyát, köszénkocsót,

növényvédőszert, gép- és motorolajat, ballonruházatot, furnért, öntöttüveget, pamutharisnyát, szeszt, sört, malátát, keményítőt, cigarettát, stb. gyártottak.

A tervvel szemben elmaradás mutatkozik a szén, nyersolaj, tőzeg, timföld és hutaaluminium, martinacél, hengerelt áru, acélöntvény, motorvonat, marógép, traktor, vasúti személykocsi, vasúti teherkocsi, kerékpár, tehergépkocsi, autóbusz, gépkocsiabroncs-köpeny és -tömlő, zsírszalonna, tej és vaj termelésében.

Építőipar

Az építőipar 1951 III. negyedévi termelési tervét 100,5%-ra, ezen belül a magasépítőipar 104,8%-ra, a szerelőipar 108,9%-ra, a mélyépítőipar — részben a szeptemberi esős időjárás következtében — 92,4%-ra teljesítette. Az egyes minisztériumokhoz tartozó építőipari vállalatok III. negyedévi termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

Építésügyi minisztérium	105,0
Közlekedés- és postaügyi minisztérium	90,6

Az ipari minisztériumok vállalatai III. negyedévi tervüket saját rezsi-ben végzett építkezéseknél 81,7%-ra teljesítették.

Az építőipar termelése 1951 III. negyedévében múlt év hasonló időszakához képest 121,1%-ra, ezen belül a magasépítőiparé 107,9%-ra, a szerelőiparé 142,6%-ra, a mélyépítőiparé 137,0%-ra emelkedett.

A tervidőszakban tovább fokozódott az építőipari munkálatok gépesítése. A földmunkáknak az előző negyedévi 30%-kal szemben 44%-át, a betonkeverési munkáknak az előző negyedévi 80%-kal szemben 85%-át gépek segítségével végezték. A Sztahanov-módszerrel végzett falazás részaránya a múlt negyedévi 34%-ról a tervidőszakban 39%-ra emelkedett.

A helyi tanácsok irányítása alatt álló magas- és mélyépítőipari vállalatok fejlődése ebben a negyedévben sem volt kielégítő. Negyedéves tervüket nem teljesítették.

Mezőgazdaság

A tervidőszakban befejeződtek az aratási és cséplési munkák. A jó időjárás, a fejlett agrotechnikai eljárások szélesebbkörű alkalmazása és a társasgazdálkodás kiterjedése következtében a betakarított kenyérgabona mennyisége jelentősen túlhaladta a sokévi átlagot. Az állami gazdaságok termésátlaga kenyérgabonában átlag 13%-kal, a termelőszövetkezeteké 8%-kal magasabb, mint az egyéni gazdálkodóké. A többi főbb növényeknél is jó termést értünk el. Árpából 22%-kal, zabból 37%-kal, kukoricából és cukorrépából mintegy 60%-kal, burgonyából több mint 100%-kal magasabb a termésátlag, mint az előző évben.

A másodnövények vetésterülete kétszerese az elmúlt évinek.

A mezőgazdaság gépesítése tovább fokozódott. Az előző év azonos időszakához viszonyítva a gépállomásokon a traktorok száma 47%-kal, a vontatóké 43%-kal, az aratógépeké 188%-kal nőtt meg.

A tervidőszakban jelentősen erősödött a szocialista szektor. A termelőszövetkezeteknél az előző év megfelelő időszakához viszonyítva a családok száma közel háromszorosára, szántóterületük két és félszeresére emelkedett. Közös állatállományuk azonban az elmúlt évhez viszonyítva csak mintegy 60%-kal nőtt.

Az állami gazdaságok szántóterülete egy év alatt több mint 31%-kal emelkedett. Állatállományuk 26%-kal több, mint egy évvel ezelőtt. A cséplési munkák elhúzódása és a csapadékos időjárás következtében a talajmunkák végzésénél és az őszi vetésnél bizonyos késedelem mutatkozik.

Közlekedés

A közlekedés 1951 III. negyedévben áruszállítási tervét 94,2%-ra, személyszállítási tervét 104,6%-ra teljesítette. Ez a múlt év azonos időszakához hasonlítva 31,6, illetve 21,6% emelkedést jelent.

A vasúti közlekedésben az áruszállítás teljesítménye egy év alatt 11,9%-kal, a személyszállításé 30,9%-kal emelkedett. A teherárak napi átlagos rakodásában a múlt év hasonló időszakához képest a fontosabb árucikkeknek az emelkedés mértéke a következő: szénnél 13,6%, téglá- és cserépnél 63,4%, vas- és acélárúnál 27,3%, burgonyánál 190%, zöldség- és főzeléknél 144,2%, takarmánygabonánál 86,2%.

A vízi közlekedés áruforgalma egy év alatt 52,8%-kal nőtt.

A városi közlekedésben az autóbuszok utasforgalma a fővárosban 29,3%-kal, a vidéki városokban 58%-kal; a közúti villamosforgalom a fővárosban 12%-kal, a vidéki városokban 41,2%-kal; a helyi érdekű vasút utasforgalma 31,2%-kal emelkedett.

A távolsági autóbuszok utasforgalma egy év alatt 81%-kal nőtt.

A tehergépkocsiközlekedés a III. negyedévben 78,2%-kal több árut szállított, mint egy évvel ezelőtt.

Áruforgalom

1951 III. negyedévben a felvásárló nagykereskedelmi vállalatok kenyérgabonából 15 295, kukoricából 5075, burgonyából 5442, zöldségfélékből 5579 vagonnal többet gyűjtöttek be, mint az előző év hasonló időszakában.

A szocialista kiskereskedelem eladási forgalma a múlt évhez képest 38,5%-kal emelkedett. Ezen belül az állami kiskereskedelem 35,0, a szövetkezeti kiskereskedelem 49,2%-kal növelte forgalmát.

1951 III. negyedév végén a szocialista kiskereskedelem bolthálózata 3708 üzlettel, éspedig 2591 állami és 1117 szövetkezeti boltal volt nagyobb, mint 1950 III. negyedév végén.

Beruházások

1951 III. negyedévben a beruházásokra fordított összeg a gyárparban és az építőiparban 55,9%-kal, a mezőgazdaságban 18,2%-kal volt több, mint a múlt év azonos időszakában.

A gyárpar beruházásaiból 92,8% jutott a nehéziparra, 3,6% a könnyűiparra és 3,6% az élelmezési iparra. A negyedévben számos üzembehelyezés

történt. Megindult többek között a kiskúnfélegyházi Középhez Vasszerkezeti Gyár és a jászberényi Aprító Gépgyár termelése. A diósgyőri Kohászati Műveknél üzembehelyeztek egy 80 tonnás Martin-kemencét, a győri Vagongyárban és a borsodnádasdi Lemezgyárban egy-egy elektromoskemencét. Nagyszámú fémmegmunkáló gépet, különböző bányagépeket és számos egyéb termelő berendezést helyeztek üzembe.

A mezőgazdaság a negyedévben 490 darab traktort és több ezer kisebb mezőgazdasági gépet kapott. Villamosítottunk 30 falut, 15 gépállomást, 8 állami gazdaságot és 8 termelőszövetkezeti csoportot.

Huszonnyolc darab különböző méretű hidat és felüljárót adtak át a forgalomnak, többek között a bánhídi, polgárdi és az üllői felüljárókat. A III. negyedévben tovább bővült a vasúti vágányhálózat. Elkészült a Dimitrov-téri aluljáró. A negyedév folyamán számos új lakás épült; egyedül Dunapentelén többszáz lakást készült el. Ezenkívül Komlón, Záhonyban, Tata-bányán új óvodák, általános iskolák, tanulóotthonok és ipari tanulóiskolák létesültek. A III. negyedévben adták át rendeltetésének a Közdegdaságtudományi Egyetem 30 millió forintos költséggel készült épületét.

Munkások és tisztviselők számának emelkedése, a munkatermelékenység alakulása

1951 III. negyedévben tovább nőtt a népgazdaság valamennyi ágában a munkások és tisztviselők száma. A gyáriparban és építőiparban foglalkoztatottak száma egy év alatt mintegy 85 000 fővel emelkedett. A gyáriparban foglalkoztatott nők létszáma kb. 66 500 fővel nőtt. A III. negyedévi munkabérialap a gyáriparban az egy évvel ezelőttit 21,4%-kal haladta meg. A gyáriparban az egy főre eső termelés 1951 III. negyedévben 10,1%-kal volt magasabb, mint az előző év megfelelő időszakában. Az emelkedés a bányászatban 4,6%, ezen belül a szénbányászatban 3,5%, a kohászatban 14,5%, a gépgyártásban 14,0%, a textiliparban 5,9%, a ruházati iparban 25,2%. Az építőiparban a munkatermelékenység az előző év azonos időszakához képest 15,7%-kal emelkedett, de a munkaidőt sok helyen még mindig nem használják ki megfelelően. A munkából igazolatlanul távolmaradók száma még sokhelyütt magas.

Egészségügyi és kulturális eredmények

Egészségügyi hálózatunk a tervidőszak folyamán tovább fejlődött. A kórházak befogadóképessége a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva 3600 ágygal bővült. A negyedévben megkezdte működését a 200 ágyas dobai állami tudószanatórium. Budapest XIX. kerületében új, modern rendelőintézet létesült. Az ország rendelőintézeti hálózata a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva 30 új szakrendeléssel bővült, a rendelőórák száma 17,6%-kal emelkedett.

A társadalombiztosításba bevontak száma egy év alatt 15%-kal emelkedett. A nőknek a termelőmunkában való fokozott részvételét elősegítette a bölcsődei hálózat kibővítése. Egy év alatt a bölcsődékbe beiratott gyermekek száma 54%-kal nőtt. 1951 III. negyedében a szervezett üdülésben résztvevő dolgozók száma mintegy 95 000 volt, azaz 7700-zal több, mint a

múlt év hasonló időszakában. Ezenkívül mintegy 45 000 volt az üdülésben résztvevett ipari tanulók, diákok és gyermekek száma.

1951/1952. tanévben az általános iskolákba 116 000-rel több tanuló iratkozott be, mint 1938-ban. A tanév elején beiratkozott középiskolai tanulók létszáma a háborúelőttinek több mint kétszerese. A munkás- és parasztszármazású tanulók aránya eléri a középiskolákban a 65,3%-ot, az 1937/1938. tanév 4%-ával szemben. A leányhallgatók száma a múlt tanévhez képest 7400-zal emelkedett. Ebben a tanévben számos új egyetem és főiskola kezdte meg működését. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma több mint 40 000, mintegy 25%-kal magasabb a múltévi létszámnál.

1951 III. negyedévében a különböző szaktanfolyamokon résztvevő dolgozók száma 52,5%-kal haladta meg a múlt év hasonló időszakának létszámát. A negyedévben 990 új ipari szaktanfolyam indult.

A kulturális színvonal emelkedését mutatja, hogy a III. negyedévben a kiadott művek példányszáma az előző negyedévhez képest 43,7%-kal, a napilapok összpéldányszáma 5 millióval emelkedett. A mozgóképszínházak száma egy év alatt 455-tel, a mozilátogatók száma közel 4 millióval, a rádió-előfizetők száma 72 000-rel emelkedett.

A szeptember elején rendezett városi és falusi könyvnapokon a dolgozók több mint háromnegyedmillió könyvet vásároltak.

A STATISZTIKA SZERVEZETE A SZOVJETUNIÓBAN*

A közelmúltban Moszkvában tanulmányúton járt magyar statisztikusoknak alkalmuk volt megismerni a Szovjetunió statisztikai rendszerét, a statisztikai szervezet feladatait, működését, méreteit és helyét az államapparátusban. A következőkben megkíséreljük az ott tanultakból azt, ami nemcsak szakmai szempontból fontos, összefoglalni.

Egyes amerikai szerzők szerint — akikről bizonyára nem feltételezhető, hogy túlságosan rokonszenveznek a Szovjetunióval — a szovjet statisztika a „világ nyolcadik csodája“. A szervezet valóban lenyűgöző, és pedig nemcsak méreteiben, hanem elsősorban mindenre kiterjedő teljessége, szigorú, következetes logikája, szilárdsága, tudományos rendszeressége, ugyanakkor mozgékonyasága, gyorsasága révén. „Egyetlen termék, egyetlen font gabona sem maradhat ki a számvitelből“ — tanította Lenin elvtárs — és a Szovjetunióban a lenini követelés kézzelfogható valósággá: az ellenőrzés, a számvitel valóban „mindenre kiterjedővé, mindenütt jelenlevővé“ vált.

A Szovjetunió statisztikai rendszerének alapját természetesen az ottani, a jelenlegi magyar helyzethez képest összehasonlíthatatlanul magasabb színvonalon álló terv- és számviteli fegyelem, általában: a szilárdabb állami fegyelem képezi. Ugyanakkor azonban a statisztikai rendszer biztosítja, alátámasztja a rendet és a fegyelmet; a fegyelem megvédéséért és további szilárdításáért folytatott küzdelemnek a statisztikai rendszer is egyik fontos, éles fegyvere.

*

Mielőtt a rendszer ismertetésére rátérnénk, néhány kérdést kell megvilágítanunk.

A gyors és pontos, megbízható, ellenőrizhető adatokra támaszkodó, jó szocialista statisztika megteremtése harci kérdés. Ennek a harcnak legfontosabb két frontszakasza ma nálunk és a többi népi demokratikus országokban (sőt bizonyos mértékben és magasabb szinten még a Szovjetunióban is) a következő:

1. A kontárstatisztikák elleni harc. A különböző irányító szervek által szakszerűtlenül, ötletszerűen bevezetett statisztikai jelentések (a szovjet elnevezés szerint: törvénytelen statisztikák, „vadstatisztikák“) megnehezítik, sőt lehetetlenné teszik az egységes rendszer kialakítását, az adatok okmányyszerű alátámasztását, a bizonylatok rendszerének kiépítését. Márpedig a statisztikában bizonylatokkal alátámasztott, ellenőrizhető adatokra

* Megjelent a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle 1951. évi 9. számában.

van szükség. Mindenütt meg kell lenni az első bizonylatoktól kezdve egészen a könyvelésig és a statisztikai összeállításokig: a meghatározott formájú és tartalmú, meghatározott módon kitöltendő űrlapok kötelezően előírt, zárt, ellenőrizhető rendszerének, láncolatának. A bizonylatok zárt láncolata nélkül a számviteli és statisztikai fegyelem nem valószínű meg. A kontárstatisztikák a statisztikai fegyelmet ezenkívül a pontatlanul fogalmazott kérdések és az ezáltal ellenőrizhetetlen válaszok révén is aláássák. Ilyen vadstatisztikák legtöbbször feleslegesek, igen sokszor használhatatlanok, mert a befutó jelentések részben terjedelmük miatt és részben a megfelelő statisztikai utasítások és egységes meghatározások hiányában nem is összesíthetők.

2. A helyes statisztikai rendszer kialakításáért folyó harc másik fontos frontszakasza: a helyi, partikuláris befolyások elleni küzdelem. Az eredményekért felelős igazgatási szervek statisztikai kimutatásait állandóan ellenőrizni kell. A „Központi Statisztikai Hivatalnak objektív, minden előítéllettől ment adatokat kell szolgáltatnia — mondotta Sztálin elvtárs —, mert ha a számadatokat valamilyen eleve eltökélt nézethez próbálják igazítani — bűncselekményt követnek el.“¹ Meg kell akadályozni mind az esetleges szándékos hamisításokat, mind az adatok liberális szépítgetését. Minél gyengébb lábon áll a terv- és statisztikai fegyelem, a bizonylatok, az egységes meghatározások és utasítások rendszere, annál nagyobb a tendenciózus adatok, az eredmények szépítésének, a hibák eltitkolásának veszélye.

A Szovjetunió statisztikai rendszere csak ezeknek a kérdéseknek tükrében válik érthetővé. Az adatok megbízhatósága, ellenőrizhetősége, a bizonylati rendszer megszilárdítása érdekében az ötletszerű, a kontárstatisztikák megszüntetése és a szakmai, helyi befolyások elhárítása — ezek az elmúlt évtizedek alatt a statisztikusok, de a kormány számára is — fontos harci kérdések voltak. A jelenlegi szervezeti forma ennek is harcnak az eredménye. A harc természetesen a jelenlegi forma mellett sem tekinthető lezártnak. Ez a magyar delegáció számára érezhető volt abból a nyomtatékból is, amellyel a szovjet elvtársak, mint alapvető szempontokra, úgyszólván naponta visszatértek:

1. a kérdőíveket, a statisztikai beszámolójelentéseket (és az ezek alapján készített összesítéseket) egységes, mindenkire nézve kötelezően előírt rendszerbe kell foglalni,

2. hogy a helyi befolyások elhárítására csak önálló, független statisztikai szervezet alkalmas.

Így, mint ez a későbbiekből is kitűnik, nem véletlen, hogy a szovjet elvtársakkal való első találkozásunkkor első kérdésük azt volt, hogy független-e Magyarországon a Statisztikai Hivatal a Tervhivaltól, továbbá, hogy a magyar megyei statisztikusok a Központi Statisztikai Hivatal vagy a megyei Tanácsok végrehajtó bizottságának alkalmazottai? Amikor pedig a négy hétig tartó munka után a szovjet elvtársaktól búcsút vettünk, Szarovszkij elvtárs, a Hivatal vezetője, ismét — mint az eredményes munka előfeltételét — a statisztikai szervezet függetlenségének kérdését világította meg. Ugyanakkor arra is figyelmeztetett, hogy a statisztikai káderek oktatása olyan feladat, amelynek megoldása nem tűr halasztást. Elmondotta,

¹ Sztálin Művei. 7. kötet. Szikra, Budapest, 1951. 351. old.

hogy a Szovjetunió Statisztikai Hivatala már 1923-ban kezdte meg a statisztikai iskolák szervezését. A Hivatal jelenlegi vezetői, szinte kivétel nélkül, az akkor elindított iskolákból kerültek ki. Független statisztikai szervezet és képzett káderek — ebben jelölte meg azokat a leglényegesebb felteteleket, amelyek nélkül nem fogunk tudni megfelelni feladatainknak.

*

Hogyan alakult és milyen jelenleg a Szovjetunió statisztikai szervezete?

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala a forradalom után sokáig nem tudta levetkőzni munkájában az elvontságot, nem tudta kellően kielégíteni a gyakorlati követelményeket. Lenin elvtárs maga is több ízben bírálta a Statisztikai Hivatal munkáját. Egyik levelében ezt írta: „A folyó ipari termelési statisztikára vonatkozóan augusztus 3-án hozzám eljuttatott jelentések már nagyrészt elavultak. Lényegükre vonatkozóan pedig az mondható: nagy terjedelműek, de kevés a tartalmuk. Egy statisztikai igazgatóság, amelyik késik, a bürokratikus intézmények tipikus példája. Adhat rengeteg anyagot, akár két évre valót is a tudományos munkához, de nekünk nem erre van szükségünk. A folyamatos ipari termelési statisztikának az a kötelessége, hogy a legfontosabb gyakorlati jelentőségű számszerű adatokat hozza nyilvánosságra, és pedig semmi esetre sem későbbben, hanem kötelezően korábban, mint a sajtó.”²

Ennek a helyzetnek megváltoztatása érdekében a Hivatalt, amely eddig önálló volt, 1930-ban a Goszplan alá rendelték. Ez biztosította, hogy a Statisztikai Hivatal a gyakorlati életet szolgálja, a tervgazdaság szükségleteit kielégítse. Azonban az új helyzetben a statisztikában különböző partikuláris befolyások érvényesültek. Különösen a helyi szerveknél jelentkezett ez, úgy, hogy ezeket már egy év múlva kivonták a helyi Tervhivatalok hatásköre alól és a Központi Statisztikai Hivatal alá rendelték. Miatán azonban maga a Központ nem rendelkezett megfelelő önállósággal, az alsóbb statisztikai szervek helyi önállósága csupán félmegoldást hozott.

Ez a helyzet 17 évig maradt fenn. 1948-ban megszüntették a Tervhivatallal szemben fennálló alárendeltségi viszonyt és a Központi Statisztikai Hivatalt a Szovjetunió Minisztertanácsa mellé rendelték.

A Központi Statisztikai Hivatalnak ma kiterjedt önálló hálózata van. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellé rendelt moszkvai központon kívül minden köztársaságban, oblasztban, valamint a nagyobb városokban statisztikai hivatalok, a rayonokban és a kisebb városokban felügyelőségek, részlegek működnek. Míg azonban a Központ az Össz-szövetségi Minisztertanács mellé van rendelve, addig a helyi statisztikai szervek nincsenek a köztársaságok minisztertanácsai, az oblasztok és a rayonok végrehajtóbizottságai mellé rendelve. A statisztikai helyi szervek a Központi Statisztikai Hivatalnak vannak alárendelve. A köztársasági minisztertanácsok és az alsóbb végrehajtóbizottságok nem rendelkeznek saját statisztikai apparátussal, mert ezeknél fennállhatna a helyi befolyások veszélye. A köztársasági minisztertanácsok és területi végrehajtó bizottságok elnökeit a Központi Statisztikai Hivatal helyi szervei tájékoztatják.

² Lenin-gyűjtemény. XXIII. kötet, 217. old., oroszul.

A Központi Statisztikai Hivatal független statisztikai apparátusa a centrális vezetés elvén épül fel. Minden köztársaságban, oblasztban, rayonban lévő statisztikai dolgozó a Központi Statisztikai Hivatal státusához tartozik, fizetést a központtól kap, a felvételekről és elbocsátásokról, egészen a rayonok négy-hat főből álló csoportjának vezetőjéig lemenően, a helyi statisztikai szervek javaslata alapján a Központi Statisztikai Hivatal vezetője dönt.

A Központi Statisztikai Hivatal apparátusa mellett egy második, nem kevésbé átfogó statisztikai apparátus van. Minden operatív szervnek (összszövetségi és köztársasági minisztériumnak, trösztnek stb.) meg van a saját statisztikai szervezete. A minisztérium statisztikai szervezetéért elsősorban a miniszter felelős, de a miniszter mellett a Statisztikai Hivatal is.

A párhuzamos statisztikai szervezet jelentős létszámot igényel. A Központi Statisztikai Hivatalnak 800, az egész apparátusnak több mint 27 000 dolgozója van. Ebbe nincs beleszámítva az adatok gépfeldolgozásával foglalkozó ú. n. számgyárak több ezer főnyi dolgozója és az egyéb, nem szorosan vett statisztikai szervek létszáma (könyvtár, iskolák, gépesítési igazgatóság, kiadó, nyomdák stb.).

Az adatok a magyar létszámadatokkal nem hasonlíthatók össze, azonban az arányok tanulságosak. A szervezetet irányító moszkvai központnak csaknem harmincötzörösét teszik ki létszámban a tulajdonképpeni statisztikai munkát és ellenőrzést végző köztársasági és alsóbb szervek. Az alsó apparátus igen nagy súlya csak részben a területi viszonyok következménye, részben a munkaszervezés elvi felépítésének tükré.

Az igazgatási szervekben (vállalatokban, trösztökben, minisztériumoknál) dolgozó statisztikusok létszámáról kapott információk nem voltak teljesek. A falusi tanácsokban és a kolhozokban kevés a statisztikus. Az első helyen társadalmi munkával pótolják a hiányt, a kolhozokban pedig a Statisztikai Hivatal legalsóbb szervei nyújtanak segítséget. (Abban az 1800 dolgozót magában foglaló kolhozban, amelyet meglátogattunk, hat könyvelő dolgozik, akik a statisztikai munkákat is elvégzik.)

*

Milyen feladatokat lát el a Központi Statisztikai Hivatal?

A Központi Statisztikai Hivatal feladata általában, hogy feldolgozza és idejében bemutassa a kormánynak a hiteles, tudományosan megalapozott statisztikai adatokat, amelyek megmutatják az állami tervek végrehajtásának mérvét, a szocialista népgazdaság és kultúra növekedését, a népgazdaság különféle ágai közötti összefüggéseket, a terv végrehajtásának tartálékait.

Konkrétan ez a következőképpen valósul meg:

1. A Központi Statisztikai Hivatal saját centralizált apparátusán keresztül végrehajtott közvetlen adatgyűjtése alapján megbízhatóan és gyorsan tájékoztatja a Pártot és a Kormányt a lényeges kérdésekről.

2. A marxi-lenini tanítás szellemében kidolgozza a számvitel és a statisztika módszerét.

3. Biztosítja a számvitel egységét. Kidolgozza a statisztikai beszámoló-jelentések összefüggő rendszerét, szigorúan őrködik a rendszer betartása felett. Irányítja a különböző szervek, minisztériumok stb. statisztikai beszám-

moló-tevékenységét. A számvitelen belül a könyvelés és a könyvelési beszámoló rendszerét a Központi Statisztikai Hivatallal egyetértésben a Pénzügyminisztérium dolgozza ki és hagyja jóvá.

4. Ellenőrzi a más szerveknél folyó statisztika helyességét és megbízhatóságát.

Ezenkívül feladata a Központi Statisztikai Hivatalnak, hogy negyedévenként nyilvános tervjelentést készítsen,

a számvitel és a könyvvitel gépesítését elősegítse, a gépesítés tervét kidolgozza, a gépesítés propagandáját irányítsa, egyszóval a mechanizációt vezesse,

kádereket képezzen elsősorban saját helyi szervei és kolhozok, szovhozok részére.

A statisztikai tájékoztatás tehát a Statisztikai Hivatal munkájának csupán egy részét teszi ki. A Központ tájékoztatási kötelezettsége csak a lényeges kérdésekre terjed ki, mert csak a legfelsőbb vezetőkkel szemben áll fenn. A Központi Statisztikai Hivatal tájékoztatja:

a Szovjetunió Minisztertanácsának elnökét és annak helyetteseit;

a Szovjetunió Tervhivatala elnökét és annak helyettesét;

az Anyaghivatal vezetőjét;

a Közellátásügyi Hivatal vezetőjét és végül

az Építkezési Központ vezetőjét.

Az alsóbb szinteken még szűkebb az adatszolgáltatási kötelezettség. A köztársaságok statisztikai Hivatalai már csak a köztársaságok minisztertanácsának elnökét és helyetteseit, az alsóbb statisztikai szervek pedig csak a V. B. elnökét kötelesek tájékoztatni. A helyi (köztársasági stb.) Tervhivatalok és tervbizottságok a statisztika helyi szerveitől adatot általában nem kérhetnek és nem kapnak.

A Központi Statisztikai Hivatal a felsoroltakon kívül semmi adatszolgáltatásra nem kötelezett és — igen kevés kivételtől eltekintve — másoknak adatokat nem ad. (Egy ilyen kivétel: az egészségügyi minisztérium megkapja munkájához szükséges demográfiai — pl. haláloki statisztikai — adatokat.)

Azt az elvet, hogy csak a legfelsőbb vezetők nyerhetnek az egész népgazdaságra vonatkozó átfogó képet, szigorúan megvalósítják. Ezért egy-egy miniszter is csak saját területét tekintheti át és a Központi Statisztikai Hivatal jelentéseit — melyek feladata éppen a népgazdaság egészére vonatkozó tájékoztatás — csak a legfelsőbb vezetők kapják. Az egyes miniszterek, akik saját területükre vonatkozólag saját statisztikájukból tájékozódnak, a Központi Statisztikai Hivatal jelentéseit nem kapják, nem értesülnek közvetlenül arról, hogy a rájuk vonatkozó adatokhoz a Központi Statisztikai Hivatal milyen megjegyzést vagy javaslatot fűz.

*

A minisztériumok és a más igazgatási szervek munkájuk során kizárólag saját statisztikai adataikra támaszkodnak. A Goszplan és a helyi tervbizottságok is az operatív szervek adatait használják fel, a népgazdasági tervekben és a kormányhoz intézett jelentésekben azonban csak a Statisztikai Hivatal adataira hivatkozhatnak. A Szovjetunió kormányához (a kormány elnökéhez) az egyes minisztériumok statisztikai általában nem jutnak el;

a kormány a szükséges statisztikai adatokat a Központi Statisztikai Hivaltól vagy azon keresztül kapja.

A statisztikai adatgyűjtés és adatszolgáltatás terén tehát párhuzamoság áll fenn. Minden adatszolgáltató egység (vállalat, kolhoz, kórház, iskola stb.) két irányban szolgáltat statisztikai adatokat: egyrészt a Központi Statisztikai Hivatal felé, ennek helyi szervein keresztül; másrészt a felelős miniszter felé, az igazgatási szerveken keresztül. Így a fontosabb adatok végigfutnak a Statisztikai Hivatal hálózatán és ugyanezek az adatok kiegészítve, a közvetlen vezetéshez szükséges részletesebb adatokkal végigfutnak az igazgatási szervek statisztikai apparátusán is.

Az adatokat mind a Központi Statisztikai Hivatal vonalán, mind az igazgatási vonalon minden szerv, az alája tartozó illetékességi területre vonatkozólag összesíti. Az adatok így fokozatos, piramisszerű összesítésben érkeznek fel a Központi Statisztikai Hivatalhoz és a miniszterekhez. Az összesített eredményeket a minisztériumok tartoznak a Központi Statisztikai Hivatalnak megszabott határidőben átadni. A Statisztikai Hivatal a minisztériumi összesített adatokat összeveti a saját apparátusán keresztül gyűjtött adatokkal. Ezenkívül a minisztériumok átadják a statisztikai adatokat a Goszplannak is. Ugyanígy a helyi operatív szervek az alárendeltségi körükbe tartozó vállalatok, intézmények adatait összesítve átadják a helyi tervbizottságoknak, amelyek egyedül ezekre támaszkodnak. A Statisztikai Hivatal helyi szerveinek ezenkívül rendelkezésére állnak az igazgatási vonalon futó részletesebb statisztikai jelentések másolatai is. Ezeket a helyi statisztikai szervek nem dolgozzák fel, csak ellenőrzik. (Nem is volnának képesek a legkülönbözőbb területeket igen széles körben felölelő részletes adatok feldolgozására.)

Így tehát vannak olyan kérdőívek, amelyek:

1. Teljesen egyformák, párhuzamosan futnak mind a statisztikai, mind az operatív szerveken át (ezek a legfontosabb adatokat tartalmazzák).

2. Csak az operatív szerveken jutnak feljebb (részletesebb, kevésbé jelentős adatok). A statisztikai szervek ellenőrzés céljára — ezekről is kapnak másolatot.

3. Egyenesen a Statisztikai Hivatal központjához érkeznek közvetlenül az adatszolgáltatóktól (igen ritka esetek, amikor az adatszolgáltatásnak különös nyomatékot kívánnak adni).

Mi teszi indokolttá az adatszolgáltatás párhuzamosságát?

1. Csak így valósítható meg, hogy a kormány tájékoztatása nem nyugszik az eredményekért felelős operatív szervek saját adatszolgáltatásán.

2. Csak így biztosítható intézményesen az operatív szervek statisztikájának hathatós ellenőrzése. A helyszíni ellenőrzés — legyen az bármilyen széles — mindig csak a tényleg megvizsgált területről, nem pedig a terület egészéről ad képet. Egyedül a párhuzamosan folyó statisztika végeredményeinek egyező volta nyújt biztosítékot az egész statisztika helyességéről.

3. Csak így biztosítható, hogy az operatív csúcsszervek maguk is fenntartás nélkül küzdjenek saját adatszolgáltatásuk megbízhatóságáért. Minden miniszter érdeke, hogy saját területéről helyesen tájékozzódjék. Ha azonban maga szolgáltat a kormánynak a saját szervezetéről adatokat, akkor ez könnyen az objektivitás rovására megy, bizonyos szépítés, takarítás irányába hat. Mert a szovjet rendszerben a minisztériumok munká-

jának képét a kormány felé úgysem maga a minisztérium, hanem a Statisztikai Hivatal adja, ezért a minisztereknek semmilyen más szempontból el nem homályosított érdeke, hogy saját statisztikájuk a valóság hű képét mutassa.

*

A Szovjetunió területén működő vállalatok és más egységek egy része a helyi végrehajtó bizottságoknak van közvetlenül alárendelve, más részéki van vonva a helyi igazgatási hatáskör alól és valamely magasabb szerv, például a Szövetséges Köztársaságok Minisztertanácsa, vagy a Szovjetunió Minisztertanácsa, illetve valamely szakminisztériuma alá van rendelve. Ennek megfelelően a Szövetséges Köztársaságok minisztériumai és a területi végrehajtó bizottságok osztályai csak az illetékesség szerint alájuk tartozó egységekről kapnak statisztikai adatokat. A Statisztikai Hivatal köztársasági és egyéb területi szervei azonban nem ebben a rendszerben, hanem tekintet nélkül az alárendeltségi viszonyra, a területükön lévő minden egységről kapnak jelentéseket. Ugyanígy a területi statisztikai szervek ellenőrzési kötelessége is minden szervezési korláttól függetlenül kiterjed mindenegyres, a területén működő vállalatra vagy egyéb egységre.

*

A párhuzamos munka összhangját, elvi és gyakorlati egységét szervezeten biztosítja a Központi Statisztikai Hivatal egyik központi tevékenysége: a mindenre kiterjedő beszámolójelentési és nyilvántartási rendszer rögzítése. A Hivatal feladata, hogy rögzítse és egységes összefüggő rendszerbe foglalja mind a saját apparátusát, mind az operatív szerveken keresztül futó adatokra vonatkozó összes statisztikai beszámolójelentéseket.

A rendszer kiterjed nemcsak a kérdőívekre és az utasításokra, hanem ezek feldolgozásának, összesítésének módjára, megszabva valamennyi statisztikai beszámolójelentés formáját, méretét és ütemezését — a legalsó adatszolgáltatóktól kezdve fel egészen az össz-szövetségi minisztériumokig. A Központi Statisztikai Hivatal által rögzített rendszer kötelező. A beszámolójelentések körét semilyen igazgatási szerv nem bővítheti — sem új beszámolót — még egyszeri érvényűt sem kérhet, sem a meglévő beszámolókat nem egészítheti ki, nem változtathatja meg. Éppen így nem lehet szűkíteni a beszámolójelentéseket: minden előírt adat közzlése, minden összefüggés kimunkálása mindenkire kötelező.

A statisztikai beszámolójelentések rendszerét nem a Statisztikai Hivatal rendeli el, hanem javaslatot tesz a Minisztertanácsnak, amely törvényerejű határozatban utasítja a Hivatalt a szóbanforgó beszámolójelentés jóváhagyására és bevezetésére.

Új beszámolók rendszeresítésére vonatkozó javaslat érkezik a Statisztikai Hivatalhoz akár az operatív vonalon, akár a Hivatal alsóbb helyi szervein keresztül. A Statisztikai Hivatal a javaslatokat megvizsgálja és ennek alapján a Minisztertanács elé megfelelő javaslatokat terjeszt.

A statisztikai beszámolójelentések az új mozgalmaknak, az új szükségleteknek megfelelően bővülnek, ugyanakkor az időközben esetleg szükségtelenné vált rovatok vagy beszámolók automatikusan nem szűnnek meg. Ezért a Statisztikai Hivatalnak, a kormány utasítására, néhány évenként az egész beszámoló rendszert generálisan át kell vizsgálnia, a beszámoló-

jelentéseket egyszerűsíteni, számukat csökkenteni. Például az utolsó ilyen alkalomkor a Hivatal 19 minisztériumot vizsgált felül és a beszámoló-jelentéseket 30—40 százalékkal sikerült csökkentenie.

Minden minisztérium köteles nyilvántartást vezetni összes statisztikai beszámolójelentéseiről, pontosan feltüntetve, hogy miről, mikor, milyen beszámolójelentés van engedélyezve.

A statisztikai beszámolójelentéseket a Minisztertanács utasítása után a Központi Statisztikai Hivatal engedélyezési záradékkal, engedélyszámmal látja el. Beszámolójelentést (úrlapok, kérdőívek) csak a Központi Statisztikai Hivatal nyomdáiban szabad nyomni. Ez az összefüggő rendszer: a minisztertanácsi engedélyhez kötött sémák, az egységes rendszerű engedélyszámok, a minisztériumoknak a statisztikai úrlapokra vonatkozó nyilvántartási kötelezettsége és a centralizált nyomda, együttvéve nagy mértékig megkönnyítik az ellenőrzést.

Az egységes rendszer nemcsak az ellenőrzés szempontjából előnyös, hanem túl ezen, szervező, koordináló erő. Az összes statisztikai beszámoló-jelentések központi áttekintése biztosítja az adatok összevethetőségét, a különböző területek közti összefüggést, a helyes arányokat, a fogalmak egyértelmű meghatározását és nem utolsósorban a statisztikai apparátus terhelésének helyes elosztását.

A beszámolójelentések rendszere által felölelt valamennyi munkát a Központi Statisztikai Hivatal éves munkatervben foglalja össze. Ebben minden statisztikai szerv számára — a legalsóktól kezdve föl egészen a központig — pontosan meg van határozva, hogy kinek mikor, milyen feladatot kell elvégeznie.

Míg mind a statisztikai, mind a könyvelési beszámolójelentések rendszere központilag van rendszeresítve, addig az operatív számvitel és a belső bizonylati rendszer részleteiben nincs kötelezően előírva. A Statisztikai Hivatal erre vonatkozólag csak mintákat ad, javaslatokat tesz a vállalatoknak, de a bizonylatok rendszerét saját szükségleteiknek megfelelően a vállalatok maguk alakíthatják ki. A vállalatokon belül a bizonylati rendszer ellenőrzése is mindig csak a rendszer helyességére és teljességére vonatkozik.

A statisztikai beszámolójelentések az adatok rendkívül széles körét ölelik fel. A Szovjetunióban a statisztikai megfigyelés úgyszólván az élet minden területére kiterjed. Néhány példa azokról a területekről, amelyeken a Szovjetunióban a statisztikai megfigyelés folyik, nálunk pedig még nem:

Nyomok követik a vállalatoknál nemcsak azt, hogy mennyit termeltek, hanem azt is, hogy mennyit szállítottak ki.

Folyamatosan megfigyelik a gépek és berendezések kihasználását.

Vizsgálják a különböző szolgáltatások minőségét (pl. a postánál).

Egyéni nyilvántartás alapján évente kimutatják az összes főiskolai végzettségű dolgozókat.

Munkábaállásuktól számított négy éven keresztül, kartotékok alapján, megfigyelik a munkaerőtartalékok rendszeréből (ipari tanulók) kikerülő fiatalokat, hogy tanulmányaiknak megfelelő helyen és körülmények között vannak-e foglalkoztatva stb., stb.

Amellett, hogy a megfigyelés több területre terjed ki, mint nálunk, az egyes területeken belül is sokkal szélesebb körű a statisztika. Ugyan-

akkor a szélesebb megfigyelés nemcsak a jó bizonylati alátámasztás és nagyobb nyilvántartási egyetem, hanem részben az adatszolgáltatás időben jobb elosztása következtében nem jelent arányosan nagyobb terhet.

A folyamatos adatszolgáltatás általában viszonylag keves kérdést ölel fel. A napi, 10 napi, havi és egyéb folyamatos kérdőívek célja, hogy a különböző tervek teljesítését mérjék, a kérdések egy-egy meghatározott oldalát figyeljék. Ezek feldolgozása, kiértékelése, a terv és a tervteljesítés összevetése aránylag egyszerű. Evente csak egyszer készül igen széles körű adattelvétele, melynek célja már nemcsak egy-egy kérdés vizsgálata, hanem az egyes kérdések közti összefüggések lehetőleg teljeskörű vizsgálata. Ezeknek a kérdőíveknek a feldolgozása igen nagy munkát jelent és hosszabb ideig tart.

Fentieknek megfelelően különválnak a statisztika két fajtája:

a) operatív statisztika — a tervteljesítés mérésére szolgál, folyamatos. A szükséghez képest gyorsütemű,

b) nem közvetlenül operatív intézkedések alapjául szolgáló statisztika — elsősorban a tervezés céljait szolgálja, távolabbi perspektívájú, éves ütemű.

Mind a Központi Statisztikai Hivatal, mind az operatív szervek végeznek mindkét jellegű statisztikai munkát.

Az operatív statisztika fogalmáról és az ezzel kapcsolatos munkamegosztásról nálunk felmerült az a felfogás, hogy az „operatív statisztika“ a minisztériumoknak mintegy belső ügye, amelyekre a különböző megszorítások (a kontárstatisztikák ellen hozott N. T. határozatok) nem is terjednek ki. A Szovjetunióban az igazgatási vonalon futó minden statisztikára nézve — beleértve még a napi jelentéseket is — kötelezőek a Központi Statisztikai Hivatal, illetve a Miniszttertanács előírásai. Természetesen a statisztikai szervezet adatai is operatív intézkedések alapjául szolgálnak.

A lényegbevágó különbség a minisztériumok és a Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtése között nem az adatszolgáltatás „operatív“ vagy „nem operatív“ voltában, a sűrűbb vagy ritkább ütemben, de nem is az adatszolgáltatás ideiglenes, vagy végleges jellegében rejlik. A munkamegosztás alapja, hogy a Statisztikai Hivatal adatai nem mennek a részletekbe, hanem mindenkor csupán az állami tervek mélységéig hatolnak le, míg az igazgatási szervek az operatív vezetés szükségleteinek megfelelő részletesebb adatokat gyűjtik, amelyek olyan mértékig válnak egyre szélesebbé, amilyen mértékig lejjebb kerülve közelednek magának a termelésnek a helyéhez.

*

Az operatív statisztika mind a Központi Statisztikai Hivatal, mind a minisztériumok vonalán egyaránt rendkívüli gyorsasággal rendelkezésre áll. A folyamatos adatszolgáltatás egy része siffré-sürgöny formájában történik, ami lehetővé teszi, hogy a roppant távolságok dacára, a fontosabb adatok (egyes iparcikkek termeléséről, vetési, betakarítási munkákról stb.) két-három nappal a tárgynapot követően, általában 10 naponként (de sokszor naponként) a vezetők rendelkezésére álljanak. A sürgönyjelentéseket nemcsak folyamatos adatgyűjtések esetében alkalmazzák, hanem például a legfontosabb anyagkészletre vonatkozó évi egyszeri összeírás rendkívül nagy anyagát ugyanilyen úton gyűjtik. Ez lehetővé teszi, hogy az előzetes

adatok az összeírástól számított 15 napon belül az egész Szovjetunióra vonatkozólag, megfelelő csoportosításban, rendelkezésre álljanak.

Míg a folyamatos adatszolgáltatás rendkívül gyors, addig az éves fel dolgozás általában hosszabb időt, több hónapot és igen alapos elemző munkát igényel. Ilyen elemző munkát nemcsak a központban, hanem a lépcsőzetesen felérkező adatok esetében minden szinten folytatnak.

A kiértékelő, elemző munka során a Statisztikai Hivatal és szervei nem szorítkoznak a tények regisztrálására, hanem a statisztikai adatok alapján az esetleges hiányok kiküszöbölésére, a lehetőségek jobb kihasználására, mind köztársasági, mind össz-szövetségi viszonylatban, javaslatokat is tesznek.

*

A Központi Statisztikai Hivatal és szervezete egyik központi feladata a vállalatok és igazgatási szervek statisztikai munkájának ellenőrzése. Az ellenőrzés kiterjed az adatok megbízhatóságára, a statisztikai fegyelemre, valamint a törvénytelen statisztikák kérdésére is. A helyi szervek az ellenőrzést részben saját iniciatívájukra, részben pedig központi munkaterv alapján végzik. A munkaterv megjelöli, hogy az ellenőrzést hol kell végrehajtani, mire kell kiterjednie; a vizsgált szerv tevékenységének egész körére, vagy a mutatóknak csak meghatározott és milyen részére (pl. termelékenység, munkabér). A terv pontosan meghatározza, hogy az ellenőrzés programját milyen bizonylatok és beszámolók alapján kell végrehajtani. Az ellenőrzés rövid idő alatt bonyolítandó le. Az ellenőrzés eredményéről az ellenőrzést közvetlenül végrehajtó dolgozónak aktát kell készítenie, amelyből kitűnik, hogy

ki hajtotta végre az ellenőrzést,
mi volt az ellenőrzés eredménye,
mi volt a hiba forrása, ki a felelős,
mi a javaslat a helyesbítésre.

Az aktát megkapja az ellenőrzést lebonyolító helyi szerv, amely saját megjegyzéseivel és a büntetésre vonatkozó javaslattal együtt a jelentést elküldi a Központi Statisztikai Hivatalnak. Amennyiben az ellenőrzés eredménye kisebb jelentőségű, úgy a Statisztikai Hivatal az illetékes miniszternek, fontosabb esetben pedig a Kormánynak tesz jelentést. Ilyen esetben a Statisztikai Hivatal, mielőtt a jelentést megtenné, meghívja és meghallgatja az illetékes minisztert vagy helyettesét. A Kormány a jelentés alapján utasítja a Statisztikai Hivatalt, hogy adjon ki rendeletet a megállapított hiányok kiküszöbölésére. A Hivatal feladata, hogy utólag ellenőrizze, vajjon a hiányosságok kiküszöbölése megtörtént-e. (Félreértések elkerülése végett: a statisztikai munka során történt hibákról vagy mulasztásokról van szó.)

*

Mint a bevezetőben már említettük, a Szovjetunió statisztikai rendszerének fő pillérei, amelyek egymással szorosan összefüggenek és egyik a másik nélkül nem állhat fenn:

a) a beszámolójelentések, úrlapok, utasítások, definíciók kötelezően előírt rendszere;

b) önálló, független statisztikai szervezet, mely az igazgatási szervek statisztikai munkáját állandóan ellenőrzi.

*

Az operatív szervektől független statisztikai szervezet kérdésén belül a Szovjetunóban külön jelentőséget nyert a Tervhivatallal szembeni függetlenség, elsősorban helyi viszonylatban (a Szövetséges Köztársaságokban, kerületekben stb.). A tervhivatalok és tervbizottságok, mint a népgazdasági tervek készítői, ebben a vonatkozásban „operatív” szervek (amennyiben felelősek az általuk készített tervekért és a tervmunkában is fordulhatnak elő hibák). Ezenkívül a tervhivatalok nemcsak egyszerűen „tervező” intézetek, hanem, mint ismeretes, mind a Szovjetunióban, mind nálunk, az egyes szakminiszterek mellett és velük együtt bizonyos mértékben felelősek a tervek végrehajtásáért is. A statisztikai szervezet ezzel szemben nem felelős sem a tervért, sem annak végrehajtásáért és nem lehet alárendelve olyan szervnek, amely az eredményekért és a hibákért bármilyen vonatkozásban felelős.

Ennek a két alapvető feltételnek a megvalósítása (egységesen rögzített jelentések és független szervezet) igen jelentős eredmények elérését tette lehetővé. A szovjet statisztika gyorsasága, pontossága, megbízhatósága, valamint az alapos statisztikai gazdasági elemzések révén komoly sikereket ér el, nagy mértékben járul hozzá a tervek teljesítéséhez, a rejtett tartalékok feltárásához, a fejlődés ütemének gyorsításához.

Bár a Szovjetunióban az állami fegyelem sokkal magasabb fokon áll, mint nálunk, a fegyelem megtartása mégis állandó harci kérdés és a kormány e harc érdekében még külön is nyomatékot ad a statisztikának.

A statisztikai rendszer egységének és fegyelmének alátámasztására például a statisztikai rendszerre vonatkozó rendeleteket, utasításokat, sőt a beszámolójelentések sémáit is a Központi Statisztikai Hivatal előterjesztésére — mint már említettük — maga a Szovjetunió Minisztertanácsa adja ki. Bizonyos nagyobb jelentőségű összeírásokat, amelyeknek a kormány külön nyomatékot akar adni, a Minisztertanács mozgósító jellegű nyilvános rendelettel ír elő.

Jelentős kormányintézkedések alkalmával megemlítik a Statisztikai Hivatal jelentéseit, mint amelyek felhívták a figyelmet az intézkedés szükségességére.

A termelésben elért bármiféle rendjel, kitüntetés adományozása a Központi Statisztikai Hivatal szervei által kiállított igazolás szükséges.

A Szovjetunióban hivatalos adatnak, hiteles számnak csak azt tekintik, amit a Statisztikai Hivatal jóváhagyott. Ezért statisztikai adatokat csak a Központi Statisztikai Hivatal engedélyével lehet nyilvánosságra hozni. Megtörtént például, hogy a „Trud” egy adatot közölt, anélkül, hogy a Statisztikai Hivatal láttamozta volna. Ezért felelősségre vonták, bár a közölt adat helyes volt. (Nagy utat tett meg a szovjet statisztika a bevezetőben említett lenini bírálat óta!) De nemcsak a nyilvánosságra szánt, hanem az egyes minisztériumi jelentésekben foglalt adatok is csupán a Statisztikai Hivatal láttamozása, jóváhagyása után minősülnek hitelesnek. Például a minisztériumi jelentéseket az adatok előzetes felülvizsgálat céljára kiadják a Központi Statisztikai Hivatalnak.

A Központi Statisztikai Hivatal elnöke résztvesz a minisztertanács ülésein. Ugyanígy résztvesznek a Szövetséges Köztársaságok minisztertanácsainak ülésein az ottani Statisztikai Hivatalok vezetői (akik nincsenek mellérendelve a köztársasági minisztertanácsnak, függetlenül tőle), és hasonló a helyzet az oblaszok és rayonok végrehajtó bizottságaiban is. A Statisztikai Hivatalok vezetői a minisztertanács, illetve végrehajtó bizottsági ülések anyagát előre megkapják, a statisztikai vonatkozásokat ellenőrzik, az esetleges heiytelen adatokat helyesbitik, a szükséges felvilágosítást megadják és az üléseken elhatározott operatív intézkedések végrehajtásának statisztikai számbavételéről gondoskodnak.

A szovjet kormány éberan őrködik azon, hogy a statisztikai ellenőrzésnek és számbavételnek meghatározott rendszerét, az adatok pontosságát, kontár és törvényellenes, vagy éppen valótlan statisztikákkal meg ne sértsek. Szigorúan megtorolják mind a késedelmes és a hamis adatszolgáltatást, mind az engedély nélküli statisztikákat. Ha a Statisztikai Hivatal vádat emel, az ügyészség ezeket az eseteket soronkívül tárgyalja. Megtörténik, hogy a Központi Statisztikai Hivatal jelentése alapján a Minisztertanács egy-egy minisztert is megrovásban részesít. A kormány az engedélyezetlen statisztikák elleni küzdelmet, mint a bürokrácia elleni harc egyik formáját, élesen viszi.

Ezek a rendszabályok azt bizonyítják, hogy a statisztikai fegyelmet csak harc árán lehet megteremteni és megtartani. A szoviet elvtársak arra figyelmeztettek bennünket, hogy a mi körülményeink között is állandó, szívós harcot kell folytatnunk és a harcnak elengedhetetlen feltétele, hogy törvényes alapon álljon.

*

Kétségtelen, hogy a Szovjetunióban a statisztika súlyát, tekintélyét az érvényben lévő törvények és törvényerejű határozatok egész sora, a Párt és a Kormány egyes intézkedései — amelyekkel a statisztikának, mint az ellenőrzés egyik fontos eszközének, külön is nyomatéket adnak — emelik, alátámasztják. Félreértenénk azonban a helyzetet, ha azt hinnénk, hogy a statisztikai szervezet súlyát a fennálló törvények, rendeletek, a Párt vagy a Kormány teremtik meg — hogy a szükséges nyomatékot a statisztika dolgozóit mintegy kívülről, ajándékképpen kapják. A szovjet statisztikusok nem egyszer hangsúlyozták, hogy a jelenlegi nagy tekintélyükhöz szívós, kitartó munka árán, a saját jó munkájuk árán jutottak el. Jól dolgoznak, ezért van becsületük.

A magyar statisztikai szervezet tekintélye sok vonatkozásban még gyenge lábon áll. Természetesen nem a Párt és nem a Kormány, hanem a statisztikusok feladata, hogy a statisztikának nálunk is nagyobb súlyt, tekintélyt szerezzenek. Ha jobban dolgozunk, akkor a mi becsületünk is megnő. „A Párt és a Kormány bízik a statisztikai szervezet dolgozóiban — mondották nekünk a szovjet elvtársak — és a dolgozók büszkék erre a bizalomra.“ A magyar statisztikusok kitartó munkája révén kell nálunk is a statisztika tekintélyét kiérdemelni, súlyát növelni, becsületét megszilárdítani. A Párt és a Kormány segítsége, támogatása révén, a Szovjetunió tapasztalataira támaszkodva, azokat felhasználva, el kell érünk, hogy mi is elmondhassuk, mint a szovjet statisztikusok: „a Párt és a Kormány bízik bennünk“ és, hogy mi is büszkék lehessünk erre a bizalomra.

AZ ÉPÍTŐIPARI TERMELÉS ÉRTÉKI SZÁMBAVÉTELÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

A Statisztikai Szemle ez év áprilisában megjelent cikkemben¹ megkíséreltem felvetni az építőipari statisztika több — akkor még megoldatlan és sürgős megoldásra váró — elméleti és gyakorlati vonatkozású kérdését. Ilyenek voltak az építőipari statisztika általános részéből: a beszámolási egység iparági csoportosításának kérdése; az építőipari termelési statisztika tárgyköréből: az építőipari szervezet termelésének fogalom-meghatározása, a termelés érték szerint való számbavétele, a termelési érték megállapításának különféle módszerei s végül az építőipari termelés legfontosabb értéki mutatószámai.

Az ott felvetett kérdések közül az azóta megjelent tervhivatali rendeletek szabályozták az építőipar iparági csoportosításának kérdését,² meghatározták az építőipari termelés legfontosabb értéki mutatószámait³ és elrendelték végül a termelés értékének — havonta végrehajtandó — tételes felmérés (tételes-keresetelés) útján való megállapítását.⁴

E cikk keretében az építőipari szervezet termelésének értéki számbavétele, helyesebben — leszűkítve a kört — az építőipari szervezet „*építőipari jellegű tevékenysége*“ eredményének értéki számbavétele kérdésével fogok foglalkozni.

Nem térek ki az építőipari szervezet „*egyéb termelő tevékenysége*“ (legyen az akár új termék létrehozására irányuló, akár ú. n. termelési szolgáltatásokban megnyilvánuló termelő tevékenység) eredményének értéki számbavételével kapcsolatos kérdések tárgyalására, minthogy azok semmiféle speciális, az iparstatisztikában alkalmazottaktól eltérő megoldást vagy módszert nem igényelnek.

Az építőipari szervezet által gyártott termékek változatlan áron történő számbavétele az Egységes Árulistában lerögzített árak, folyóáron történő számbavétele pedig a mindenkor érvényes nagykereskedői árak figyelembevételére alapján ugyanis minden nehézség nélkül helyesen végrehajtható.

*

¹ „Az építőipari statisztika néhány kérdése.” — Statisztikai Szemle, 1951. 314—324. old.

² Az Országos Tervhivatal elnökének 11 510/1951. O. T. sz. rendelete az építőipar 1952. évi igazgatási szervezetén felépülő tervezési rendszeréről.

³ Az Országos Tervhivatal elnökének 11 570/1951. O. T. sz. rendelete az építőipari termelés értékének meghatározásáról.

⁴ Az Országos Tervhivatal elnökének 11 590/1951. O. T. sz. rendelete az építőipari számlázásról.

Az építőipari szervezet termelése számbavételének alapvető s egyben legegyszerűbb és legszemléltetőbb módszere a természetes mértékegységben történő számbavétel. Az építőipari jellegű termelés technológiai sajátosságaitól vagy a létesítmények speciális rendeltetésétől függő természetes mértékegységekben történő számbavétel tájékoztatást nyújt arról, hogy az építőipar a különféle objektumokból mennyit bocsátat a népgazdaság rendelkezésére (a különféle munkálatokból mennyit hajtott végre).

A természetes mértékegységekben történő számbavétel nem teszi azonban lehetővé sem az általánosítást, sem pedig azt, hogy a különböző rendeltetésű létesítményeket kivitelező (különböző munkálatokat végző) építőipari szervezetek termelésének összterjedelmét valamely meghatározott időpontra vonatkozóan megállapítsuk, vagy hogy a termelés összterjedelmének időbeli változását egységes mutatószámmal kifejezzük.

Az építőipari statisztikai gyakorlatban e célra a *termelés értéki mutatószámai* használatosak.

Különösen nagy jelentőséggel bír a termelés értéki számbavétele az építőipari statisztikában, minthogy itt az építőipari jellegű termelés rendkívüli változatossága következtében a statisztikai gyakorlatban alkalmazott összesített termelési mutatók közül sem az egységes számbavételt szolgáló természetes mutatók, sem a munka-mértékegységben kifejezett mutatók nem nyerne alkalmazást. Kiemeli az értéki számbavétel jelentőségét az a tény is, hogy az építőipari szervezetek termelési tervteljesítései egyszerűs mind a népgazdasági beruházási terv egy része teljesítését is jelentik.

I.

A termelés értéki számbavétele feltételez egy olyan *általános mértékegységet*, amelynek segítségével a különböző rendeltetésű létesítmények (vagy azok részeinek) terjedelme egyaránt egységesen kifejezhető, s amely — mint ilyen — lehetővé teszi egyrészt a különféle létesítmények (munkálatok) egymásközötti mennyiségi összehasonlítását, másrészt a különféle létesítményeknek (munkálatoknak) egységes egésszé való összesítését.

Ilyen általános mértékegységül, az építőipari jellegű termelés terjedelmének általános mérőszámául a létesítmények kivitelezésére — a termelés adott, társadalmilag normalizálódott viszonyai között, az uralkodó technika, a munka szakavatottságának és termelékenységének átlagos színvonalával — szükséges munka mennyisége szolgál. Ez az ú. n. *költségszámítási normákban* kerül megállapításra, helyesebben a létesítményeknek a költségszámítási normák alapján kiszámított *költségvetési értékében* nyer konkrét kifejezést.

Annak az általános irányzatnak az érvényesülését, hogy a létesítmények költségvetési értéke mindenkor a kivitelezéshez feltétlen szükséges munka mennyiségét foglalja magában, több rendelkezés kívánja biztosítani. Ezek a rendelkezések kimondják egyrészt azt, hogy az olyan költségvetési tételek árelemzésénél, amelyekre „munkabér-, anyag- és gépimunka táblázatok” (költségszámítási normák) készültek, *csak a költségszámítási normákban számításba vett anyag- és munkaerőszükségletet lehet figyelembe venni*; másrészt, hogy az olyan tételeknél, amelyekre költségszámítási normák még nem készültek, az egyedi árelemzésnél csak olyan mennyiséget

szabad figyelembe venni, amely a munka kivitelezéséhez a *kellő szakmai gondosság mellett feltétlenül szükséges*.

További ilyen irányú megerősítést kíván biztosítani az a rendelkezés is, amely szerint részletes költségvetések készítését — egyrésztől az illetékes miniszter által kijelölt kivitelező vállalat leendő építésvezetője, másrésztől a beruházó vállalat képviselője közreműködésével végrehajtandó — *előzetes helyszíni organizációs adatgyűjtés* kell megelőzze, amelynek ki kell terjednie — többek között — a költségvetési kiírás leellenőrzésére és a hiányzó tételek pótlására, valamint a munkálat során a kivitelező vállalat által alkalmazandó gépesítésnek, a vállalat gépi berendezésének figyelembevételével való meghatározására stb.

Ez az „általános irányzat“ azonban a számos megerősítő rendelet ellenére sem érvényesül maradéktalanul s így költségvetéseink — a költség-számítási normák sok esetben fennálló helytelensége, a műszaki tervek mennyiségi és minőségi hiányosságai következtében általában nem tartalmazza a létesítmény kivitelezésére társadalmilag szükséges munka mennyiségét, nem fejezik ki az objektumok értékét. És — mint a későbbiek során látni fogjuk — ez jelölhető meg a legalapvetőbb és legdöntőbb hibaforrásként a termelés értéki számbavétele jelenlegi gyakorlatában.

Fentieket igazolja — műszaki tervezésünk még fennálló hiányosságainak ismeretében hozott az a rendelkezés, amely szerint a költségvetés végösszegéhez az *előrelátható külön felszámítható költségeket* meg kell tervezni és ennek előrelátható mértéke szerint várható költségeket a költségvetésbe be kell építeni, illetőleg a költségvetés összeállításánál *előre pontosan meg nem határozható költségek* fedezetére a kivitelezési összeg 5%-át — az Országos Tervhivatal engedélyével legfeljebb 10%-át — kitevő külön tartalékösszeget kell felvenni.

II.

Mínthogy a költség-számítási normák kidolgozása (táblázatok összeállítás) hosszú időt (félév, egy év) vesz igénybe, a költség-számítási normák kidolgozásánál egy meghatározott időpontban érvényben volt árat és béreket vesznek figyelembe. Jelenlegi költség-számítási normáink (melyek 1950—51 telén készültek) az 1950. évi július hó 1-én érvényben volt árakon és béreken alapulnak.⁵

A költség-számítási normák készítésénél figyelembe vett időpont (jelenleg tehát 1950. július hó 1.) árszintjét általában *bázis árszintnek* nevezik, szemben az ötéves terv készítése kezdeti időpontjának (1949. július hó 1.) árszintjével, az ú. n. *változatlan árszint*-tel, illetőleg a kivitelezés tervéve kezdeti időpontjának (jelenleg 1951. január hó 1.) árszintjével, az ú. n. *tervárszinttel*.

A „tervárszint“ elnevezést nem tartom szerencsésnek. Helyesebb lenne egyöntetűen a „folyóévi árszint“ vagy röviden „folyóár“ elnevezés meghonosítása. (A magam részéről én is ezt az elnevezést fogom használni.)

A különböző árszinteknek az adatok összehasonlíthatósága céljából szükséges közös árszintrehozatala a *munkanemekre vonatkozóan anyagra*,

⁵ A Szovjetunióban hosszú ideig az 1938. évi árakat alkalmazták. Később az 1949. évi árak, megutóbb pedig a Szovjetunióban is az 1950. évi július hó 1-1 árak váltak a kalkuláció alapjává.

munkabérre és a szállításra kidolgozott indexek, illetőleg a különböző anyagokra meghatározott szorzószámok segítségével történik.

Például a mélyépítőiparban a különböző árszintek egymásra való vetítéséhez munkanemenként az alábbi indexeket alkalmazzák:

Sorszám	Munka csoportja és neve	1949. VII. 1-ről 1950. VII. 1-re		1950. VII. 1-ről 1951. I. 1-re		1949. VII. 1-ről 1951. I. 1-re	
		anyag	munka- bér	anyag	munka- bér	anyag	munka- bér
1.	Földművek	0,960	0,959	1,086	0,870	1,043	0,834
2.	Műtárgyak: Hídépítési vasszerkezetek	1,000	0,875	0,785	0,870	0,785	0,761
	Egyéb műtárgyak építési munkái ..	0,964	0,875	1,018	0,870	0,981	0,761
3.	Pályák: Útépítések	0,957	0,933	1,036	0,870	0,991	0,855
	Vasútépítések	0,961	0,985	1,000	0,870	0,961	0,857
4.	Vezetékek: Víz- és szennyvíz	0,960	0,847	1,000	0,870	0,960	0,737
	Villamosvezeték	1,000	0,820	1,000	0,870	1,000	0,713
	Villamoslégvezeték	1,000	0,820	0,767	0,870	0,767	0,713
	Kábelek	1,000	0,820	0,830	0,870	0,830	0,713
	Egyéb vezetékek	1,000	0,890	1,000	0,870	1,000	0,774
	Anyagfuar és szállítási indexe	1,000					

Sorszám	Munka csoportja és neve	1950. VII. 1-ről 1949. VII. 1-re		1951. I. 1-ről 1950. VII. 1-re		1951. I. 1-ről 1949. VII. 1-re	
		anyag	munka- bér	anyag	munka- bér	anyag	munka- bér
1.	Földművek	1,042	1,043	0,922	1,149	0,959	1,199
2.	Műtárgyak: Hídépítési vasszerkezetek	1,000	1,143	1,274	1,149	1,274	1,314
	Egyéb műtárgyak építési munkái ..	1,040	1,143	0,982	1,140	1,019	1,314
3.	Pályák: Útépítések	1,045	1,017	0,965	1,149	1,009	1,170
	Vasútépítések	1,041	1,016	1,000	1,149	1,041	1,167
4.	Vezetékek: Víz- és szennyvíz	1,042	1,181	1,000	1,149	1,042	1,357
	Villamosvezeték	1,000	1,219	1,000	1,149	1,000	1,043
	Villamoslégvezeték	1,000	1,219	1,304	1,149	1,304	1,043
	Kábelek	1,000	1,219	1,205	1,149	1,205	1,043
	Egyéb vezetékek	1,000	1,124	1,000	1,149	1,000	1,292
	Anyagfuar és szállítási indexe	1,000					

A változatlan árszintre (1949. július hó 1.) való átszámítást szolgáló indexek a költségmérésnél nyernek alkalmazást.

Az 1951. évi január hó 1-i árszintről a bázis árszintre való átszámítást szolgáló indexek viszont az egyedi árelemzéssel készített olyan tételek bázis-áron való kiszámítására szolgálnak, amelyekre költségzsámítási normák kidolgozva még nincsenek. A mélyépítőiparban ugyanis a kivitelezés munka értékét nemcsak a kivitelezés tervének kezdeti időpontja árszintjén, hanem a költségzsámítási normák készítésénél figyelembe vett időpont árszintjén (ú. n. bázis-áron) is tartalmaznia kell a költségvetésnek. Azokat a költségvetéseket pedig, amelyek csak későbbi tervében kerülnek kivitelezésre — nyilvánvaló okból — csupán bázis-áron kell elkészíteni.

A magasépítőiparban — a fennálló rendelkezések szerint — csak egyféle áron, mégpedig a kivitelezés tervének kezdeti időpontja (jelenleg 1951. január hó 1-i) árain történő kalkuláció alapján nyernek a költség-

vetések összeállítását, tekintettel arra, hogy itt egy-egy létesítmény költségvetése többször gyakran több ezer költségvetési tételből, illetőleg egységárból áll, s így a kétféle (bázis- és folyó évi) áron történő kalkuláció rendkívül nagy munkát jelentene.

E rendelkezés nyilvánvalóan egyszerűsítést jelent, azonban — hogy csak egy szempontot említsek — különösen a következő évre áthúzódó (vagy áthúzódható) kiviteli munkák esetén több vonatkozásban nehézségeket okoz. (Visszatérek még erre a kérdésre.)

III.

Az építőipari szervezetek megrendelőikkel a — fentiek szerint — folyó évi árszinten összeállított (és a megrendelő által elfogadott) költségvetésben szereplő egységárak figyelembevételével elkészítet *havi tételes keresetek*, illetőleg a költségvetés szerkezeti felépítésének megfelelően elkészített *végszámlák* alapján számolnak el.

Számbavételi munkánk jelenlegi gyakorlata az építőipari jellegű termelés általános mérőszámául is az építőipari szervezetek kereseteit (végszámaikat) fogadja el.

Ez a gyakorlat a 11 570/1951. O. T. sz. r. 6. §-án alapul, mely szerint „a statisztikai jelentésbe azt az építőipari termelési értéket lehet beállítani, amelyet a vállalat az előző hó utolsó napjáig elvégzett és az építőipari teljesítmény számlázásáról, valamint az építőipari munkák költségkülönbözeteiről szóló rendeletek alapján kiállított keresetbe felvett”.

Ez a rendelkezés azonban jelenleg több szempontból is kifogásolható!

A kereseteknél sok esetben előforduló — a tervteljesítésre és az ezzel szorosan összefüggő prémiumra visszavezethető — túlméretezettség (túlkeresetelés) csak formális kifogás. A túlkeresetelések megszüntetése harc kérdése, melyet azonban az eddigieknél sokkal komolyabb mértékben mielőbb napirendre kell tűznünk!

Az építőipari szervezetek *pénzügyi bevételeinek* termelési értékeként való elfogadása ellen tartalmi szempontból emelhető a legdöntőbb kifogás.

Az építőipari *termelési* statisztika feladata ugyanis nem az építőipari szervezet számlájára átutalt (vagy onnan lehívott) forint mennyiségének, a forintmennyiség növekedésének vagy csökkenésének a vizsgálata (amint ezt sokan gondolják), hanem — többek között — annak a kimutatása, hogy hány lakóház, erőmű, gyár, menüvi út, vasút stb. épült fel (termelés számbavétele természetesen mértékegységben), illetőleg mennyivel emelkedett vagy csökkent az építőipari szervezetek termelésének, fentiek értékének összesítése útján nyerhető összterjedelme, volumene (termelés számbavétele értékben).

A beszámolási időszak termelési színvonalának valamely bázisidőszak termelési színvonalával való összehasonlítása (viszonyszám formájában kifejezve: *a termelés fizikai terjedelmének indexe*) viszont helyesen csak úgy hajtható végre (számítható ki), ha a terjedelmet kivéve minden más tényező zavaró hatását az összehasonlításnál (az index kiszámításánál) kirekesztjük.

Az építőipari szervezetek keresetei (végszámlái) végösszegének termelési értéként való elfogadása ezen alapvető szabály tagadását jelenti.

A keresetek ugyanis — eltekintve a nem egyszer jogtalan, az építőipari szervezet tervszerűtlen, szervezetlen munkájából eredő pénzügyi igényektől — *magukban foglalják a kivitelező részéről nagyon jogosan felszámítható, de az építőipari szervezet termelő tevékenységével semminemű kapcsolatban nem álló költségtöbbleteket is.* Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy a termelés fizikai terjedelmének — a keresetek alapján nyert — indexe a termelés terjedelmén túl egy másik tényező zavaró hatása következtében félrevezetően hamis képet ad.

Ugyanez persze *a termelési terv teljesítésének mérésénél is* érezteti hatását. Nyilvánvaló, hiszen — mint ismeretes — a termelés értékben kifejezett előirányzata (terv) teljesítésének mérésére a termelés értékben kifejezett térszáma (teljesítés) általában csak akkor alkalmas, ha

a) az előirányzat és a teljesítés értéki adatai ugyanazon időpontban érvényes (érvényben volt) áraikon épülnek fel; és ha

b) az előirányzat és a teljesítés értéki adatai ugyanazon értéki elemeket foglalják magukban.

Összefoglalva mindez azt jelenti, hogy mind a tervteljesítés helyes megállapításánál, mind a termelés fizikai terjedelme indexének pontos meghatározásánál — a terv és a teljesítés, illetőleg a bázis- és a beszámolási időszak árainak *változatlanoknak kell lenniök!*

A Központi Statisztikai Hivatal jelenlegi utasítása az építőipari szervezetek beszámoló jelentéseinek 1951. II. félévétől kezdődően a „termelési érték“-et az 1951. január hó 1-i áron írja elő jelenteni.

A bázis-árról (a költségvetési normák készítésénél figyelembevevett árszintről) való letérést a magasépítőiparra vonatkozóan kiadott és már az előbbiekben említett az a rendelkezés tette szükségessé, amely szerint — a magasépítőiparban — a költségvetések csak egyféle áron (a kivitelezés termelésének kezdeti időpontja árain) történő kalkuláció alapján nyernek összeállítást (s ennek megfelelően az elszámolás is csak a folyó évi árszinten történik).

Ez az ár — bár változatlan „bázis-ár“ elemeit tartalmazza, azáltal, hogy kiszámítása „egy meghatározott időpontban érvényben volt“ költségvetési normák, ár- és bérszínvonal figyelembevételével történik — *lényegileg folyóár*, amely megmutatja a termelésnek az adott időpontban fennálló értékét, s amelynek alapján kiszámítható a tiszta — nettó — termelési érték (a nemzeti jövedelem részét képező újonnan alkotott érték), illetőleg meghatározható az építőipari szervezet jövedelmezősége, de — mint ilyen — a termelés terjedelmének mérésére nem alkalmas.

Az „árszínvonal“ változása vonatkozásában azonban ez utóbbi megjegyzés ellenére nincs különösebb nehézség, egyrészt azért, mert általában ez az ár egy-egy évi időtartamra (nem lévén nagy ingadozásnak kitéve) változatlan árnak tekinthető, másrészt azért, mert központi szerveinknek módjukban áll az esetlegesen bekövetkezett anyag, munkabér és szállítási költség változásainak hatását a már ismertetett módszerrel kiküszöbölni úgy, hogy „az előirányzat és teljesítés értéki adatai ugyanazon időpontban érvényes (érvényben volt) áraikon“ épüljenek fel.

Természetesen fentiek vonatkoznak a termelés fizikai terjedelme indexének kiszámítására is!

A nehézség nem is az „*árszínvonal*“ változása, hanem a különféle címen — felmerülésük (vagy annál is nagyobb) mértékben — felszámított többlet-költségek beszámítása következtében az árakat alkotó elemek mennyiségének a változása vonatkozásában merül fel!

IV.

A termelési terv teljesítésének megállapításánál, úgyszintén a termelés fizikai terjedelme indexének kiszámításánál a torzítást a 11 580/1951. O. T. számú rendelettel szabályozott építőipari költségkülönbözetek *teljes összegének* a termelési érték megállapításánál történő figyelembevétele eredményezi.

A költségkülönbözeteknek egy része valóban „fizikai terjedelmet“ (többlet) jelent, s mint ilyen a termelési érték megállapításánál figyelembe veendő. Akár a minőségileg változatlan műszaki tervek megvalósítása céljából — az építető kívánságától függetlenül — a költségvetésben tételesen előírt mennyiségeken felül elvégzett *többletmunkáról*, akár a költségvetésben általában tétel, mennyiség, méret és egységár szerint fel nem vett, de a kivitelezés folyamán sürgős műszaki okból mellőzhetetlen *pótmunkáról* van szó — ezek a létesítmény kivitelezéséhez feltétlen szükséges *munkát* jelentenek, s mint ilyenek, a termelés fizikai terjedelmét növelik. A termelési érték megállapításánál figyelembevételük indokolt. Ugyanilyen elbírálás alá esnek, bár más vonatkozásban (az árak összehasonlíthatósága vonalán) a költségvetési ár helytelen vagy hiányos kiírása, illetőleg a munkabéregységnormák tételei helytelen alkalmazása következtében felmerült *árkülönbözet* címen érvényesíthető költségkülönbözetek is, amelyek a „bizonyos meghatározott időpontban érvényben volt“ ár- és bérszínvonalra kívánták visszahozni az attól eltérően, helytelenül beállított árakat.

Azonban

1. a *többletmunka* címen érvényesíthető költségkülönbözetek egy része (pl. a kivitelezési munkák leállítása ütemének lassítása következtében előállott költségkülönbözetek stb.);

2. a *pótmunka* címen érvényesíthető költségkülönbözetek egy része (pl. munkaerők, gépek, szerszámok, kényszerű oda-vissza szállítása stb.);

3. az *árkülönbözet* címen érvényesíthető költségkülönbözetek legnagyobb része (kivételt csupán a költségvetési ár helytelen vagy hiányos kiírása következtében érvényesíthető költségkülönbözetek képeznek);

4. a *külön felszámítható költségek* címen érvényesíthető költségkülönbözetek csaknem teljes egészükben —

a termelés fizikai terjedelmével (volumenével) sem a terv teljesítésének mérése, sem a dinamikai vizsgálat szempontjából kapcsolatban nincsenek, csupán a költségszámítási normákon alapuló a változatlan árként elfogadható költségvetési egységárrakkal szembeni *árváltozást* jelentenek, — *következésképpen a termelési értékbe való beszámításuk korlátozza mind a terv teljesítésének mérése, mind a termelés terjedelmének dinamikai vizsgálata megbízhatóságát.*

A tervteljesítés mérésénél a költségkülönbözetek teljes összege figyelembevételének okvetlen szükségességét hangsúlyozó álláspont hirdetői — álláspontjuk helyességének igazolására — azt hozzák fel, hogy miként a 11 580/1951. O. T. sz. rendelet értelmében a költségvetések, úgy a termelési tervszámok is bizonyos mennyiségű (5—10%) költségkülönbözetet feltételezeten magukban foglalnak. Ezek szerint az országos építési tervek, vagy egy építőipari szervezet termelési tervének minden 100 forintja, tehát csupán 90—95 forint összegben képvisel költségvetési tételekkel részletesen alátámasztott munkát, a fennmaradó összeg pedig a költségvetésekben tételesen elő nem irányzott, de a kivitelezés során feltétlenül jelentkező költségkülönbözetek céljaira van tartalékolva. Szükséges ez — ezen álláspont szerint — annál is inkább, mert a költségkülönbözetek nagy része (!) ugyanúgy fogyaszt anyagot, munkaerőt, szállítóeszközt stb. mint maguk a költségvetési tételek; ha tehát ezeket a tervezésnél a termelési értékből kirekesztenénk, úgy nem lenne biztosítható számukra anyag-, munkaerő-stb. fedezet.

Ez az álláspont semmiesetre sem tekinthető progresszívnek, minthogy egy nyilvánvalóan helytelen tervezési és számbavételi módszer mellett foglal állást!

Véleményem szerint — amennyiben az előre nem látható költségek fedezésére 5—10%-ot tartalékolva készülnek el a „termelési tervek“ is — a tervteljesítés mérésénél az 5—10%-ot kitevő költségkülönbözetek figyelembevétele indokoltnak látszana! Tekintettel azonban arra, hogy a gyakorlati tapasztalatok szerint a költségkülönbözetek általában a szóbanlévő 5—10%-nál jóval magasabb százalékban nyerne elszámolást — jelenlegi „termelési érték“ (mely a számbavételnél a költségkülönbözetek teljes összegét tartalmazza) a termelési terv teljesítésének mérésére — már ebből az egy körülményből kifolyólag is — csak bizonyos fenntartással fogadható el.

Ugyanígy a termelés terjedelmének dinamikai vizsgálatánál is helytelen a költségkülönbözetek teljes összegének figyelembevétele, mivel az építkezési költségek emelkedése e módszer szerint a termelés fizikai terjedelme emelkedésének látszatát eredményezi!

V.

Hogy a termelési terv teljesítésének mérését a költségkülönbözetek teljes összegének a termelési értékbe való beszámítása mennyire korlátozza — nyilvánvalóvá válik az alábbi példából:

Egy vállalat meghatározott idő alatt meghatározott helyen 20 típuslakás kivitelezésére kap megbízást. A 20 lakásra vonatkozó költségvetés vállalati végösszege 1 millió Ft, melyből 909 ezer Ft a költségvetésben tétel szerint felsorolt munkálatok értéke, 91 ezer Ft (10%) pedig az előre pontosan meg nem határozható költségek fedezetére tartalékoltt összeg. A vállalat a munkálatokat a költségvetésben és a tervekben felvett munkahelyen megkezdte, de az építettő kívánságára az eredetileg kijelölt helyen a munkálatokat abbahagyják, a munkaerőket, a gépeket, szerszámokat, anyagokat az építettő által kijelölt újabb helyre szállítva (pótmunka!) folytatják a munkát. A munkát — tekintettel az építkezés helyének meg-

változtatása folytán előállott késedelemre — az új helyen fennálló munkaerőhiány, valamint a sürgősség miatt rendkívül sok (külön felszámítható) költséget igénylő túlórával, stb. folytatták, úgyhogy mire a 20 lakás elkészül, a felmerült és érvényesíthető külön felszámítható költségek (eltekintünk most a példánkban szereplő „pótmunka“ címén érvényesíthető költségek-től) 321 ezer Ft-ot tesznek ki.

Kérdés, hány %-ra teljesítette a vállalat tervét, ha 20 lakást kellett építenie 1 millió Ft-ért, s 20 lakást épített — a különfelszámítható költségek figyelembevételével — 1230 ezer Ft-ért?

Nyilvánvaló, ha helyes képet akarunk nyerni, nem fogadhatjuk el a 135%-os teljesítést csupán azért, mert a 20 lakás felépítése csak az előírt költségkülönbséget tartalmazó tartalékösszeg (10%) lényeges túllépésével volt megvalósítható!

Hogy a költségkülönbözeteknek a termelési értékbe való beszámítása a termelés terjedelmének dinamikai vizsgálatának megbízhatóságát is korlátozza, már a fentiekből is nyilvánvaló. Még szemléletesebb lesz azonban, ha fenti példákat kiegészítjük az alábbi kérdéssel:

Hány százalékkal csökken ugyanezen vállalat termelése a következő időszakban (fentihez képest), ha akkor, az előírt 20 lakást 1 millió Ft-ért építik fel?

Nyilvánvaló, nem mondhatjuk, hogy a vállalat termelése az előző időszakhoz képest 18%-kal $\left(\frac{1000}{1230} \cdot 100 = 81,3\%\right)$ csökkent, csupán azért, mert kevesebb költséggel építették fel ugyanazt a 20 lakást; hanem azt kell megállapítanunk, hogy a vállalat termelésének terjedelme az előző időszakhoz képest nem változott! (Az elvégzett pótmunkát itt is figyelmen kívül hagytuk.)

*

A jelenlegi gyakorlattal szemben a fentihez hasonló költségkülönbözeteknek a termelési érték megállapításánál, úgyszintén a termelési terv teljesítésének elbírálásánál történő figyelmen kívül hagyása az építőipari statisztika minőségi javulását eredményezné: további számos kiküszöbölendő hibára, hiányosságra, tervszerűtlenségre, nem ritka esetben esetleg az ellenesség tudatos aknamunkájára vetnének fényt a statisztika számadatai, nagyban elősegítené tehát az építőipari statisztika osztályharcos feladatainak minél tökéletesebb végrehajtását!

VI.

Fentiekből világosan következik az, hogy a költségkülönbözetek teljes összegének a termelési értékbe való beszámítása nemcsak a tervteljesítés mérésének, hanem a termelés terjedelme dinamikai vizsgálatának megbízhatóságát, pontosságát is korlátozza.

Jelenlegi gyakorlatunk tehát fenti szempontok figyelembevételével — az építőipari statisztika megjavítása érdekében — okvetlenül felülvizsgálandó s olyan megoldást kell keresnünk, amelynek alkalmazásával a fennálló hiányosságok (pontatlanságok) kiküszöbölhetőek lesznek.

A hiányosságok forrásainak feltárása, mibenlétének felismerése a megoldás alapja!

A költségkülönbözeteiket — e vonatkozásban — két nagy csoportra kell bontanunk. Először a „*termelés fizikai terjedelmével*“ összefüggő, a műszaki tervek és költségvetések hiányosságaira, a megrendelő intézkedéseire vagy mulasztására, illetőleg „vis major“ okokra visszavezethető költségkülönbözeteik kérdésével kell foglalkoznunk.

Ilyenek a többletmunka, pótmunka és árkülönbözet címen felszámítható költségkülönbözeteknek a már ilyen vonatkozásban említett része.

Ezeknek a költségeknek a termelési értékbe való beállítása okvetlenül helyes.

A termelési értékbe való beszámíthatóságuk kérdésének eldöntése után további kérdésként merül fel: hogyan történjék a beszámítás?

Helyes lenne a költségkülönbözeteiket további következtetések levonása végett az alábbi csoportosításban megfigyelni:

- a) a műszaki tervek és költségvetések hiányosságai;
- b) a megrendelő intézkedései vagy mulasztásai, és
- c) „vis major“ okok következtében előállott költségkülönbözetek.

Megjegyzem, hogy a termelés terjedelmével kapcsolatban álló költségkülönbözeteknek a termelési értékbe való beszámítása esetén minden esetben az eredeti költségvetés egyidejű módosítása (pótköltségvetés készítése) elengedhetetlenül szükséges.

A többlet- és pótmunkát a szovjet gyakorlat is külön kezeli. Sőt „a beszámoló jelentéseknek a *tervenkívüli munkákat* nem kell magában foglalnia — írja egy szovjet szerző — ezeket a végösszeg után a teljesített munkák terjedelméhez való hozzászámítása *nélkül* kell kimutatni. Minden olyan esetet, amikor a tervenkívüli munkákat a ténylegesen teljesített munkák terjedelméhez hozzászámítják, ezt magyarázkodó utóiratnak kell tekintenünk az ezzel járó összes következményekkel együtt“.⁹

*

Fenti megjegyzésben foglaltak szükségességét az építőipari statisztikában alkalmazott egyik igen fontos mutatószám, az egyes szerkezeti elemek készülségi foka, illetőleg az objektum elkészülte általános mutatószámának helyes megállapítása is indokolja.

Az egyes szerkezeti elemek készülségi fokát (k) ugyanis úgy kapjuk meg, ha az egyes szerkezeti elemekből a munka megkezdésétől a tárgyidőszak végéig elvégzett, s pontos felméréssel természetes mértékegységben megállapított mennyiségét (m) a költségvetés szerint elvégzendő teljes mennyiséggel (M) elosztjuk s az így nyert összeget szorozzuk 100-zal.

$$k = \frac{m}{M} \cdot 100$$

Ha a költségvetésben előirányzott munkamennyiséget (M) nem módosítanánk, bizonyos mennyiségű többletmunka elvégzése esetén

$$m > M$$

⁹ Operatív statisztikai számbavétel és beszámolási rendszer az építőiparban". Statisztikai Klado Vállalat, Budapest, 1950, 58. old.

s ennek következtében

$$k > \frac{m}{n} \cdot 100$$

ami — tekintettel arra, hogy ez az összefüggés nemcsak az egyes szerkezeti elemek készütségi foka, hanem az objektum elkészültének általános mutatószáma vonatkozásában is nyilvánvalóan érvényesül — azt jelentené, hogy a rendkívül fontos mutatószám minden gyakorlati jelentőségét elvesztené!

Ezzel kapcsolatban mutatok rá a magasépítőiparra vonatkozóan fennálló rendelkezések szerint egyféle áron történő kalkulációból adódó még egy problémára.

Az egyes szerkezeti elemek készütségi fokát értékben az alábbi képlet fejezi ki:

$$k = \frac{m \cdot p}{M \cdot p} \cdot 100$$

ahol p = a költségvetés szerinti — folyó évi árszinten meghatározott — egységár.

Ha a kivitelezési munka a tárgyévben nem nyer befejezést, az egységár esetleges változása következtében, adataink összehasonlíthatatlanná válnak, s így — ha $(m \cdot p)_1$ -el jelöljük a tárgyévben, $(m \cdot p)_2$ -vel a következő évben elvégzett munkák értékét, — az egyes szerkezeti elemek készütségi fokát az alábbi képlet nyilvánvalóan nem fejezi ki helyesen:

$$\frac{(m \cdot p)_1 + (m \cdot p)_2}{M \cdot p} \cdot 100$$

Az adatok összehasonlíthatósága vagy $(m \cdot p)_1$ és egyidejűleg $(M \cdot p)$ -nek az új árszintre hozatalával vagy $(m \cdot p)_2$ -nek is a régi árszinten történő meghatározásával érhető csupán el.

Fentiek itt is vonatkoznak az objektum elkészültének általános mutatószámára is, s ez azt jelenti, hogy esv több évig tartó kiviteli munka esetén egy-egy munkát az első módszer alkalmazásával utólagosan többször kellene értékelni. Ennél sokkal egyszerűbbnek látszik az azonnal bázisáron történő értékelés!

*

A második csoportot a *termelés fizikai terjedelmét nem befolyásoló*, döntő mértékben az építkezési hely sajátosságai, az építkezési körülményeknek az átlagostól való eltérése, az építkezési határidő lerövidítése vagy a megrendelő késedelme stb. következtében előálló költségek, — legnagyobb részt a „külön felszámítható költségek“ — képezik.

Ezek a költségek előre nincsenek meghatározva (mindössze annyiban, hogy 5—10% tartalékösszeg van biztosítva a költségvetésekben részükre). Elszámolásuk a felmerülés mértékében történik.

Hogy ezen költségeknek a termelési érték megállapításánál történő figyelembevétele mennyire helytelen eredményt ad, azt már egy példán bemutattam. Fenti példához hasonló csak ellenkező irányú az az eset, ha az 5%-os tartalékösszeget egy objektum megvalósítása során nem használják

fel. Itt annak ellenére, hogy az objektum befejezést nyer, a készütségi fok (tervteljesítés) a jelenlegi mérési mód mellett — nyilvánvalóan helytelenül — a 100% alatt marad!

Nem kizárólag, de leginkább ezeknek a költségeknek a felmerülése (hasonlóak a téli munkák többletköltségei is) jelentkezik általában úgy, mint az építkezést „megdrágító“ tényező.

Ezeknek a költségeknek a termelési érték megállapításánál való figyelembevétele a termelési értéki számbavételének azon alapvető szabályával ellenkezik, mely szerint a termelési terv mikénti teljesítése, valamint a termelés fizikai terjedelmének indexe helyesen csak úgy számítható ki, ha mind a terv és a teljesítés, mind a bázis és a beszámolási időszak adatait *ugyanazonokon az árakon* értékeljük.

A külön felszámítható költség tulajdonképpen döntően rezsiköltség, mely — építkezési helyenként és az építkezés körülményei következtében és (ami tárgyalt kérdésünkkel kapcsolatban a legdöntőbb) egyes kivitelező vállalatok jó vagy rossz munkája következtében — változó. A termelési értékbe való beszámítása „egyedi árak“ alkalmazását jelenti, mely — mint az előzőkben már láttuk — a termelés dinamikai vizsgálatánál nagyarányú torzítást idéz elő. A dinamikai vizsgálatra alkalmas termelési értéket úgy nyerünk, ha ezeket a költségeket figyelmen kívül hagyjuk.

Ezzel kapcsolatban megjegyzem még, hogy nemcsak statisztikai, de pénzügyi szempontból is helyesebb lenne ezeket a költségeket — nem úgy, mint jelenleg: a tényleges felmerülés szerint, hanem — kidolgozott elszámolási normák alapján elszámoltatni. Ez azt eredményezné, hogy a többletköltségek minél alacsonyabb felmerülése irányában a kivitelezők érdekelték lennének és a gondatlan szervezés és pénzügyi gazdálkodás nem eredményezhetne a kivitelezés során a költségvetési előirányzathoz képest túllépést.

*

Örsezfoglalva megállapíthatjuk fentiek alapján, hogy a termelési terv teljesítésének mérésére és a termelés terjedelmének dinamikai vizsgálatára alkalmas termelési érték (termelés költségvetési áron, műszaki teljesítés) megállapításához szükség lenne:

1. a költségkülönbözetek előirányzása és elszámolása egész rendszerének rendeleti úton való újabb szabályozására olyképpen, hogy az érvényesíthető költségkülönbözeteknek a termelés fizikai terjedelmével (volumenével) sem a terv teljesítésének mérése, sem a termelés dinamikai vizsgálata szempontjából kapcsolatban nem lévő részét (csupán a költségvetési egységaraknak a rezsiköltségek felemelése útján történő megváltoztatását jelentő költségkülönbözeteket) a kivitelezők elkülönítetten kezeljék,

2. oly értelmű utasítás kiadására, hogy ezeket a költségkülönbözeteket a termelés dinamikai vizsgálatánál figyelembe venni nem szabad.

Emellett nyilván kell tartani, meg kell figyelni az építkezések kivitelezésére fordított teljes összeget is (termelés folyó áron, pénzügyi teljesítés) függetlenül attól, hogy az a költségvetés végösszegén túlmenően többlet- vagy pótmunka, árkülönbözet vagy külön felszámítható költségként (vagy akár előlegként) nyer folyósítást.

VII.

Fentiekben kifejtett megoldás természetszerűleg csak átmenetinek tekinthető, mint ahogy csupán átmeneti jellegűek operatív és műszaki tervezésünk, valamint költségvetéseink hiányosságai is!

Ha elérjük és — a Szovjetunió gazdag tapasztalatainak felhasználásával, műszaki terveink és költségvetéseink mennyiségi és minőségi hiányosságait felszámolva, a tervezési munkák időben való végzésével — mihamarabb el is fogjuk érni azt, hogy:

1. költségvetéseink szélesen megalapozott tapasztalati normákon felépülve, valóban az objektumok *értékét* fejezzék ki;

2. amennyiben valamely létesítmény (különleges elhelyezése, vagy más speciális körülmény miatt) az átlagnál többbe kerül, maga a költségvetés — a norma szerinti értéken túl — a megindokolt többletköltséget is tartalmazza;

3. az előzők szerint összeállított költségvetések „törvényerővel” bírnak, amelyek biztosítják a tervszerűséget, kizárják a vitákat és az építettő és a kivitelező között, s amelyek alapul szolgálhatnak az építkezések költségének és önköltségének mérésére;

4. építőipari szervezeteink évi, negyedévi és havi termelési tervüket — egész évi munkájuk pontos helyének, terjedelmének, az építkezések idejének, az anyagszükséglet mérvének már az év elején megkapott adataiból dolgozzák ki —

a fentiekben kifejtettek — nyilvánvalóan — sem a tervteljesítés mérése, sem a termelés dinamikai vizsgálata vonatkozásában nem képezhetik többé vita tárgyát!

Termelési érték a létesítmények költségvetés szerinti értéke lesz!

Az egyes létesítmények költségvetés szerinti értékének és a kivitelezésükkel kapcsolatban felmerült tényleges kiadásoknak az összehasonlítása viszont lehetővé teszi majd az építőipari szervezetek kivitelezési tevékenysége következtében előállott költségváltozások figyelemmel kísérését⁷ — annak a vizsgálatát, hogy a tényleges kiadások mennyiben felelnek meg az építési tervezetben (költségvetésben) megállapított árvetésnek — s ennek nyomán azoknak az intézkedéseknek a megtételét, amelyekkel a népgazdaságilag káros többletköltségeket, veszteségeket megelőzhetjük (ez az összehasonlítás általában azoknak a költségvetéseknek az összehasonlítása útján történik, amelyekből az eszközölt munkák összetevődnek).

*

Az építőipari termelés értéki számbavételével kapcsolatos problémák a fentiekben korántsem nyertek teljeskörű ismertetést. Számos, az értéki számbavétel megbízhatósága szempontjából döntő kérdésre nem térhettem ki e cikk keretében (pl. a termelési érték bizonylati alátámasztása, a termelési értéki adatainak helyszíni és belső ellenőrzése, a beruházási szervezetek által szolgáltatott adatokkal való egyeztetés, a számlázott és az elismert (kollaudált) összeg közötti eltérés — rendkívül fontos kérdéseinek — ismer-

⁷ Az építőipari költségek alakulását ezenkívül további két tényező befolyásolja még: a) műszaki tervezés, és b) a műszaki tervezésen kívülről, nem az építőipari szervezetek tevékenységétől függő változások (pl. anyagárleszállítás).

tetésére, illetőleg az e téren fennálló rendelkezések, gyakorlat hiányosságaira, stb.).

Ezek a kérdések azonban fontosságuknál fogva önálló tárgyalást igényelnek.

A cikkben felvetett problémák mielőbbi megoldásának jelentősége rendkívül nagy. Enélkül az építőipari statisztika nem tud megfelelni a szocialista statisztikával szemben támasztott azon alapvető követelménynek, hogy mindenkor a valóságot tükrözze. Tekintettel arra, hogy — mint a kérdések tárgyalása során erre több ízben rámutattam — számos kérdéssel kapcsolatban nincs kialakult egységes álláspont. E kérdés körül meginduló vita mindenképpen komoly segítséget jelentene a felvetett problémák tisztázásához.

Megjelent az

Útmutató és irodalom az építőipari statisztikusok kötelező vizsgájához

A könyv tárgyalja az építőipari statisztika fogalmát, tárgyát, feladatait, a statisztikai megfigyelés kérdéseit az építőipari statisztikában, az építőipari termelés számbavételét és statisztikai vizsgálatának kérdéseit.

Építőipari problémákkal foglalkozó gazdag cikkgyűjtemény egészíti ki a 174 oldalas kiadványt.

Ára: 1850 Ft

Kapható a 14. sz. Tervgazdasági Könyvesboltban és az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban.

STATISZTIKAI BÜROKRÁCIA

A Központi Statisztikai Hivatal a Népgazdasági Tanács határozataira támaszkodva állandó harcot vív a statisztika területén megnyilvánuló bürokrácia, a kontár- és vadstatisztikák ellen. A Népgazdasági Tanács határozatai leszögezik, hogy a tanácsok, egész területükre vonatkozó adatgyűjtéseket csak a Központi Statisztikai Hivatal elnökének engedélyével hajthatnak végre. A kisebb területre vonatkozó, vagy egy hónapnál rövidebb időközben, operatív intézkedéseket szolgáló adatgyűjtéseket is a Statisztikai Hivatallal történt előzetes megbeszélés alapján lehet csak elrendelni. A Népgazdasági Tanács a statisztikai fegyelem betartása érdekében megfelelő büntető rendelkezéseket is hozott azok ellen, akik a határozatok ellenére önkényesen rendelnek el statisztikai felvételt vagy szakszerűtlen, kontár- és párhuzamos statisztikákkal teszik komolytalanná a statisztikai munkát és akadályozzák a szükséges és rendszeres adatfelvételek végrehajtását.

Mindezek ellenére még mindig tömegével lepik el különösen a tanácsok statisztikai osztályát a legkülönbözőbb adatkérések, amelyeknek senki semilyen hasznát nem veszi. A tanácsok statisztikusai nem lépnek fel elég erélyesen az engedély nélküli statisztikákkal szemben. Többnyire azok a megyei és járási statisztikusok is, akik látják a vadstatisztikákban rejlő veszedelmet, liberálisan kezelik az ellenük való küzdelmet. Az illetéktelen adatgyűjtők ellen meg kell tenni a feljelentést, járási viszonylatban a V. B.-hoz, megyei vonatkozású kérdésekben a megyei V. B.-hoz. A liberalizmus megnyilvánulása az is, hogy a statisztikai csoportok legtöbbször örülnek, ha valaki egyáltalán bemutatja az indítandó adatgyűjtés tervét és ezzel megelégedve, az adatgyűjtés tervének érdemi elbírálása nélkül engedélyezik azt. Természetesen nem elég az sem, hogy a statisztikus megteszi a feljelentést, ha a V. B. nem törődik azzal, hogy a statisztikus munkáját elősegítse és a feljelentés alapján nem érvényesítik a büntető rendelkezéseket. A tanácsok végrehajtó bizottságának komolyabban kell venni a statisztika területén is az állami fegyelmet és a statisztikai visszaéléseket minden esetben alaposan ki kell vizsgálnia, az illetékeseket felelősségre kell vonnia.

A szakszerűtlen statisztikák elleni harc megköveteli, hogy ne elégedjünk meg a felesleges statisztikák felfedésével és leállításával, hanem a legszigorúbban fel kell lépünk kibocsátója ellen.

A statisztikai bürokrácia elleni harc a helyi tanácsok statisztikusainak munkájában kettős irányú kell hogy legyen.

Egyrészt küzdeni kell a folyamatban lévő engedély nélküli, párhuzamos, kontár és felesleges adatgyűjtések, adatszolgáltatások ellen.

Másrészt felvilágosító, nevelő munkát kell végezni az adatgyűjtések és adatszolgáltatások engedélyezése területén. Az engedélyezés előtt a ter-

vezetet gondosan meg kell vizsgálni a statisztikai szakszerűség szempontjából. Ha a statisztikus úgy látja, hogy a tervezett adatgyűjtés felesleges, indokolja meg megfelelően az engedély elutasításának okait, vagy jelölje meg azokat a változtatásokat, amelyek elvégzése után az adatfelvétel engedélyezhető. Ezek a feladatok alapos körültekintést, szívós és hosszas munkát, a liberalizmus felszámolását és a vadstatisztikák elleni harc fontosságának állandó szem előtt tartását követelik meg.

A Központi Statisztikai Hivatal kiküldöttei a legutóbb is számos szakszerűtlen és párhuzamos statisztikai adatgyűjtést derítettek fel és állítottak le. Ezek közül néhányat ismertetünk.

A főváros XVII. kerületi tanácsának hibája következtében a XVII. kerületi gazdálkodókat két héten belül háromszor hívták be a V. B.-hoz adatszolgáltatásra. Első esetben a Tagosítási Bizottságnak szolgáltattak személyesen adatokat, a második esetben a vetésterv felbontásáról volt szó. Harmadszorra az utónövényekről kivánt adatokat a tanács mezőgazdasági osztálya, függetlenül attól, hogy a Központi Statisztikai Hivatal is végez ilyen adatgyűjtést. Mindezek után pedig kiderült, hogy szakszerűség szempontjából az adatgyűjtés használhatatlan, mert 128 gazdaság és 280 kat. hold adatai helyett csak 69 gazdaság és 160 kat. hold adatait foglalja magában, ezenkívül nem veszi figyelembe a 170 I. típusú tszcs-tag adatait sem. Az adatgyűjtés beleütközik az 5/46/3/1950. V. B. sz. elnöki rendelkezésbe, amely szerint a XVII. kerületi tanács V. B. szervei adatgyűjtést csak a V. B. elnök engedélyével végezhetnek. Megszegi a 651/33/1950. N. T. sz. határozatot is, amely szerint adatgyűjtések csak a Központi Statisztikai Hivatal szakvéleményének meghallgatása után, illetve engedélyével hajthatók végre.

Végül pedig politikailag sem helyes, hogy az adatszolgáltatókat feleslegesen zaklatják, amikor az adatokat egy alkalommal is bekérhették volna.

Meg kell említeni, hogy a Fővárosi Tanács V. B.-a méltóképpen reagált a XVII. kerületi Tanács rossz munkájára és a Kerületi Tanács Mezőgazdasági Osztályának vezetője ellen eljárást indított.

Hajdú megyében a Megyei Tanács Közlekedési Osztálya a Közlekedés-és Postaügyi Miniszter rendelkezére való hivatkozással utasította a Járási Közlekedési Csoportokat: jelentsék, hogy a járás területén melyik útvonal mentén van (szelvény- és darabszám megjelölésével) alma-, szilva-, meggy-és diófa.

Vajjon miért szükséges a minisztériumban azt tudni, hogy egyes szelvényeken hány fa áll? Az ilyen adatok a minisztérium részére semmiféle operatív célt nem szolgálnak és csak feleslegesen megterhelik a tanácsok statisztikusait.

Ismételten összeíratta az utakat a Hajdú Megyei Tanács Közlekedési Osztálya önállóan is. Június 2-án, majd június 13-án adott ki rendelkezéseket az utak összeírására vonatkozóan, különböző szempontok szerint és egészen furcsa, értelmetlen mutatószámok kiszámítását követelte a járástól: az utcák hosszából járdával ellátott részt százalékban, a község egy lakosára eső járdaburkolatot, a községi utak arányát a közdülűutakkal szemben stb.

A megyei statisztikai csoportvezető ellenezte az utak összeírását, de a közlekedési osztály szerint „nem tudott elég nyomós érvet mondani az összeírás ellen” — és így az összeírás mégis megtörtént.

Somogy megyében a Fonyódi Járási Tanács Építési és Közlekedési csoportja hasonló tartalmú utasítást küldött a járás községeinek:

„Fonyódi Járási Tanács V. B. Építési és Közlekedési Csoport. Fonyód. Tanácsnőze.

Ea.: Egyed Mihály.

Tárgy: Utak, hidak, közterek és faállományról
kimutatás bekérése.

Száma: 766/9—1/1951.

Melléletek: 1 drb.

Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának,

Székhelyén

Felkérem a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságát, hogy a mellékletként megküldött minta szerint jelentse a község területén lévő utcák, közdülűutak, közterek számát a kimutatás pontjainak megfelelően.

A közterek rovatába tüntessék fel, hogy milyen emlékmű van rajta elhelyezve.

Ugyancsak a mellékelt kimutatáson jelentse az utcák és közdülűutak mentén lévő faállományt, fák nemei szerint részletezve a kimutatás rovatainak megfelelően, külön az úton (úttest) jobb- és baloldaláról.

Tájékoztatásul közlöm, hogy az úttest baloldala a magasabb kilométer felé fordulva balkéz felől esik. Utcában, mely nincs Km-rel bemérve, a magasabb házzszámot vegyük alapul a baloldal megállapításához. Közdülűutakon, mint ahogy a kimutatás jelzi, kilométértávolságonként határozzuk meg a fák nemeit és számát, utcánál végig a jobb- és baloldalt írjuk be.“

A törökszentmiklósi járási tanács pénzügyi osztálya a következő adatgyűjtést rendelte el a járáshoz tartozó községekben: „Felhívom, azonnal foglalja névjegyzékbe, hogy névszerint kinek hány darab baromfia (kacsa, liba, pulyka, tyúk) van és a névjegyzéket sürgősen terjessze be.“

Az adatgyűjtés szakszerűtlenségére és értelmetlenségére nem is kell felhívni a figyelmet. Mint követendő példát említjük meg, hogy a megyei statisztikai csoport a pénzügyi osztállyal egyetértésben javasolta a V. B.-nak a járási pénzügyi osztályvezető pénzbüntetését.

Gyakran előfordul, hogy távbeszélőn vagy értekezleteken szóban adnak utasítást adatszolgáltatásra. Az ilyen rendelkezések azt eredményezik, hogy a beküldött jelentések nem egységesek, nem lehet őket összesíteni. A debreceni járásban például szóbeli intézkedést adtak a községeknek az egészségügyi intézmények méreteinek és egyéb adatainak jelentésére. A községek az írásos jelentéseket részint a Járási Tanács Építési Csoportjának, részint a Terv- és Statisztikai Csoportnak küldték, Hajdúszoboszló viszont egyszerűen csak a Járási Tanácsnak címezte a jelentést. Természetesen az adatok is különbözőek voltak. Még a helyiségek méreteit is különböző mértekegységben közölték. Egyik község jelentette a beosztott alkalmazottak számát, a másik nem, egyik jelentette, hogy az épület „L“-alakú, a másik viszont azt közölte, hogy a helyiség 32 személyt fogadhat be.

A tapasztalat ebben az esetben is azt mutatja, hogy rosszul átgondolt, odavetett összefrások nem vezetnek semilyen eredményre, csak szaporítják a bürokratikus és hasznavehetetlen statisztikát.

Pályázati felhívás

A Központi Statisztikai Hivatal 1952. január 2-án Budapesten nyolc-hónapos ipari és mezőgazdasági statisztikus-továbbképző iskolát indít. Az iskola egésznapos, vidékiek részére bentlakásos. A hallgatók az iskola tartama alatt az NT határozata szerint fizetéstérítést kapnak.

Az iskolára felvételt nyerhetnek azok az ipari, illetve mezőgazdasági (esetleg egyéb) üzemeknél alkalmazott dolgozók, akik az alábbi feltételeknek megfelelnek:

18 és 35 év közötti férfiak és nők, akik eddigi munkájuk során statisztikusi, könyvviteli, vagy tervezési feladatokat láttak el és megfelelő képesítéssel (statisztikusi, képezített könyvelői, közgazdasági középiskolai, esetleg mezőgazdasági technikumi, illetve gimnáziumi érettségi bizonyítvány), végbizonyítvánnyal, vagy ennek megfelelő szakismerettel bírnak.

PÁLYÁZATI HATÁRIDŐ: 1951. NOVEMBER 20. A pályázatot a Központi Statisztikai Hivatal Oktatási osztályának (Budapest II, Keleti Károly-u. 5—7) kell beküldeni.

A pályázathoz a következő iratokat kell csatolni:

1. születési anyakönyvi kivonat,
2. legutolsó iskolai, illetve szakképzést igazoló bizonyítvány,
3. jelenlegi munkahelye személyzeti osztályának javaslata,
4. két darab kézírásos életrajz.

A fenti címre szóló borítékon fel kell tüntetni a „Pályázat“ szót.

Felvilágosítás telefonon: 350-120, 144-es mellék (Oktatási osztály, Kovács Rózsa előadó).

Központi Statisztikai Hivatal
Oktatási osztály

A VÁLLALATI TERMELÉSI CIKLUS IDŐTARTAMA MUTATÓSZÁMAINAK KISZÁMÍTÁSA ÉS ELEMZÉSI TAPASZTALATAI*

A termelési ciklus időtartamának megrövidítése az ipari munka egyik legfontosabb minőségi mutatószáma.

A termelési ciklus időtartamának megrövidítése elősegíti a termékkibocsátás növelését, magával hozza a termék önköltségének csökkenését, a felhalmozás növekedését és jelentékeny mértékben felszabadítja a vállalat forgóeszközeit.

A megtérülés meggyorsításáért indított hazafias mozgalom kezdeményezői, 103 moszkvai és moszkvai területi vállalat vezetői, a „Pravda“ 1949. évi január 26-i számában megjelent, Sztálin elvtárshoz címzett levelükben ezt írják: „A forgóeszközök minden egyes rubelére eső termékkibocsátás növelésének útjai és módszerei világosan állanak előttünk. Ezekhez tartozik mindenekelőtt a termelési ciklus időtartamának csökkentése — az az emeltyű, amely lehetővé teszi a forgóeszközök megtérülésének meggyorsítását“.

A termelési ciklus időtartamának kiszámítása és elemzése a vállalati belső tartalékok feltárásának egyik legfontosabb eszköze.

A termelési ciklus tervezését és megrövidítését célzó intézkedések végrehajtását azonban igen sok esetben megnehezíti, hogy a termelési ciklus tervszerinti és tényleges időtartamának kiszámítására hiányzik az egységes módszer.

Ezzel kapcsolatban az egyik ipari vállalat tapasztalatai és a rendelkezésre álló statisztikai beszámolók adatai alapján feladatul tűztük ki a termelési ciklus időtartama kiszámítási módszertanának kidolgozását a vállalat egészére vonatkozóan.

A termelési ciklus e kiszámítása a Ja. Szverdlovról elnevezett moszkvai selyemkikészítő gyár adatai alapján történt. A moszkvai Gazdaságstatisztikai Intézet tudományos munkatársainak kollektívája a tudomány és a termelés közötti szoros együttműködés érdekében, állandóan segítségére van e gyárnak.

A termelési ciklus általános jellemzése. A termelési ciklus kiszámításához mindenekelőtt az szükséges, hogy ismerjük magának a termelési ciklus fogalmának helyes meghatározását.

Termelési cikluson azt az időt értjük, amely a nyersanyagoknak (a gyári nyersanyagraktárból) a termelésbe való beérkezése időpontjától a műszaki ellenőrzési osztály által átvett késztermékek a gyár üzemeiből (műhelyeiből) való kibocsátása időpontjáig eltelik. Ebből következik, hogy a termelési idő és a termelési ciklus időtartama két különböző fogalom.

A termelési ciklus három időszakból áll: 1. *a munka időszakából*, azaz abból az időből, amely alatt a termelés tárgya (nyersanyag, egyéb anyag) a munka behatása alatt van; 2. *abból az időszakból, amely alatt a munka tárgyát természeti behatásnak teszik ki* (például a mezőgazdaságban a természetes érlelés folyamata, a dohánytermelésben a fermentáció időszaka, több gazdasági ágban a szárítás, a fehérités), és 3. *az egyes munkaműveletek közötti megszakítások időszakából*, amikor a munka tárgya az egyes munkaműveletek között áll (nincs munkában), akár az egyes munkaműveletek közötti folyamatosság hiánya, akár pedig magának a termelési folyamatnak elkerülhetetlen szünetelése miatt (munkaszünetnapok, műszakbeosztás stb.), vagy pedig a szervezésben, a termelési tervekben és a félkésztermékek szállításában előforduló hiányosságok stb. miatt.

A termelési ciklus struktúrájának feltárása, a munkaidő és az egyes munkaműveletek közötti megszakítások időtartamának megállapítása, minden egyes vállalat részére, a vállalaton belüli tervezés és a termelési folyamat feletti ellenőrzés szempontjából rendkívül nagy jelentőségű.

A termelési ciklus elemzése lehetővé teszi a vállalaton belül előforduló szűk keresztmetszet feltárását, a termelés nem termelési jellegű megszakításaival kapcsolatos idő nagyságának és a pénzeszközök összegének megállapítását, valamint azon szükséges intézkedéseknek meghatározását, amelyek az egyes műveletek időtartamának és a műveletek közötti időközök, továbbá a felesleges félkésztermékek felhalmozódásának csökkentését biztosítják.

Ezen az alapon, az egyes műveletek műszaki-gazdasági normáinak és az egyes gépeknél, készülékeknél megmunkálásra váró félkésztermék-készletek minimális normáinak megállapítása útján lehetőség nyílik az egyes műhelyek ciklusai időtartamának tervezésére.

Nézzük meg, hogyan alakul a termelési ciklus a Ja. Szverdlovról elnevezett gyárban.

A gyár kollektívája a háborúutáni sztálini ötéves terv megvalósításáért vívott harc során komoly eredményeket ért el. A gyár, évről évre túlteljesítette termelési tervét, jelentékeny mértékben megnövelte a termékkibocsátást és csökkentette az önköltséget. Ettől eltekintve azonban a termelési ciklus időtartamának elemzése azt mutatja, hogy a gyár a termelési ciklus időtartamának csökkentésével és a gépek kihasználásának megjavításával a termékkibocsátást a jövőben még jelentékenyebb mértékben tudná emelni.

A termelési ciklus megrövidítése a Ja. Szverdlovról elnevezett gyárban a forgóeszközök megtérülése meggyorsításának legfontosabb eszköze. E lehetőséget a gyár forgóeszköz-normatívái struktúrájának sajátosságai biztosítják.

A gyár saját forgóeszköz-normatíváinak teljes összegéből a befejezetlen termelésre 54,4% jut.

A Ja. Szverdrovról elnevezett gyár termelési ciklusa a festő, az appreháló, a nyomó, valamint az összerakó műhely termelési idejéből tevődik össze. Az összerakó műhely dolgozóinak időráfordításai, mivel az összerakó műhely végzi a késztermék átvételét, osztályozását és adjusztlását, szorosan hozzátartoznak a termelési ciklus teljes időtartamához. A termék ellenértéke az értékesítési raktárak által csak akkor kerül kiegyenlítésre, miután az összerakó műhelytől azt már átvették. Ugyanakkor a gyár termelési ciklusához nem tartozik hozzá az az idő, amely alatt a nyersanyag a gyár nyersanyagraktárában tárol.

A termelési ciklus időtartama kiszámításának módszerei. A gyár és az egyes műhelyek termelési ciklusának kiszámítása a befejezetlen termelés maradványára és a termékkibocsátásra vonatkozó adatokból a gyári beszámolójelentés alapján történik.

A gyár termelési ciklusának időtartamát három módszer szerint számították ki:

1. a műhelyekben megmunkálás alatt lévő nyersanyag-maradványra és a késztermék-kibocsátásra vonatkozó beszámolójelentések természetes mértékegységben megadott adatai alapján;

2. a műhelyekben megmunkálás alatt lévő nyersanyag-maradvány értékére, valamint a nyersanyagnak az adott időszak alatt kibocsátott termék önköltségébe felvett értékére vonatkozó beszámolási adatok alapján;

3. a könyvelési mérlegnek az egész gyár befejezetlen termelésének értékére vonatkozó adatai, valamint a befejezetlen termelés költségei növekedési koefficiensének kiszámítása alapján.

Az első számítási módszer lényege, hogy megállapítják a befejezetlen termelés nyersanyag-maradványának havi átlagát természetes mértékegységben és ezután azt összehasonlítják a havonta kibocsátott termék-mennyiséggel. Évéggett a havi termelést osztani kell az adott hónap naptári napjainak számával. A havi átlagos nyersanyag-maradvány és a napi termékkibocsátás közötti viszony megadja a termelési ciklus időtartamát.

Így például az egész gyár befejezetlen termelésének nyersanyag-maradványa 1950. év január 1-én 1 292 748 méter, február 1-én pedig 1 381 678 méter. Ilyen módon a januári befejezetlen termelés havi átlaga $1\ 292\ 748 + 1\ 381\ 678 = 2\ 674\ 426 : 2 = 1\ 337\ 213$ méter.

A termékkibocsátás januárban 2 588 759 méter, vagyis egy naptári nap alatt átlagosan 83 508 méter ($2\ 588\ 759 : 31$).

Mivel a befejezetlen termelés nyersanyag-maradványának havi átlaga 1 337 213 méter, a napi átlagos termékkibocsátás pedig 83 508 méter volt, így tehát a termelési ciklus 1950. januárjában $1\ 337\ 213 : 83\ 508 = 16$ nap volt.

A havi termelést a naptári napok és nem a munkanapok számával kell osztani, azért, hogy megtudjuk a termelési ciklus teljes időtartamát, figyelembevéve a termék elfekvési idejét, amely magában foglalja a munkaszünetnapokat is.

A második számítási módszer azonos az elsővel, csak hogy a befejezetlen termelés maradványára vonatkozó természetes mértékegységben kifejezett mutatószámok helyett a maradványok értékét, a természetes mértékegységben kifejezett kibocsátott termék helyett pedig a nyersanyag értékét vesszük (a késztermékkibocsátás önköltségében). Ezen az úton oldható meg az

a feladat is, amely szerint a befejezetlen termelés nyersanyag-maradványának és a kibocsátott készterméknek választékában bekövetkezett változásnak a termelési ciklus időtartamára gyakorolt befolyását kell meghatározni.

Így például a nyersanyag-maradvány értéke 1950. január hó 1-én 9 877 000, február 1-én pedig 10 326 000 rubel volt. A befejezetlen termelés átlaga január hónapban: 10 101 000 rubel. A nyersanyagnak a kibocsátott termék önköltségében való értéke januárban 18 710 000 rubel volt, ugyanazon hónap naptári napjaira pedig átlagosan 603 000 rubel. Ebből következik, hogy 1950 januárjában a termelési ciklus időtartama $1010 : 603 = 16,7$ nap volt.

A harmadik módszer a könyvelési mérlegnek a befejezetlen termelés maradványára vonatkozó számviteli adatai, valamint a termelési ráfordítások növekedése koeficiensének meghatározásán alapszik.

A befejezetlen termelés maradványára vonatkozó könyvelési adatoknak és a kibocsátott késztermék önköltségének alapján ki lehet számítani a forgóeszközök megtérülését közvetlenül a termelés szakaszában. Így például, ha a befejezetlen termelés maradványa 1950. január 1-én 11 794 000 rubel, február 1-én pedig 12 172 000 rubel volt, akkor a január havi átlagos maradvány 11 983 000 rubel. A kibocsátott termék önköltsége 1950 januárjában 22 758 000 rubel volt. Ebből következik, hogy a forgóeszközök megtérülése a termelés stádiumában havonta $22\,758 : 11\,983 = 1,9$ -szeres.

Ilyen módon a forgóeszközök egy fordulatainak időtartama a termelés stádiumában 31 nap : $1,9 = 16,3$ nap.

A forgóeszközöknek a termelés stádiumában való e megtérülése azonban nem jellemzi a termelési ciklus teljes időtartamát, minthogy a befejezetlen termelésre eső ráfordítások a termékkibocsátással kapcsolatos ráfordításokat nem teljes összegükben mutatják ki, hanem csak részben, azaz csak a termelésben levő nyersanyag értékét, valamint a ráfordításoknak a részletfeldolgozásra eső részét tartalmazzák. Éppen ezért a termelési ciklus időtartamának kiszámításához meg kell állapítani a termelési ráfordítások növekedési koeficiensét. Ezt a koeficiensét megkapjuk, ha a termelési ciklus kezdetén egyszerre felmerült költségekhez, azaz a nyersanyagnak a termék önköltségében elfoglalt aránylagos súlyához hozzáadjuk a nyersanyag megmunkálásának értékével kapcsolatos és a termelés folyamatában fokozatosan növekvő ráfordítások felét. Minthogy a szóbanforgó gyárban a termelési folyamat állandóan egymásra következő ugyanazon műveletekből áll, itt a nyersanyag megmunkálásával kapcsolatos ráfordítások növekedése egyenletes.

Az egyszerre felmerült költségeknek a termelésben való aránylagos súlyát (azaz a nyersanyagnak az önköltségben való aránylagos súlyát) 1950. év egyes hónapjaira a termék egyes elemek szerinti önköltségére vonatkozó statisztikai beszámolójelentés adatai alapján állapították meg.

1950 januárjában a kibocsátott késztermék teljes önköltsége 22 758 000 rubel volt, amelyből a nyersanyag-költségek összege 18 710 000 rubelt tett ki, vagyis a teljes önköltség 82%-át.

Ez a gyár forgóeszközeinek egyszerre való nagymérvű megterhelését jelenti a termelési ciklus teljes tartamára.

A nyersanyag megmunkálási költségei januárban a termék teljes önköltségének 18%-át tették ki. Ilyen módon tehát a befejezetlen termelés

maradványainak értékében a megmunkálás értékét a költségek felében, vagyis 9%-ban vesszük fel.

Ebből állapítjuk meg az 1950. évi január havi termelésre eső ráfordítások növekedésének koefficiensét, amelynek nagysága 0,82, egyszerre felmerült költségek + 9, fokozatosan növekedő ráfordítás összesen 0,91.

Mínt hogy a forgóeszközök megtérülése 16,3 nap, a ráfordítások növekedése pedig a termelés folyamatában 0,91 volt, megállapítható a termelési ciklus teljes időtartama is, amely $16,3 : 0,91 = 17,9$ nap. Ugyanígy számíthatjuk ki a ciklus időtartamát a többi hónapokra vonatkozóan is.

A termelési ciklus időtartamának kiszámításában mind a három módszer alkalmazását a ciklus időtartamára vonatkozó különböző úton nyert adatok ellenőrzése tette szükségessé.

Ezt azért kellett megtenni, hogy először ellenőrizzük a ciklusnak az első módszerrel történt kiszámítása helyességét, amely számítás a befejezetlen termelésre, maradványra és a késztermék-kibocsátásra vonatkozó természetes mértékegységben kifejezett adatok alapján történt. Míg az egész gyár termelési ciklusa időtartamának kiszámítására három módszer áll rendelkezésre, addig a gyár egyes műhelyeire vonatkozóan csak a természetes mértékegységben kifejezett adatok szerinti számítási módszer használható. Ez azzal magyarázható, hogy a gyári számvitel nem mutatja ki a befejezetlen termelés nyersanyagainak és félkésztermékeinek, valamint az egyes műhelyek által kibocsátott termékeknek értékét. A beszámolójelentésekben ezeket az adatokat csak természetes mértékegységben adják meg.

Ezzel kapcsolatban megállapítandó, hogy a gyár termelési ciklusának időtartama milyen mértékben egyezik a természetes mértékegységben és az értékben kifejezett adatok alapján végzett számítás esetén. A termelési ciklusnak különböző módszerekkel kiszámított időtartamából kitűnik, hogy az 1950. év egyes hónapjaira vonatkozó ciklusok dinamikája az összes számítási módszereknél egyforma. Abszolút nagyság tekintetében a ciklus időtartama különböző. A ciklus átlagos időtartama 1950-ben:

1. az első számítási módszer szerint 14,2 nap;
2. a második számítási módszer szerint 15,1 nap;
3. a harmadik számítási módszer szerint 16,0 nap.

Ilyen módon tehát az értékre vonatkozó koefficiens alapján történő számítás (2. módszer) a természetes mértékegységben megadott mutatószámok alapján való számítástól (1. módszer) csak 0,9 napban tér el.

Az értékre vonatkozó koefficiens alapján végzett számítás (2. módszer) a 3. módszer szerint végzett számítástól 0,9 nappal különbözik. Ez az eltérés azzal magyarázható, hogy a befejezetlen termelés mérleg szerinti értékében a nyersanyag és a megmunkálás értékén kívül figyelembe vesszük a befejezetlen termeléssel kapcsolatos segédüzemi ráfordításokat is. Ugyanakkor a 2. számítási módszer alapján a termelési ciklus időtartamának kiszámítása a befejezetlen termelés e ráfordításainak figyelembevétele nélkül történt.

Ilyen módon tehát a termelési ciklus időtartamának kiszámítására a három módszer közül bármelyik felhasználható.

Az egyes üzemelemek ciklusának természetes mértékegységben megadott mutatószámok alapján való kiszámítása (1. módszer) csak abban az esetben alkalmazható, ha a műhelyekben az összes ráfordításokat *nem érték*

szerint veszik számba, mint ahogy az a Ja. Szverdlovról elnevezett gyárban is történik, és ha az említett módszer szerinti és az egész gyárra vonatkozó számítási eredményeknek ellenőrzése nem mutat lényegesebb eltérést a többi itt ismertetett módszerek alapján kapott eredményektől. Abban az esetben, ha a számítások között eltérés mutatkozik, az 1. módszer szerinti számításnál megfelelő helyesbítést kell alkalmazni.

Figyelembe kell venni azt is, hogy a termelési ciklus időtartamának természetes mértékegységben megadott adatok alapján való kiszámítása azzal is alátámasztható, hogy a Ja. Szverdlovról elnevezett gyárban (éppen úgy, mint a többi textilipari vállalatnál is) a termelési folyamatba került nyersanyag (nyers méteráru) és a termelésből kibocsátott kész selyemáru mennyisége között nincs lényegesebb eltérés. Ez a körülmény megkönnyíti a termelési ciklus időtartamának természetes mértékegységben megadott mutatószámok alapján való kiszámítását. Más vállalatnál, ahol a termelési viszonyok eltérnek a Ja. Szverdlovról elnevezett gyár termelési viszonyaitól, és ahol az összes műhelyek termelésével kapcsolatos ráfordítások számvitele értékben történik, célszerű a 2. és 3. számítási módszert alkalmazni, amelyek között elvi különbség nincs és egymás kölcsönös ellenőrzésére alkalmasak.

Azokban az esetekben, amikor a kibocsátandó és munkaigényesség szempontjából egymástól eltérő termékek választéka megváltozott, tehát, amikor az egyes műhelyekre és az egész vállalatra kiszámított termelési ciklusok időtartamát kifejező mutatószámok dinamikájának elemzésénél azokat a munkaigényesség megváltozásának megfelelően helyesbíteni kell.

Az egész gyár és az egyes műhelyek termelési ciklusainak dinamikája. A termelési ciklus dinamikájára vonatkozó 1950. évi adatok szerint az egyes hónapok termelési ciklusainak kilengése (amplitudója) igen nagy volt. (A gyár ciklusa időtartamára vonatkozó adatoknak az egyes műhelyek ciklusai időtartamára vonatkozó adatokkal való összehasonlítása céljából itt az 1. számítási módszer szerint nyert számadatokat közöljük.)

1. 1950-ben a termelési ciklus átlagos időtartama egyenlő 14,2 nappal.
2. A ciklus leghosszabb (maximális) időtartama augusztusban 19,5 nap.
3. A ciklus legrövidebb (minimális) időtartama áprilisban 11,1 nap volt.

A ciklus időtartamának a termékkibocsátás terjedelmére vonatkozó adatokkal való összehasonlítása azt mutatja, hogy a termékkibocsátás terjedelme függ a ciklus időtartamától. Azokban a hónapokban, amelyekben a ciklus időtartama rövidebb, a termékkibocsátás meghaladja a havi átlagot (az 1950. évi átlagot) és fordítva, a leghosszabb időtartamú ciklusnál a termékkibocsátás csökkent. Ugyanakkor azonban előfordulhat az is, hogy igen sokszor egyenletes termékkibocsátás esetén a ciklus időtartama különböző lehet.

Az egyes hónapok termelési ciklusainak éles ingadozása arra mutat, hogy a termelési ciklus időtartamának megrövidítésére igen nagy lehetőség vannak.

A gyárban az egyes munkaműveletek egymásután következnek. Az egymásután következő munkaműveletek rendszere esetén minden következő művelet akkor kezdődik, amikor az előző művelet befejeződött. Éppen ezért

a gyár termelési ciklusa az egyes műhelyek ciklusai időtartamának összegével egyenlő.

A munkaműveletek egymásután következő sorrendje esetén a termelési ciklus csökkentése céljából magának a gyártási időnek (munkaperiódusnak) megrövidítésén kívül az egyes munkaműveletek és munkafázisok közötti időközök csökkentésére is szükség van. Ezenkívül a lehetőség szerint csökkenteni kell a munkafázisok és a munkaműveletek számát is, anélkül azonban, hogy ez a minőség rovására menne.

A végzett számítások szerint a gyár 1950. évi termelési ciklusa az egyes műhelyek következő időtartamú ciklusaiból tevődik össze:

Megnevezés	Abszolút szám (nap)	%
Festőműhely	4,3	30,3
Appreturaműhely	3,5	24,6
Nyomóműhely	2,8	19,7
Összerakóműhely	3,2	22,6
Egyéb műhely	0,4	2,8
<i>Összesen</i>	<i>14,2</i>	<i>100,0</i>

Szembevetendő az összerakó műhely ciklusának rendkívül magas időtartama, amely 3,2 napot, vagyis az egész gyár termelési ciklusának 22,6%-át teszi ki.

Az összerakó műhely ciklusának magas időtartama azzal magyarázható, hogy ebben az üzemszabzon a befejezetlen termelés maradványa igen nagy. Ezért a gyárban a befejezetlen termelés maradványának egyedül az összerakó műhelyben való csökkentésével is megvan a lehetőség arra, hogy a termelési ciklust 1,5—2 nappal csökkentse.

A gyár termelési ciklusának struktúrája. A termelési ciklus gyártási (gépi) és fekvési időre való felosztása a termelési ciklus meggyorsítását gátló szűk keresztmetszetek feltárása szempontjából rendkívül nagy jelentőségű.

Ahhoz, hogy a félkésztermékek fekvési idejét megállapítsuk, a termelési ciklus teljes időtartamából ki kell vonni a gyártási (gépi) időt.

Az egész gyár és az egyes műhelyek termelési ciklusának teljes időtartamát az 1950. évre és egyes hónapjaira a fent ismertetett módszerek szerint számítottuk ki.

A gyártási idő kiszámítása az egyes műhelyek gépeinek és készülékeinek az egyes munkaműveletek alatti megterhelése, valamint az egyes gépeken és készülékeken végzett különféle munkaműveletek időtartama alapján történt.

Egy üzemszabzon (műhely) gyártási idejének tartama átlagos értéket jelent, amelynek kiszámításánál figyelembe vettük az egyes gépeken végzett műveletekre fordított időt, valamint azt a szövetmennyiséget (méterben), amelyet a technológiai folyamat sajátosságaival és a termék kibocsátására vonatkozóan a tervben előírt feladatokkal kapcsolatban az adott művelet megkövetel. Éppen ezért természetes, hogy egy üzemszabzon gyártási idejének átlagos időtartama nem lehet egyszerű összege az egyes gépeken és készü-

lékeken végzett műveletre fordított időnek, hanem figyelembe kell venni az egyes műveletek során megmunkálandó szövetmennyiséget is.

A megmunkálás gépi idejének kiszámítására a következő számítási módszer használatos:

A negyedévi termékkibocsátási terv alapján megállapítjuk az egyes üzemszerek (műhelyek) által naponta kibocsátandó termékmennyiséget. A napi teljesítménynek megfelelően és a szövetek kikészítésével kapcsolatos technológiai folyamat sajátosságaiából kiindulva, minden egyes műveletre megállapítjuk az egyes gépek által megmunkálandó szövetmennyiséget (méterben). Az egy gépnek egy műszak alatti teljesítményére és az egy műszak alatt üzemben levő gépek számára vonatkozó adatok alapján megállapítjuk a gépműszakok számát. A továbbiakban, az egyes gépeknek egy technológiai művelet elvégzéséhez szükséges munkaideje alapján megállapítjuk az adott gépen állandóan található, a befejezetlen termelés maradványát képező szövet- vagy nyersanyagmennyiséget. Így például, ha a festőműhely napi feladata 90 800 méter, amelyből 72 000 méter nyomottáru, a perzselőgép napi termelési feladata pedig 58 300 méter, akkor a perzselőgép 33 285 méterben megállapított, egy műszakra eső teljesítőképességének figyelembevételével ez a napi feladat $1,75$ gépműszak-koefficiens mellett teljesíthető, azaz $58\,300 : 33\,285 = 1,75$.

Míthogy a szövetnek a perzselőgépen történő megmunkálása 40 percig tart és figyelembe véve, hogy a perzselőgép egy műszakra eső teljesítőképessége 33 285 méter, megállapítható, hogy ezen a gépen a befejezetlen termelés maradványaként állandóan 2776 méter lesz. Ezt a számot úgy kapjuk meg, hogy a 33 285-öt osztjuk egy műszak munkaidejével és a kapott eredményt megszorozzuk az egy technológiai művelet elvégzéséhez szükséges idővel.

Ily módon a szöveteknek a gépeken és a készülékeken való megmunkálásához szükséges gyártási (gépi) időből kiindulva, minden egyes gépre és készülékre megállapítjuk a befejezetlen termelés maradványát méterben. A készülékekben és a gépeken lévő befejezetlen termelés (szövetmaradvány) teljes mennyiségének a műhely által kibocsátott késztermék mennyiségéhez való aránya alapján megállapítható az adott műhely által a szövet megmunkálására fordított teljes gyártási idő. Így például a fent ismertetett számítási mód alapján megállapítjuk, hogy a festőműhely összes gépein és készülékein (a gépeknek a gyártási idő alatti megterhelése alapján) a befejezetlen termelés maradványa összesen 85 760 méter. Míthogy pedig a festőműhely napi össztermelése 90 800 méter, a festőműhely gyártási

ideje $\frac{85\,700}{90\,800} = 0,94$ munkanap. Hasonló módon állapítjuk meg a gyár

többi műhelyének, valamint az egész gyárnak teljes gyártási idejét is.

A gyártási idő kiszámításánál figyelembevettük az egyes műhelyek minden műveletét, valamint az összerakó műhelyben végrehajtott ellenőrző-átvevő műveleteket is, amelyeket az árumérő, a minőségmegállapító, a mérésellenőrző, az összerakó, az adjusztáló, a címkéző és a szállítólevelet kiállító dologozók végeznek el.

A gyártási idő kiszámításában a félkésztermékeknek az egyik munka-művelettől a másikkhoz és az egyik műhelyből a másik műhelybe való szál-

lítására fordított időt nem vettük fel. Mivel a gyár összes műhelyei közel fekszenek egymáshoz, ez az idő jelentéktelen.

A szövetnek a gépeken és a készülékeken való megmunkálására fordított gyártási idő kiszámítása az egész gyárra és egyes műhelyeire vonatkozóan a II. negyedévi tervfeladatok alapján történt.

Figyelembevéve, hogy az egyes gépekkel és készülékekkel végzett munkaműveletek időtartama az évnegyedek folyamán lényegesebben nem változik, a II. évnegyed kiszámított idejét használtuk fel a termelési ciklus teljes idejére vonatkozó általunk kiszámított adatokkal való összehasonlítás céljára.

Ahhoz, hogy a termelési ciklus belső struktúrájáról képet nyerjünk, a termelési ciklus fenti módon kiszámított teljes időtartamából le kell vonni a szöveteknek a gépeken és a készülékekben való megmunkálási idejét.

A számítás eredményeképpen a gyár és műhelyei termelési ciklusának struktúrája a következő:

Megnevezés	Időtartam napokban			
	A termelési ciklus teljes időtartama (nap)	gyártási idő a gépeken és készülékeken (nap)	ebből	
			teljes idő	ebből munkaszüneti napok
Festőműhely	4,3	0,94	3,36	0,6
Appreturaműhely	3,5	0,26	3,24	0,5
Nyomóműhely	2,8	0,15	2,65	0,4
Összerakóműhely	3,2	0,66	2,54	0,5
.....	.....	.....	.....	.....
Összesen az egész gyárra	14,2	2,21	11,99	2,0

A gyár közvetlen gyártási ideje aránylag rövid, 2,21 nap, míg a fekvési idő eléri a 11,99 napot (amelyben azonban két munkaszüneti nap is van).

A finomkikészítő iparnak jelenleg folyamatban levő műszaki rekonstrukciója és a termelés folyamatosságát biztosító tökéletesebb gépek alkalmazása jelentékeny mértékben elő fogja segíteni a termékkibocsátás növelését és a gyártási idő csökkentését, valamint a félkésztermékeknek az egyes megmunkálási műveletek közötti fekvési ideje csökkentésével magának a termelési ciklus időtartamának megrövidítését.

A gyár teljes termelési ciklusa az egyes műhelyek szerint a következőképpen oszlik meg (%-ban a ciklus teljes időtartamához viszonyítva):

Megnevezés	A ciklus teljes időtartama (nap)	F e k v é s i		
		gyártási idő (nap)	fekvési idő szünetnapok nélkül	munkaszüneti napokra eső fekvési idő
Festőműhely	100	21,8	64,2	14,9
Appreturaműhely	100	7,4	78,3	14,3
Nyomóműhely	100	5,3	80,4	14,3
Összerakóműhely	100	20,6	63,8	15,6
Összesen az egész gyárra	100	16,5	70,3	14,2

Ily módon tehát a fekvési idő az appretura- és a nyomóműhelyben a legjelentékenyebb.

A félkésztermékek 11,99 napos fekvését nemcsak a selyemkikészítő gyár technológiai folyamatának szervezési sajátosságai, hanem a termelés megszervezésének hiányosságai is okozzák.

Ez azt jelenti, hogy a fekvési idő magában foglalja egyrészt az elkerülhetetlen fekvési időt, amelynek okai lehetnek: a) munkaszünetnapok; b) az áru tartóssági vizsgálata (vegyi laboratóriumi vizsgálat); c) a nyomásra előkészített szövet fekvése; d) a szövettételek csoportosítás alatti fekvése (az appretura- és a nyomóműhelyben); e) az áru fekvése az árunak a nyomóüzemből a festőüzembe mosás céljából való átadása alatt; f) az egyes műszakok munkájának biztosítására előkészített félkésztermék-készlet fekvése.

A fenti okokon kívül az anyagok, a félkésztermékek stb. fekvését még az alábbi okok is előidézhetik:

a) az egymásután következő műveletek végrehajtásához szükséges egyes gépek és készülékek különböző teljesítőképességei;

b) az egyes műveletekre megállapított normák különböző mértékű teljesítése;

c) a termelés, a munkairányítás, a félkésztermékek szállításának megszervezésében meglévő hiányosságok következtében a félkésztermékeknek egyik műhelyből a másik műhelybe való továbbításában beállott zavarok;

d) az árak jóváhagyásának hiánya.

A termelési ciklus elemzésének további feladata, hogy a megállapított fekvési időt annak alkotórészeire bontsuk, azaz a termelés technológiai sajátosságai miatt bekövetkezett fekvésre és a termelési folyamat, valamint a félkésztermékek belső szállítása hiányos megszervezése miatt bekövetkezett fekvésre.

E nem termelési jellegű fekvési időről tájékoztató képet akkor kapunk, ha az 1950. évre vonatkozó beszámolójelentések adatai alapján kiszámított időt összehasonlítjuk azzal a fekvési idővel, amelyet a gyár tervosztálya a II. félévi befejezetlen termelés tervezésekor megengedhetőnek és normálisnak tartott.

Megnevezés	A beszámoló-jelentés adatai alapján kiszámított tényleges fekvési idő (nap)	A befejezetlen termelés tervezésénél a tervosztály által megállapított fekvési idő (nap)
Festőműhely	3,36	2,99
Appreturaműhely	3,24	2,10
Nyomóműhely	2,65	2,55
Összerakó műhely	2,54	1,23
.....	.....	.....
Összesen az egész gyárra	11,99	8,87

Ily módon a tényleges fekvési idő és a tervosztály által megállapított fekvési idő közötti különbség több mint három napot tesz ki. Különösen nagy az eltérés az appretura- és az összerakó-műhelynél. A gyár által megállapított fekvési normák azonban lazák és így nem tudják a gyár dolgo-

zőit a termelési ciklus megrövidítésére kellőképpen mozgósítani. Elég csak arra rámutatni, hogy a tervosztály a fekvési normák megállapításánál az összerakó-műhelynél a műhely befejezetlen termelésének tervszerinti maradványaként 40 000 méter kiárazatlan és mintakollekciók készítésére szolgáló 20 000 méter IV. osztályú és ennél rosszabb minőségű, valamint 13 500 méter újraátdolgozásra küldendő árut irányzott elő (azon jelentős szövetmennyiségén kívül, amely újra átdolgozásra kerül és amely a tervezés szerint a festőműhely befejezetlen termelésébe tartozik).

Ha csak ezeket a maradványokat küszöböljük ki, az összerakó műhelyre előírt fekvési idő még akkor is több mint felére csökken, az egész gyár termelési ciklusának időtartama pedig további 0,6 nappal lesz rövidebb.

Pontosan ugyanígy lehet csökkenteni a tervben előírt fekvési időt a többi műhelynél is.

Az egyes műveletekre és az egyes műhelyekre vonatkozó helyes fekvési normák megállapítása a műszaki-gazdasági tervezés időszerű feladata.

Ugyanakkor a félkésztermékek egyes műhelyeken való áthaladási idejének rendszeres ellenőrzése megköveteli a munkairányítás megjavítását, és pedig a félkésztermékeknek az egyes műhelyekben való mozgásáról vezetett kísérőlapok felhasználását, amelyeknek bevezetését a tényleges nyersanyagráfordítások számbavétele céljából a Moszkvai Gazdaságstatisztikai Intézet javasolja.

A termelési ciklus tényleges időtartamának összehasonlítása a tervszerinti ciklus mutatószámaival. Mint már fent említettük, a gyárban a termelési ciklus időtartamával a műszaki-gazdasági tervezés nem foglalkozik. Az erre irányuló első kísérletet a II. negyedévben tették meg. A ciklus időtartamára vonatkozó tervfeladatot nem bontják fel a műhelyekig. A ciklus tényleges időtartamának számbavétele szintén nem történik meg.

A terv egyetlen vonatkozó mutatószáma az egész gyár befejezetlen termelésének abszolút terjedelme, amelyet a gyár teljes forgóeszköz-szükségletének meghatározása céljából a Főigazgatóság állapít meg. A Főigazgatóság azonban a befejezetlen termelés e maradványait nem a termelési folyamat megállapított műszaki normái alapján tervezi, hanem a pénzügyi terv jóváhagyásakor, a befejezetlen termelés mérlegszerinti maradványainak figyelembevételére alapján.

Ahhoz, hogy a termelési ciklus kiszámított terjedelmét összehasonlíthassuk a befejezetlen termelés tervszerinti normáival, kiszámítottuk a termelési ciklus tervszerinti időtartamát.

Ebből a célból kiszámítottuk a forgóeszközök tervszerinti megtérülését a termelés stádiumában (mint a negyedévi tervszerinti termékkibocsátásnak és a negyedévi tervszerinti befejezetlen termelés forgóeszköz-normatívái maradványának arányát).

Ezután megállapítottuk a ráfordításoknak a termelés folyamatában való növekedése tervszerinti koefficiensét, oly módon, hogy a termék megmunkálásával kapcsolatos ráfordítások feléhez hozzáadtuk a nyersanyagköltségeknek a termék tervszerinti önköltségében elfoglalt aránylagos súlyát.

Ily módon az 1950. évi negyedévenként részletezett ipari-pénzügyi tervben lefektetett termelési ciklusra közvetett úton a következő időtartamokat állapítottuk meg:

1950. év I. negyed	16,1 nap
1950. év II. negyed	15,6 nap
1950. év III. negyed	16,0 nap
1950. év IV. negyed	14,3 nap
<hr/>	
Az évi átlag	15,5 nap.

Ezekből az adatokból látható, hogy a terv alapján megállapított termelési ciklus időtartama jelentékeny mértékben meghaladta a gyár által a II. negyedévre vonatkozóan kiszámított termelési ciklus időtartamának 10,88 napban megállapított normáját is, ami, mint a fentiekben erre rámutattunk, hatalmas tartalékot jelent a termelési ciklus megrövidítésére.

Ily módon tehát a gyárnak a befejezetlen termelés finanszírozására előirányzott forgóeszközei bőségesen elegendők és a termelési ciklus megrövidítését biztosító tartalékok mozgósítása jelentékeny összegű forgóeszközt szabadít fel.

Vajjon milyen mértékben felelt meg a termelési ciklus tényleges időtartama a tervben előirányzott magas normának?

A választ erre az alábbi adatok adják meg:

	A ciklus tervszerinti időtartama		A ciklus tényleges időtartama (a 3. számítási módszer alapján)
1. I. negyed	16,1 nap	január	18,0 nap
		február	17,1 „
		március	14,8 „
2. II. negyed	15,6 nap	április	13,2 „
		május	14,5 „
		június	13,8 „
3. III. negyed	16,0 nap	július	14,2 „
		augusztus	19,7 „
		szeptember	20,9 „
4. IV. negyed	14,3 nap	október	16,5 „
		november	18,6 „
		december	14,8 „
5. Évi átlag	15,5 nap	évi átlag	16,0 nap.

Ily módon tehát a termelési ciklus aránylag magas tervszerinti időtartamát 1950-ben nem teljesítették. Kétségtelen, hogy a gyár 1950. évi termelési tervének teljesítésében elért eredmények még jelentősebbek lettek volna, ha a gyár a termelési ciklus megrövidítése érdekében megtette volna a kellő lépéseket.

A termelési ciklus időtartamának progresszív átlagos normái. A termelési ciklus időtartamára vonatkozó fenti számítás lehetővé teszi, hogy az 1950. évi beszámolási adatokból kiszámítsuk a termelési ciklus progresszív átlagos normáit, éspedig az időtartam számtani átlagának az 1950-ben elért legkisebb időtartammal való összehasonlítása útján.

Az egyes műhelyek termelési ciklusának időtartamára vonatkozó általunk kiszámított progresszív átlagos normák arra mutatnak, hogy a termelési ciklus teljes időtartama az 1950-es termelési ciklus tényleges időtartamához viszonyítva három nappal, azaz 21,5%-kal csökkenthető.

Ugyanakkor a termékkibocsátás emelkedése a termék önköltségének további csökkenését vonja maga után.

Az egyes műhelyek dolgozói közötti szocialista munkaverseny fellendítése, a nyersanyagok és a félkésztermékeknek a termelési folyamat egyes szakaszaiban való nem termelési jellegű fekvési idejének csökkentése útján, lehetővé teszi a termelési ciklus időtartamának megrovidítését.

A feladat végrehajtásának biztosítása érdekében a termelési ciklus időtartamára vonatkozó tervfeladatot az egyes műhelyekig fel kell bontani és a normák betartását rendszeresen ellenőrizni kell. Ehhez pedig a termelési ciklus időtartamának havonkénti számbavételére és a normáktól való eltérések okainak elemzésére van szükség.

Ugyanakkor, a műhelyben végzett egyes műveletek időtartamának és az egyes műveletek közötti megszakításoknak, valamint a technológiai folyamat sajátosságai miatt bekövetkezett elkerülhetetlen fekvési időnek számbavétele alapján, a termelési ciklusra vonatkozóan negyedévenként differenciált normákat kell megállapítani.

E feladatok megvalósítása lehetővé teszi a termelési ciklus időtartamának jelentős megrövidítését, a termékkibocsátás emelését és biztosítja a dolgozóknak a jóminőségű selyemszövetek iránt megnyilvánuló egyre növekvő igényei kielégítését.

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartamából:

Osztrovityanov: Sztálin elvtárs nyelvtudománnyal foglalkozó munkáinak hatása a közgazdaságtudomány fejlődésére

Pikler György: A statisztika szervezete a Szovjetunióban

Incze Miklós és Kubits Imre: A magyar munkásosztály helyzete a világ-gazdasági válság éveiben

Veres Péter és Kutasy Viktor: A magyar erdőgazdálkodás és fásítás fejlesztése

Leo Figueres: A Kínai Népköztársaság két esztendeje

Szántó Rezső: A bolsevik párt harca a mezőgazdaság kollektivizálásáért

Ziman: A Német Demokratikus Köztársaság gazdasági föllendülése

A Szovjetunió Központi Szakszervezeti Tanácsának határozata a szocialista munkaverseny vezetésének megjavításáról

Zaszjadko: A szovjet szénbányászat fejlődésének perspektívái és útjai

Blackett: Az atomerő politikai, gazdasági és katonai jelentősége

KÖNYVISMERTETÉSEK — IRODALMI SZEMLE

Pályázati felhívás

A Statisztikai Szemle szerkesztősége pályázatot hirdet a vállalati, üzemi (ipari, építőipari [beruházási], mezőgazdasági, kereskedelmi, közlekedési) statisztikusok részére

„ELEMZÉS A VÁLLALATI STATISZTIKÁBAN“

című tanulmány megírására.

A pályaműnek konkrét üzemi példákon ismertetnie kell a vállalati elemzésre legalkalmasabb táblázatos összeállításokat, grafikonokat, viszonyszámokat és tartalmaznia kell az adatok szöveges elemzését.

A pályázat

1. díja	2000 Ft
2. díja	1500 Ft
3. díja	1000 Ft

Ezenkívül további számos pénzjutalom kerül kiosztásra.

A Statisztikai Szemle és az Iparstatisztikai Értesítő — a szokásos térítés mellett — közreadja a legjobb tanulmányokat.

A pályázat benyújtási határideje december 15.

A pályázatokat a Statisztikai Szemle szerkesztőségébe (II, Keleti Károly-u. 5—7) kell beküldeni.

AZ ÁLLATÁLLOMÁNY REPRODUKCIÓJÁNAK STATISZTIKAI MUTATÓSZÁMAI*

A kolhozok és szovhozok a Szovjetunióban a háborúutáni évek folyamán a közösségi állattenyésztés fejlesztése terén nagy eredményeket értek el. A közösségi haszonállat- és baromfiállomány a kolhozokban meghaladja a háborúelőtti színvonalat, mégpedig a szarvasmarhaállomány 40%-kal, a juh- és kecskeállomány 63%-kal, a sertésállomány 49%-kal, a baromfiállomány pedig kétszeresére emelkedett. A kolhozok és szovhozok közösségi állattenyésztése döntő súlyra tett szert.

A Párt és a kormány a mezőgazdaság fejlesztésében központi feladatnak tekinti az állattenyésztésnek a lehető legnagyobb mértékben való fejlesztését. Ezért az állami statisztikai szerveknek állandóan és pontosan ellenőrizniök kell a kolhozok és szovhozok közösségi állattenyésztésének fejlesztésére vonatkozó állami terv teljesítését, és az állattenyésztés fejlődésében mutatkozó fogyatékoságokat — megszüntetésük céljából — idejekorán fel kell tárniok.

A statisztika feladata azonban nemcsak az, hogy az állattenyésztés helyzetét általánosságban kiértékelje, hanem egyúttal az is, hogy az állatállomány reprodukciójának alakulására is rávilágítson.

Az állatállomány reprodukciójára vonatkozó statisztikai mutatószámoknak országos, gyakorlati és tudományos szempontból nagy jelentőségük van. Ezek a mutatószámok nem nélkülözhetők az állattenyésztés fejlesztésére vonatkozó állami tervek kidolgozásánál.

Még ennél is nagyobb fontosságuk van e mutatószámoknak a szovhozok, a kisegítő gazdaságok és a kolhozok munkájának operatív irányításában.

A kolhozparasztoknak, a szovhozok dolgozóinak és egyéb mezőgazdasági munkásoknak ösztönzése céljából a szovjet kormány az állattenyésztés élmunkásait a Szocialista Munka Hőse címmel, rendjelekkel és érmeikkel tünteti ki, hogy az állattenyésztés területén magas mutatószámokat érjenek el azon kötelezettségükön túlmenően, hogy az állatállomány fenntartásáról és gyarapodásáról gondoskodnak.

Az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámok tanulmányozása az állattenyésztéssel összefüggő szervezési és gazdasági kérdések tudományos vizsgálatának egyik alapvető feladata.

*

A kapitalista államokban az állattenyésztési statisztika csak kevés mutatószámra terjed ki, amelyek elsősorban az állatállomány összlétszámát mutatják és csak igen korlátozott mértékben jellemzik az állatállomány reprodukcióját. Így például az USA-ban az állatállomány reprodukciójának jellemzésére csak a tavaszi és őszi malacozásra vonatkozó, valamint a piaci forgalomba került malacokra és a vágóhidakon levágott jószág mennyiségére vonatkozó mutatószámokat használják fel.

A reprodukciós folyamatot jellemző adatok egybegyűjtése leginkább ankétszerű és monografikus vizsgálatok útján történik.

A forradalomelőtti, gazdaságilag is elmaradt Oroszországban az állatállomány létszámára vonatkozó statisztika azonkívül, hogy rosszul volt megszervezve, csak a vágóhidakon levágott állatok számára vonatkozó adatokat gyűjtötte rendszeresen.

A cári hivatalos állattenyésztési statisztika ezzel be is fejeződött. Ezért érthető, hogy a kapitalizmus fejlődése Oroszországban, a külkereskedelem megnövekedése, a földbirtokosok és a jómódú paraszti felsőréteg mezőgazdasági termelésében mutatkozó bizonyos fokú haladás szükségessé tette azt, hogy a statisztikai adatok messzire túlhaladják az említett szegényes mutatószámrendszer határait. Mint ismeretes, ezek a szükségletek hívták életre a zemsztvostiszttikát és ezeknek köszönheti fejlődését a széles körben végrehajtott területi mezőgazdasági összeírásai, ankétjei és háztartási költségvetési vizsgálatai révén.

A zemsztvostiszttika programja nagyszámú mezőgazdasági tárgyú kérdést ölelt fel, amelyek között szerepeltek az állatállomány reprodukciójának állapotát jellemző kérdések is. Viszont az egyes zemsztvok programjainak sokfélesége, az adatgyűjtés rendszertelensége és az adatgyűjtés módszereiben mutatkozó eltérések csökkentették a begyűjtött adatok értékét és azokat hiányosakká, összefüggéstelenekké tették. Az egyes zemsztvok által szétküldött kérdőíveken az önkéntes levelezők adatokat közöltek a borjazások, malacozások, bárányozások, csikózáások idényszerűségéről, az anyaállatok termékenységéről és más hasonló kérdésekről. Ezzel egy időben, ha szükséges volt, egyes kérdések tisztázása céljából a különféle kormányzati intézmények vagy bizottságok a szóbanforgó adatok összegyűjtése végett hivatalnokokat küldtek ki a helyszínre, vagy ankétszerű, illetve monografikus vizsgálatok útján gyűjtötték össze az adatokat.

Mindezek az alkalmi adatok azonban nem tekinthetők megbízható statisztikai forrásoknak és főképpen csak mint tájékoztató jellegű adatok tarthatnak az érdeklődésre számot.

Nem volt véletlen, hogy a cári kormány nem tanúsított érdeklődést a statisztikai mutatószámok iránt. Az érdeklődés hiánya nemcsak abból fakadt, hogy a bürokrácia gépezete lomhán működött és hogy az ország gazdasági fejlődésének érdekeivel nem törődtek, hanem abból a körülményből is, hogy a földbirtokosok és a falusi burzsoázia mezőgazdaságának kifosztó és kizsákmányoló jellege volt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a szovjet statisztikának, többek között az állattenyésztési statisztikának helyzete rohamosan megváltozott. A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának megszervezéséig eltelt időszakot sok olyan statisztikai munka szervezése és széleskörű alkal-

mazása jellemzi, amely biztosította az állatállomány reprodukciójának jellemzéséhez szükséges legfontosabb mutatószámok begyűjtését.

Ebben az időszakban a szovjet statisztika nemcsak tartalmánál, hanem a mutatószámok mennyiségénél fogva is felülmúlta a kapitalista országok statisztikáját. A szovjet statisztika volt az első, amely kimutatta az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámokat is (a szaporulat nagyságát, a jószág elhullását és kiselejtezését). Az ilyenfajta mutatószámokat eleinte azonban kizárólag abból a célból számították ki, hogy a jószágforgalom, valamint a hús- és bőrtermelés meghatározásához irányadatokat nyerjenek. Ennek következtében az ilyen mutatószámok megállapításának módja szinte kizárólag elszámolási jellegű volt és az így kiszámított mutatószámok sok esetben nem voltak alkalmasak arra, hogy az állatállomány reprodukciójának gazdaságstatisztikai mutatószámaiként szerepeljenek. Így például a szaporulat nagyságát vagy az illető jószágfajta össz mennyiségéhez viszonyítva (a malacszaporulatot az egész sertésállományhoz viszonyított százalékban), vagy pedig az illető állatfaj összes kifejlett egyedeinek mennyiségéhez viszonyítva (a bárányiszaporulatot az anyaállatok, kosok és az egy évnél idősebb ürükhöz viszonyított százalékban) számították ki.

A fenti mutatószámok ilymódon való kiszámítása azzal volt összefüggésben, hogy abban az időben a szovhozok és kolhozok állattenyésztésének aránylagos súlya jelentéktelen volt, minthogy majdnem az egész állatállomány egyénileg gazdálkodó parasztok tulajdonában volt. A szovjet állam gondoskodott ugyan az egyénileg gazdálkodó parasztok állattenyésztésének minőségi megjavításáról, ugyanakkor azonban közvetlenül nem avatkozott be a reprodukciós folyamat menetébe.

A mezőgazdaság szocialista megszervezése, valamint a szocialista nagygazdaságok: a szovhozok, kisegítő mezőgazdasági vállalatok és kolhozok megszervezése után az állattenyésztésben is a gazdaság szocialista szervezés formái jutottak túlsúlyba. Ebben az időszakban gyökerestől újjászervezték a mezőgazdasági statisztikát és többek között az állatállomány reprodukciójára vonatkozó statisztikát is. Egyrészt azok helyett a szubjektív értékelések helyett, amelyeket az önkéntes levelezők adtak a saját, vagy a szomszédos gazdaságokban levő állatállomány reprodukciójának állapotáról, másrészt pedig a kisszámú háztartási költségvetési vizsgálatok helyett, amelyek a gazdák kikérdezésén és a gazdáknak az illető évre vonatkozóan emlékezetből adott feleletein alapultak, az állami statisztika most már valamennyi szocialista gazdaságra vonatkozóan, okmányokon alapuló beszámlolási adatokkal rendelkezik. Ez nemcsak azt teszi lehetővé, hogy a gazdaságok munkáját évenként összegezzük, hanem azt is, hogy az állattenyésztés folyamatát operatív módon (havonként, tíznaponként) kísérjük figyelemmel.

A szovhozok részére részletesebb, a kolhozok részére pedig szűkebb körre kiterjedő mutatószámrendszerrel állapították meg. Ez a rendszer az alábbi fontos mutatószámokat foglalja magában:

1. A befedezettett és mesterségesen megtermékenyített anyaállatok száma valamennyi állatfajta szerint (a szovhozokban az üszök különválasztásával).

2. A kancáknál, valamint a teheneknél előfordult elvetélések száma (csak a szovhozokban).

3. A megellett anyaállatok száma (csak a szovhozokban) és a nyert szaporulat nagysága.

4. A beszámolási évben ellett csikók, borjúk, bárányok és kecskék, valamint (a szovhozokban a 2—4 hónapos, a kolhozokban a négy hónapnál fiatalabb) malacszaporulatban bekövetkezett elhullás.

5. Kényszervágás a szaporulatban (csak a szovhozokban).

6. A prém miatt levágott bárányok száma (a szovhozokban).

7. A jószág elhullása, a szaporulat elhullásán kívül (a szovhozokban még a kényszervágás is).

Az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámrendszer a szovhozok és kolhozok gazdasági irányításának gyakorlati szükségességéből fakadt és jelenleg többé-kevésbé állandósultnak tekinthető. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy e rendszert nem kell tovább tökéletesíteni.

Az állatállomány tenyésztési és reprodukciós folyamata azt jelenti, hogy állatokat nevelünk termelési célokra (tenyészállatokat, igavonó állatokat, stb.), vagy pedig levágásra hús, bőr stb. nyerése céljából.

Ezt a folyamatot a szaporulat nagysága, a növendékállat fejlődése és a kifejlett jószág súlygyarapodása jellemzi. Az állattenyésztésben elért fenti termelési eredmények minőségi értékeléséhez nem elegendő, ha az állatok súlyát csupán növekedésük mértékében és folyamatában vesszük számításba. Az állatállomány reprodukciós folyamatának döntő szakaszai már jóval e növekedés megtörténte előtt bekövetkeznek, sőt még a szaporulat előtt, minthogy a tenyésztési folyamat a fedeztetéssel kezdődik.

Az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámoknak az állattenyésztési mutatószámok általános rendszeréből való kiemelése bizonyos mértékben feltételesnek mondható, minthogy például a tehén borjazásával összefüggő tejtermékek nyereségének mind a fedeztetés, mind pedig a borjazás elengedhetetlen előfeltétele.

Az állattenyésztési folyamat vázlatosan a következő szakaszokból áll: a) fedeztetés, b) az anyaállatok vemhességi időszaka, c) az ellés, d) a szoptatási időszak, e) a növendékállat felnevelése, termelési rendeltetésének megállapításáig, f) a tartalékul szolgáló (remonda) növendékállat felnevelése, g) a tartalékul szolgáló (remonda) növendékállatok átsorolása a tenyészállományba, h) az ivarérett állatok gondozása és felhasználása, i) a növendék- és az ivarérett állatok hizlalása.

Ez a vázlat bármely haszonállatfajtára alkalmazható, még a lovakra, tevékre, szamarakra, stb. is, a hizlalástól eltekintve. A tenyésztés sikere szempontjából mindegyik szakasz egyformán fontos és bármelyik stádiumban felmerülő hiányosság az egész tenyésztési folyamat eredményét károsan befolyásolja.

Minthogy azonban a tenyésztési ciklus ilyen sok szakaszból áll, az operatív ellenőrzés és irányítás szempontjából célszerű, ha figyelmünket csak a legdöntőbb szakaszokra irányítjuk és ezzel egyúttal az állattenyésztésben foglalkoztatott dolgozók figyelmét is közvetlenül ezekre hívjuk fel.

Ha ebből indulunk ki, gyakorlati szempontból célravezető, ha a kolhozok közösségi állattenyésztésében a jószág reprodukciójára vonatkozóan a következő minimális mennyiségű mutatószámmal dolgozunk:

1. A befedezettett anyaállatok százalékos aránya.
2. A törzskönyvezett tenyészállatokkal befedezettett anyaállatok százalékos aránya.
3. A lemalacozott (lefialt) anyakocák és a megellett anyajuhok százalékos aránya.
4. A száz anyaállatra eső szaporulat nagysága.
5. A szaporulat elhullási százaléka.
6. A száz anyaállatra eső életképes szaporulat nagysága.
7. Az állatállomány elhullási százaléka (a szóbanforgó év szaporulatán kívül).
8. A vágás céljaira kiselejtezett jóság százalékos aránya.

A fenti felsorolás magában foglalja az állatállomány reprodukciójának összes fontosabb szakaszait (fedeztetés, ellés, a szaporulat gondozása, a jóság elhullása és kiselejtezése).

A kolhozok állattenyésztésére vonatkozó minőségi mutatószámokat az érvényben lévő beszámolási rendszer biztosítja.

*

Az állattenyésztésben sok olyan specifikus sajátosság van, amelyek a többi termelési ághoz viszonyítva jelentős mértékben megnehezítik az állattenyésztés állapotára vonatkozó mutatószámok kiszámítását. Az állattenyésztés szempontjából ilyen sajátosságoknak tekinthetők: a) az állatok gazdasági felhasználásának változósága a termelés folyamatában; b) az állatállomány változósága és hullámzása az állatállományban bekövetkezett természetes és mechanikus mozgásból kifolyólag; c) a reprodukciós folyamatnak és a mechanikus mozgási folyamatnak idényszerű jellege.

Az egyes állatfajták: a szarvasmarhák, sertések, juhok, kecskék, lovak, tevék, stb. különböző csoportjainak más és más a termelésben betöltött szerepük. A termelés állóalapjaihoz azok az állatok tartoznak, amelyeknek főrendeltetése a fontosabb állattenyésztési termékeknek, vagyis a szaporulatnak, tejnek, gyapjúnak, stb. előállítására, illetve azok, amelyeket rendeltetésük szerint igásállatokként használnak fel. Ide tartoznak egyrészt a tenyész- és anyaállatok, másrészt pedig az igásállatok, minthogy a szaporulat, a tej előállításában, illetve az igavonásban csak ezek az állatcsoportok vehetnek részt. A juhok, kecskék, tevék gyapjútermelésének túlnyomórészt ugyancsak a tenyész- és anyaállatok szolgáltatják.

A tenyészállományba még be nem osztott növendékállatok, továbbá az állományból kiselejtezett anya- vagy igásállatok, vagy a levágás előtt hizlalásra fogott állatok félkésztermékek, nyersanyagoknak tekintendők, vagyis a termelési folyamatban a termelési forgóeszközök szerepét töltik be.

„Az ökör, mint igásjóság az alaptőkéhez tartozik. Viszont, ha tápláléknak használják fel, már nem a munka eszközeként és következőképpen nem alaptőkeként szerepel... a levágás céljából kihizlalt jóság nyersanyag, amely végeredményben mint termék kerül forgalomba, — következőképpen ez nem alap-, hanem forgótőke.“¹

¹ K. Marx: A tőke, 1949. II. kötet, 156–158. old., oroszul.

Az állatok termelési szerepének ugyanilyen megváltozását tapasztalhatjuk a jószág felnevelésének folyamán is. Az adott év termékét kitevő szaporulat ugyanis a tartalékolt vagy hizlálásra fogott növendékállatok csoportjába kerül, vagyis termelési forgóeszközzé alakul át.

A növendékállat egy vagy két év múlva, ivarérett korában a tenyészállományba kerül, azaz termelési forgóeszközből termelési állóállappá lesz. A folyamat azzal zárul le, hogy a szóbanforgó évben a kiselejtezett állatokat vágás előtti hizlálásra fogják. Az állatállomány reprodukciós mutatószámainak kiszámításánál feltétlenül különbséget kell tennünk a fenti gazdasági kategóriák között. Így például a tehénállomány reprodukciójának jellemzése céljából igen fontos, hogy a fedezettési mutatószámot külön állapítsuk meg a tenyészállományba tartozó tehenekre és külön a növendékállatok tartalékállományába tartozó üszökre vonatkozóan. Nem kisebb jelentősége van annak, hogy külön-külön számítjuk ki a borjazási mutatószámokat a tehenek és az előhasi üszök után, valamint a malacozási (fialási) mutatószámokat a tenyészállományba tartozó törzsanyakocák és a fiatal kocák után. Ugyancsak egészen más és más azoknak a mutatószámoknak a tartalma, amelyek a tenyészállomány kiselejtezésére és amelyek a növendékállatok kiselejtezésére vonatkoznak.

A reprodukció folyamata a különböző állatfajtáknál még egy és ugyanabban a gazdaságban is más és más időben történik, és ez a körülmény az év folyamán a tenyészállomány állandó változását okozza.

A szaporulat az egész állatállomány számbeli gyarodását eredményezi. Ugyanakkor viszont az állatállomány apadást mutat az állatok elhullása vagy kiselejtezése miatt. Még ha az állatállománynak olyan részét, olyan meghatározott csoportját vesszük is külön vizsgálat alá, amely aránylag nem nagyon változik, mint például a tehenek száma, úgy itt is állandó változást figyelhetünk meg, amely abból származik, hogy a tehenek száma egyrészt kiegészül a leborjazott előhasi üszökekkel, másrészt pedig elhullás vagy levágás miatt csökken. Különösen nagy állománybeli változóság jellemzi a növendékállatok (a szaporulat) fiatalabb csoportjait, aminek különleges fontossága van a szaporulat elhullási százaléknak kiszámításánál.

Amikor a gazdaságok egyes kategóriáinak, elsősorban pedig a kolhozoknak állattenyésztéséről van szó, az állatállomány létszámának változására nagy befolyással van az állatállomány mechanikus mozgása.

A kolhozok, mint ismeretes, a jószág beszerzésénél nagy segítséget nyújtanak a kolhozparasztoknak, mert évente nagymennyiségű növendékállatot, különösen malacokat adnak el részükre. Ugyanakkor a kolhozok, kolhozfarmok kibővítése céljából megveszik a kolhozparasztoktól a felesleges növendékállatokat.

Az állatállomány ilyen mozgása mellett a fedezettés, szaporulat, stb. mutatószámainak az éveleji anyaállatállomány alapján való kiszámítása nem adhat kielégítő eredményt.

Ezekben az esetekben a fedezettés, szaporulat, stb. alakulásának helyes kiértékelhetősége végett a mutatószámokat az évi átlagos, nem pedig az éveleji anyaállatállomány alapján kell kiszámítani.

Az állattenyésztésben a termelési folyamat idényszerű jellege szintén megnehezíti a mutatószámok megállapítását, annak ellenére, hogy az idényszerű ingadozások jelentős mértékben csökkenthetők.

Mindamellett a jelenlegi viszonyok között ezek az ingadozások még így is igen nagyok és figyelmen kívül hagyásuk komoly hibákra vezethet az állattenyésztés állapotának kiértékelésénél.

Az állattenyésztés jelenlegi szervezése mellett az idényszerű hullámzások abból a gazdasági elgondolásból származnak, hogy az állattartás érdekében a legelőket a lehető legjobban kell kihasználni. Ezek az elgondolások teszik szükségessé azt, hogy a szaporulat tavaszig meglegyen, hogy azután nyáron ennek megfelelően a szaporulat az olcsó zöldtakarmányon legyen tartható. Ugyan ilyen elgondolások alapján szokták az ivarérett és a tartalékon felüli növendékállat levágását az őszi időre összpontosítani, amikor a legeltetés utáni súlygyarapodás folytán, az istállózás megkezdése előtti időben, a jószág eléri a legmagasabb tápláltsági fokot.

Az alapul veendő állomány kiválasztását azok a feladatok határozzák meg, amelyeket az állattenyésztés konkrét fejlődési feltételeinek figyelembevételével a szóbanforgó mutatószám elé kitűzünk. Az anyaállatok ellésére vonatkozó mutatószámot például a lefedett anyaállatoknak az előző (vagy az adott) év ugyanabban az időszakában befedezett anyaállatok számához viszonyított arányából számíthatjuk ki, ha a mutatószámnak az a feladata, hogy megállapítsa: a befedezett anyaállatoknak milyen hányada ellett meg. Természetes, hogy ha a mutatószámnak más a feladata, például annak megállapítása, hogy a rendelkezésünkre álló anyaállatállomány milyen hányadát használtuk fel a szaporulat biztosítására, akkor ezt a mutatószámot nem a befedezett, hanem a birtokunkban lévő anyaállatok összes számához kell viszonyítanunk.

Az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámok kiszámítása sok esetben elkerülhetetlen feltételekhez van kötve, emellett azonban be kell tartanunk néhány általános követelményt is. Számításba kell vennünk azt, hogy ezeket a mutatószámokat nemcsak a szakemberek — az elméleti és gyakorlati dolgozók — aránylag szűk köre használja fel, hanem egyúttal a szocialista állattenyésztés eredményeinek népszerűsítésére a kolhozok és szovhozok szocialista munkaversenyeinek tömeges megszervezésére, az állattenyésztés élmunkásainak ösztönzésére is eszközül szolgálnak.

Mindezekből kifolyólag az állatállomány reprodukciójára vonatkozó mutatószámokkal szemben az alábbi minimális követelményeket támasztjuk:

1. A mutatószámokat közérthető formában kell megadni, úgyhogy azok tartalmát és jelentését a nem szakemberek is megérthessék.

2. Az alapul (bázisul) kiválasztott állatállomány a maximális mértékben feleljen meg az elméleti követelményeknek, azaz a kitűzött feladatoknak és az állattenyésztés fogalmainak.

3. Egyfajta mutatószámoknál időbeni vagy különböző területekre vonatkozóan történő összehasonlításánál tökéletesen azonos módszert kell alkalmazni a mutatószámok kiszámításánál.

4. Az állattenyésztési folyamatok idényszerűsége miatt különös szigorral ügyelni kell arra, hogy az egyik év időszakai más évek megfelelő időszakaival összehasonlíthatók legyenek.

*

Vizsgáljuk meg most már az állatállomány reprodukciójára vonatkozó fontosabb mutatószámok kiszámításának módszereit.

A fedeztetési mutatószámoknak az a feladata, hogy megállapítsa: a fedeztetésre alkalmas anyaállatok milyen hányadát fedezték be ténylegesen. Ha e mutatószám feladatából indulunk ki, akkor kiszámításához a befedezett anyaállatok számát kell felhasználni, nem pedig a befedezések számát, amelyet akkor kell számításba vennünk, ha az apaállatra eső fedezési teljesítményt kell megállapítanunk. Ilyenképpen az első fedezés eredménytelensége miatt megismételt befedezéseket nem szabad számításba venni. Ugyanakkor azonban éles különbséget kell tennünk a fent említett megismételt és az olyan másodszori befedezések között, amelyeket az első fedeztetésből származó ellés után ugyanabban az évben hajtottak végre. Az ilyen másodszori fedezéseket önállóan kell kezelni és az előbbiekkal együtt kell a befedezett anyaállatok számába felvenni.

A legnagyobb nehézséget a fedeztetési kontingens kérdése okozza. A helyesen megszervezett állattenyésztő gazdaságban minden évben tervet készítenek a fedeztetési időnyről és megállapítják a fedeztetési kontingens, vagyis már előre kiszemelik a befedezésre alkalmas anyaállatokat. Az ilyen gazdaságokban a mutatószámok kiszámításához az alapot (a bázist) ez a fedeztetési kontingens szolgáltatja. Így például a szarvasmarhák csoportjában a kontingensbe fel kell venni az év elején rendelkezésre álló: a) olyan teheneket, amelyeket nem szándékoznak kiselejtezni vagy eladni; b) az előző évben befedezett üszöket; c) a 6—12 hónapnál idősebb üszöket és ezenkívül még a fenti csoportok valamelyikébe tartozó anyaállatokat, amelyeket a gazdaság az év folyamán meg akar vásárolni (ha befedezetlenül veszik meg őket). Ugyanígy állapítják meg a fedeztetési kontingens a többi állatfajtnál is.

A fedeztetési kontingens nagyságát a szovhozok és kolhozok termelési és pénzügyi tervei irányozzák elő. Viszont egyes ritka esetektől eltekintve, sem a tervgazdasági, sem az állami statisztikai szervek nem gyűjtik össze és nem dolgozzák fel az egyes gazdaságok olyan tervmutatószámait, amelyeket az állami tervek nem irányoznak elő. Ezért a fedeztetési mutatószám kiszámításánál feltételes számítási módszert kell alkalmaznunk és meg kell keresnünk a legmegközelítőbb számokat, amelyek a hiányzó tervadatokat pótolhatják. A feladat lényege tehát, hogy a rendelkezésre álló beszámolási vagy állatösszeírási adatok felhasználásával az anyaállatokat úgy csoportosítsuk, hogy azok a tervszerinti fedeztetési kontingens a legjobban megközelítsék.

A szarvasmarhák lehetséges fedeztetési kontingensét úgy határozhatjuk meg, mint a tehenek, az előhasi üszök és az egy évnél idősebb üszőborjak számának együttes összegét, a lehetséges elhullás és a vágásra történő kiselejtezés levonásával.

A gyakorlatban az alapul vett feltételes állományba csak a tehen- és előhasi üszőállományt veszik fel, azaz a tényleges fedeztetési százalékot jelentékeny mértékben felnagyítják.

Ilyenképpen a szovhozok számára megállapított fedeztetési terv rendszerint meghaladja a ténylegesen meglévő tehenek és előhasi üszök létszámát, ugyanakkor azonban kisebb, mint a ténylegesen meglévő tehenek, előhasi üszök és egy évnél idősebb üszőborjuk együttes száma.

Kisebb pontatlanság észlelhető a juhoknál és a kecskéknél, ahol feltételes fedeztetési kontingensül az egy évnél idősebb anyajuhokat és anya-

kecskéket veszik számításba. Ily módon a szovhozokban a fedeztetési tervet olyan keretek között állapítják meg, amelyek néhány százalékkal meghaladják az év elején ténylegesen meglévő, egy évnél idősebb anyajuhok számát, viszont lényegesen alatta maradnak az anyaállatok és a hat hónapnál idősebb jerekék számának.

A feltételes fedeztetési kontingensként alkalmazott, három évnél idősebb kancák állománya eléggé megközelíti a tényleges fedeztetési kontingenst.

A feltételes fedeztetési kontingens megállapítása a sertéseknél jár a legnagyobb nehézségekkel. Ez a nehézség abból származik, hogy a sertések aránylag korán fejlődnek ki és az anyakocák vemhességi időszaka rövid (4 hónap). A tenyészkoça évenként kétszer is befedeztethető és évenként két ízben is malacozik (fial), amit a terv összeállításánál rendszerint figyelembe is vesznek. Ily módon a szovhozokban a sertések fedeztetési terve és a fedeztetések tényleges száma másfélszer vagy kétszer is meghaladja az éveleji kocaállományt.

A sertésállomány reprodukciós mutatószámait helyesebb volna félévenként kiszámítani, és az egész évre vonatkozó mutatószámokat pedig csak, mint összesített mutatószámokat alkalmazni. A féléves időszak alapulvételel a kilenc hónapnál idősebb kocák állománya már eléggé megközelítene a fedeztetési tervet.

A keresztezéseket úgy veszik számba, hogy: a) kiszámítják a tenyészállatokkal befedeztetett anyaállatok számát; b) kiszámítják a fajtisza és feljavított fajú szaporulat számát; c) évente vagy bizonyos időközökben kiszámítják az adott évben rendelkezésre álló fajtisza és feljavított fajú növendékállatok számát.

Az első módszer esetében a kereszteződési mutatószámot a tenyészállatokkal befedezett anyaállatok száma és az összes befedezett anyaállatok száma és ezeknek a szaporodásra alkalmas korban lévő anyaállatok számá esetében viszont a fajtisza és a feljavított fajú szaporulatnak az összes szaporulathoz, illetőleg a számbavett növendékállatok összes számához viszonyított aránya adja meg.

Az anyaállatok tenyésztési célokra való felhasználásának és a tenyésztés eredményességének kiértékelésére az alábbi fontos mutatószámok szolgálnak: a) a borjazások, malacozások (fialások), bárányozások, csikózások száma és ezeknek a szaporodásra alkalmas korban lévő anyaállatok számához való százalékos aránya; b) egyrészt az életben maradt szaporulat száma és ennek az anyaállatok fenti számához való százalékos aránya; c) másrészt, ugyanennek a szaporulatnak a megellett anyaállatok számához való százalékos aránya (vagy pedig az egy anyáallatra eső átlagos szaporulat); d) a megellett anyaállatok számának az adott időszakban befedezett anyaállatok számához való százalékos aránya. A felsorolt négy viszonylagos mutatószám mindegyikének megvan a maga jelentősége: az első mutatószám azt fejezi ki, hogy a rendelkezésre álló anyaállatok milyen hányada vett részt a szaporulatban; a második mutatószám kifejezi az egy élésre eső átlagos szaporulatot; a harmadik mutatószám magában foglalja az előbbi két mutatószám tartalmát és azt mutatja, hogy egy-egy (vagy 100—100) meglévő anyáallatra átlagosan mekkora szaporulat jutott és végül a negyedik

mutatószám azt fejezi ki, hogy a befedezett anyaállatok milyen hányada ellett meg.

Az állatállomány reprodukciója eredményességének vizsgálata szempontjából a statisztikai gyakorlat az ellések közé csak azokat az eseteket számítja, amikor az ellés eredményes, akár egészben, akár részben, például amikor a malacozás eredménye csak egyetlen darab élő szaporulat volt.

Az elért szaporulat mennyiségében szintén csak az élve született szaporulatot számítják bele.

Az ellésre alkalmas anyaállatok számába az állattenyésztés szempontjából fel kell venni a szarvasmarhánál a teheneket, az előhasi üszöket és a 18—24 hónapnál idősebb üszőborjakat, amelyeket az adott év első negyedében kell befedezni és amelyeknek ebből kifolyólag az év negyedik negyedében kell megborjazniok; a lovaknál a három évnél idősebb kancákat; a juhoknál és kecskéknél az anyaállatokot és a félévnél idősebb jerkéket. Mindegyik állatfajtnál az említett számokból ki kell vonni a terv szerint kiselejtezésre kerülő anyaállatokot, de nem kell figyelembe venni azt a kiselejtezést, amely az ellés után van tervbevéve.

Az ilyenfajta mutatószámokat csak a gazdaságban lehet pontosan megállapítani. Az összeírásokban és a beszámolójelentésben szereplő állatcsoportokból viszont nem válogathatjuk ki a fenti anyaállat-csoportokat, mert az ilyen csoportok összeállításánál figyelembe kell vennünk a tervfeladatok néhány részletadatát is. Különösen a sertések anyaállatállományának megállapítása jár nehézséggel, minthogy nemcsak az év elején meglévő anyakocák malacozhatnak az év folyamán akár kétszer is, hanem a szülő anyakocák is.

Mindzeket figyelembevéve, a jelenlegi gyakorlat abban állapodott meg, hogy feltételesen állapítja meg az alapul veendő éveleji anyaállatállományt, amely egyenlő a fedeztetési mutatószám kiszámításánál alapul vett állománnyal (vagyis a szarvasmarhák csoportjában ilvenkor a tehenek és az előhasi üszők jönnek számításba). Ez a feltételes állomány a gyakorlatban igen közel áll az elméletileg megkövetelt állományhoz, a sertések kivételével, ahol az anyakocák mutatószámára továbbra is vonatkozik mindaz, amit fent mondtunk, vagyis, hogy itt célszerű a féléves elszámolási rendszerre áttérni.

A száz megellett anyaállatra eső szaporulat nagyságát csak a sertések-nél, juhoknál és kecskéknél szokták kiszámítani, mert ezek az állatok évente többször ellenek.

Az életben maradt szaporulat közvetlen mutatószáma helyett a statisztikában inkább azt a közvetett mutatószámot szokták használni, amely a szaporulat apadására, azaz elhullására, elpusztulására, elveszésére és kényszervágására vonatkozik. Ezt az eljárást az alábbi megfontolások indokolják. A szaporulat apadását a tulajdonképpeni veszteségeken kívül más okok is előidézhetik, mint például az, hogy a gazdaság a szaporulat egy részét eladja más gazdaságoknak, stb. Az ilyen esetben a megmaradt szaporulat százalékos aránya helytelen fogalmat nyújthat a gazdaságnak a növedékállatok gondozása körül kifejtett munkájáról, minthogy az apadásra, azaz az elhullásra és kényszervágásra vonatkozó mutatószám feladata annak megállapítása, hogy a szaporulat mekkora hányada ment veszendőbe, nem pedig az, hogy a szaporulat mekkora hányada maradt meg tenyésztési célokra.

Ezenfelül a szaporulatnak veszendőbe ment és megmaradt része között fennálló arányt átlagosan az 1 : 10 fejezi ki, és ez az arány rendszerint 1 : 20 és 1 : 5 határain belül ingadozik. Ebből kifolyólag a veszteségek hullámozása szembetűnőbb, mint a megmaradt állomány hullámozása. Így például az elhullások számának hirtelen emelkedése (5%-ról 10%-ra) kevésbé volna szembeszökő, ha ezt a számot a megmaradt állomány százalékaival, vagyis 95 és 90%-kal fejeznék ki.

Az a kérdés, hogy mi tekintendő elhullásnak és mi kényszervágásnak, nincs teljesen tisztázva. Megkülönböztetnek a szó szoros értelmében vett elhullást (vagyis az állatnak betegség, sebesülés vagy öregség miatti kimúlását), elpusztulást (például tűzvész, épületbeomlás, ragadozó állatok, hóviharok, száraz hidegek és más elemi csapások következtében), valamint elvesztést. Kétségtelen, hogy e három jelenség természete más és más. Mindazonáltal az állattenyésztés kiértékelése szempontjából az egyes gazdaságok tekintetében ezek a különbségek nem lényegesek. Ennek következtében az elhullási mutatószám megállapításánál az elhullott jószág számába fel kell venni az elhullás, elpusztulás és elvesztés összes eseteit.

Kényszervágáson az olyan esetet értjük, amikor az állatot reménytelen egészségi állapota miatt levágják. Nem nehéz elképzelni, hogy az ilyen állapot meghatározása szerfelett relatív és ha úgy akarják, a kényszervágás ürügyével olyan állatokat is levághatnak, amelyek kellő gondozás mellett meggyógyíthatók.

Egyes gazdasági vezetők ki is használják ezt a lehetőséget. A kényszervágások számbavétele többé-kevésbé megfelelő módon van megszervezve a szovhozokban, ahol állatorvosi személyzet működik, viszont körülményes a kolhozokban, ahol állatorvosi személyzet gyakran nincsen. Mind az elhullás, mind pedig a kényszervágás egyaránt veszteséget jelent a szaporulat felnevelése szempontjából, a népgazdaság szempontjából viszont az ilyen veszteségek faja nem közömbös, mivel a kényszervágott állatok húsát (a fertőző betegség miatt levágott állatok húsától eltekintve), szemben az elhullott állatok húsával, élelmezési célokra fel lehet még használni. Ez az ismérv különbözteti meg a kényszervágás és az elhullás fogalmát, a számbavétel alkalmával.

A szaporulatban előálló veszteségek nagyságának helyes kiértékelése szempontjából nagyon fontos tudni, hogy az állatok milyen életkorban hullottak el. Ebből a szempontból a növendékállatok, valamint az állományukban előálló veszteségek számbavételét kétféle módon végezhetjük: a) a növendékállatok születési éveit, és b) korcsoportok szerint. Ami az elhullás számbavételének időpontját illeti, ezt feltételelesen kell megállapítani, mint-hogy az elhullás időpontja nem esik egybe az ellések időpontjával, hanem ez utóbbi után következik be.

A növendékállatok korcsoportok szerinti számbavétele azzal az előnnyel jár, hogy az elhullást egy bizonyos életkorig, például az első életév betöltéséig veszik számításba. E számbavételnek lényeges fogyatékosága viszont az, hogy az állatoknak ezt a csoportját bajos figyelemmel kísérni; mert a csoport összetétele folytonosan változik annak következtében, hogy az állatok az egyik korcsoportból egy másikba kerülnek át. Így például, ha valamely évben az egy éven aluli borjúk mozgását akarjuk nyilvántartani, akkor az ilyen korú elhullott borjúk számában nemcsak az adott év szapo-

ulatából eredő borjúk, hanem a múlt évben születettek is szerepelnek. Például a januárban elhullott állatok között fognak szerepelni nemcsak az adott év január havi szaporulatából származó borjúk, hanem a múlt év február—december havi szaporulata is; a februárban elhullott állatok között ennek megfelelően szerepelni fog az adott év január és február havi szaporulata, úgyszintén az előző év március—december havi szaporulata és így tovább. Mindez szinte leküzdhetetlen nehézséget jelent egy olyan helyes kiindulási alap megállapítása szempontjából, amelyhez az elhullás viszonyítható volna.

A születési évek (időszakok) szerinti számbavételnek lényeges előnye egyrészt a számbavétel egyszerű végrehajthatósága, másrészt pedig az, hogy helyes és világos kiindulási alapot szolgáltat az elhullási arány megállapításához.

A szaporulatnak bizonyos korhatáron belüli elhullására vonatkozó mutatószámot a malacszaporulatra szokták kiszámítani, amelynek elhullását a szovhozokban csupán két- és négyhónapos korig, a kolhozokban pedig négyhónapos korig veszik számba. A szaporulat elhullásának a kritikus életkorra korlátozódó számbavétele lehetővé teszi, hogy figyelmünket a termelési folyamat legfelelősségteljesebb szakaszára összpontosítsuk.

Ha az elhullott állatok közé nemcsak a saját szaporulatot, hanem a vétel útján szerzett növendékállatokat is felvesszük, ebben az esetben a kiindulási alapul vett állományba mind a szaporulatot, mind pedig az idegenből vásárolt növendékállatokat is fel kell venni.

Mint hogy a szaporulat elhullása mindjárt a születést követő néhány hét után rohamosan csökken, a növendékállatokat viszont rendszerint csak fejlettebb korokban szokták megvenni (a borjúkat például 7—8 hónapos korokban, a malacokat és a bárányokat elválasztásuk után), a növendékállatokat vásárló és nem vásárló gazdaságokra vonatkozó mutatószámokat szigorúan véve nem lehet összehasonlítani.

Mindaz, amit az elhullási mutatószám kiszámításáról mondtunk, egyforma mértékben vonatkoztatható mind a kényszervágás mutatószámaira, mind pedig a szaporulat együttes veszteségét, azaz az elhullást és a kényszervágást együttesen kifejező mutatószámokra is.

A haszonállattenyésztésben a kiselejtezés fogalmának néhány, az ipari termeléstől eltérő sajátos vonása van, ahol is kiselejtezésen a meg nem felelő termék, nyersanyag vagy felszerelés, azaz a termelési és nyersanyagselejtnek, az elkopott vagy megrongálódott felszerelésnek kiválasztását értik. A haszonállattenyésztésben a vágási célokra végzett kiselejtezésnek fogalma lényegében szintén a selejt kiválasztását jelenti, ha az állatok tenyésztési vagy hasznóhajtó (tej, gyapjú) felhasználását tekintjük. Az állatfajták sokfélesége miatt a tenyésztési szempontból alkalmatlan állat kiselejtezése nem jelenti még az állat teljes kiselejtezését. Így például a herélt kos mint ürü, azaz mint kiselejtezett tenyészállat néhány éven át továbbra is a gazdaságban marad gyapjú, később pedig hús és zsiradék szolgáltatása céljából. Továbbá nemcsak a tenyésztési célokra alkalmatlan, hanem teljesen alkalmas állatokat is kiselejteznek, minthogy a kiselejtezés mértékét nem a kiselejtezendő állatok mennyisége, hanem a gazdaságnak az adott állatcsoportban mutatkozó szükséglete határozza meg. A tenyész apaállatok száma például lehet az anyaállatok számának tized-, huszad- és harmincad-

része is, bár a hím- és nőtényállatok egyforma számban születnek. Ez annyit jelent, hogy a hímek túlnyomó részét kiselejtezzük, annak ellenére, hogy közöttük kiváló példányok is lehetnek.

Ebből kifolyólag az általános szóhasználatban kiselejtezésen egyrészt csak a vágással vagy a vágás céljára való eladással kapcsolatos tervszerű kiselejtezést értik. Másrészt viszont a statisztikában a kiselejtezés fogalmába a tervszerinti kiselejtezésen felül még az alkalmi, kényszer- vagy kényszernélküli vágást is belevesszük.

A statisztikai gyakorlatban kiselejtezésnek számít az állatok levágása, az államnak hús céljára való át- vagy eladása, úgyszintén a kolhozpiacon történő eladása, stb. Az eladás utóbbi módját feltételesen számítják hozzá a kiselejtezéshez, mert az eladást eszközölő gazdaság nem tudja mindenkor pontosan, hogy az eladott állatot levágják-e vagy sem. A kiselejtezésbe egyáltalán nem számítják bele a tenyésztési célokra történő eladásokat, mint például tenyészállatoknak az államnak, vagy pedig a növendékállatoknak felnevelés céljából a kolhozparasztnak való eladását.

Az ivarérett állatok és az idősebb korosztályba tartozó növendékállatok elhullási és kiselejtezési mutatószámait az elhullások és kiselejtezések számának az illető állatcsoport teljes állományához való aránya adja meg.

Az ivarérett állatok elhullási százaléka jelentősen alacsonyabb, mint a növendékállatoké, nem beszélve a szaporulatról. Ennek következtében a veszteségek aránylagos nagyságát azok az elhullási mutatószámok adják meg a legpontosabban, amelyeknek kiszámítása az egyes, többé-kevésbé egynemű állatcsoportok alapján történt. Kevésbé pontos tájékoztatást adnak az olyan mutatószámok, amelyeket a szaporulat figyelembevétele nélkül az egész állatállományra állapítottak meg, minthogy az állatállomány korszerinti megoszlásának változása élesen megváltoztathatja az állatfajára vonatkozó átlagos mutatószámokat, jóllehet a valóságban talán nem is fordultak elő változások az elhullás vagy a kiselejtezés terén.

Annak a kiindulási alapul szolgáló állatállománynak megállapítása, amelyhez az ivarérett és az idősebb csoportokba tartozó növendékállatok elhullását és kiselejtezését viszonyítani kell, ugyanolyan nehézségekkel jár, mint a szaporulatinál.

Minthogy az elhullott vagy kiselejtezett állatok között lehetnek egyrészt olyanok, amelyek az éveleji állományban már megvoltak, másrészt viszont olyanok is, amelyek az év folyamán kerültek a csoportba, mint amilyenek a vásárolt vagy más csoportokból átsorozott állatok, ezért a kiindulási alapul szolgáló állományba fel kell venni az éveleji teljes állományon kívül még az összes vásárolt és más csoportokból átsorozott állatokat, vagyis az úgynevezett „állatforgalmat” is.

Az utóbbi csoport nemcsak azokat az állatokat foglalja magában, amelyek az egész év folyamán a gazdaságban voltak, hanem azokat az állatokat is, amelyek az év közepén, sőt olykor még az év végén is kerültek a gazdasághoz, vagy pedig az év közepén vagy végén kerültek el onnan. Az ilyen állatok tekintetében a mutatószámok nem a teljes évi, hanem jóval rövidebb időszakokra vonatkoznak és ennek következtében ezeknek az állatoknak létszáma nem mérhető össze azoknak az állatoknak állományával, amelyek az egész éven át a gazdaságban megvoltak. Az „Állatforgalom”

a kiindulási alapul vett állományt mesterségesen felduzzasztja és ebből kifolyólag lecsökkenti az állatok elhullására és kiselejtezésére vonatkozó viszonylagos mutatószámok értékét.

Az elhullási és kiselejtezési mutatószámok helyes megállapítása csak abban az esetben biztosítható, ha kiindulási alapul az évi átlagos takarmányozott állományt vesszük, amelyet a naponkénti állatállomány átlagaként, vagy pedig az év folyamán egyenletesen megoszló és a lehetőség szerint minél nagyobb számú időpontokban meglévő állomány átlagaként számítottunk ki, amilyen például az egyes hónapok első napján meglévő állomány átlaga. A kiindulási alapul vett állomány ugyanis csak ebben az esetben foglalja magában az egész évi állatállományt és nem függ az állatállomány hullámozásának mértékétől.

Az állatok vétele és eladása következtében az állatállományban nagy hullámozást figyelhetünk meg, aminek eredményeképpen az „állatforgalom” jelentékenyen felülmúlja az évi átlagos állományt. Ez a jelenség annál szembetűnőbb, minél erősebb az állatállomány hullámozása, és az állatforgalom alapján kiszámított elhullási mutatószámok a nagy hullámozások következtében könnyen eltorzíthatják az elhullás tényleges mértékét és változását.

A fentiekben az egyszerűség kedvéért abból a feltevésből indultunk ki, hogy az évi átlagos állatállomány magában foglalja az állatok egész évi mennyiségét. A valóságban azonban az évi átlagos állomány, amely az állatok napi létszámából tevődött össze, nem foglalja magában az elhullott és kiselejtezett állatokat, amelyeknek számát az évi átlagos állományhoz viszonyított százalékban fejezhetjük ki. Az évi átlagos állományban ezek az állatok az elhullás vagy kiselejtezés pillanatától kezdve már nem szerepelnek, mivel ebben a pillanatban automatikusan kiesnek a meglévő állatállományból. Ilyenképpen tehát az évi átlagos állomány nem adja meg a teljes kiindulási alapot, az elhullási vagy kiselejtezési százalék pedig nagyobb a ténylegesnél, bár jelentéktelen mértékben.

Mindebből az következik, hogy ha helyes kiindulási alapot akarunk találni a mutatószám kiszámításához, akkor az évi átlagos állományhoz hozzá kell még adnunk azt a különbséget, amely az elhullott és kiselejtezett állatok együttes száma és ezeknek az állatoknak évi átlagos állomány között fennáll. Ezt az utóbbi évi átlagos állományt olyképpen számíthatjuk ki, hogy az év napjainak számával (365-tel) osztjuk azoknak a napoknak összegét, amelyeket az elhullott vagy kiselejtezett állatok kiválásuk napjáig egyenként a gazdaságban eltöltöttek.

Az évi átlagos állományon és az „állatforgalmon” kívül a gyakorlatban még egy harmadik, kiindulási alapul szolgáló állományfajta is van, amely egyúttal a legegyszerűbb is, nevezetesen az év elején meglévő állomány. Ha az állatállományban nincs jelentősebb mechanikus mozgás, ezt a kiindulási alapot alkalmazhatjuk az év elején meglévő, tehát az évi szaporulat nélkül vett egész állatállomány, valamint az előző évben ellett növendékállatok csoportjainak elhullási és kiselejtezési mutatószámainak kiszámítására.

Ha az elhullásra és kiselejtezésre vonatkozó évi átlagos mutatószámokat az egy évnél fiatalabb állatok egyes korcsoportjai alapján számítjuk ki, mint például a 4—9 hónapos südők vagy üszőborjak csoportjai alapján,

a mutatószámok kiszámítása azzal bonyolódik, hogy azokat át kell számítani az egész évre. Az ilyen, egész évre vonatkozó átszámítás már csak azért is nélkülözhetetlen, mert például a süldők elhullását az egész évre vonatkozóan adják meg, holott az állatok mindössze öt hónapig maradnak ebben a korcsoportban, vagyis az év folyamán a süldők 2,4 szaporulata megy át a csoporton, és az elhullásra s vágásra vonatkozó adatok éppenséggel ezekre a süldőkre vonatkoznak. Ahhoz, hogy a süldők elhullásának tényleges fokát megállapíthassuk, az évi elhullási százalékot 2,4-del kell osztanunk.

*

Az állatállomány reprodukcióját szemléltető statisztikai mutatószámok kiszámítására vonatkozó rendszer és módszerek rövid áttekintése azt mutatja, hogy a szovjet statisztika hatalmas munkát végzett ezen a területen. Ennek ellenére ez a munka még nem tekinthető befejezettnek.

A szocialista állattenyésztés további nagyarányú fejlődése során, valamint a szovhozok és kolhozok állattenyésztési tevékenysége színvonalának emelésével új feladatok hárulnak majd az állami statisztikai szervekre az állatállomány gyorsított reprodukciójára vonatkozó kérdések megvilágításával kapcsolatban.

Ezeknek a feladatoknak sikeres elvégzéséhez az szükséges, hogy az idevágó statisztikai mutatószámrendszert tovább javítsuk és a mutatószámok megállapításának módszereit tovább tökéletesítsük.

Megjelent

a Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat kiadásában

KÖRÖSI-HUBERT:

„Irodai gépek az ügyvitelben és számvitelben“

című könyv.

Ez a könyv részletesen ismerteti és számos ábrával megfelelően szemlélteti

**a gépi eszközöket az ügyvitelben,
a gépi eszközöket a számvitelben
és a lyukkártya rendszerű gépeket
és azoknak alkalmazását.**

Kapható minden könyvkereskedésben

Ára: 12.— Ft

A „STATISZTIKAI SZEMLE” ANKÉTJA

A Statisztikai Szemle Szerkesztősége szeptember 21-én értekezletet tartott, amelyre meghívta a Szemle olvasóit, munkatársait, a vállalati s minisztériumi statisztikusokat.

Az értekezletet *dr. Zala Júlia* elvtársnő, a Statisztikai Hivatal főosztály-vezetője nyitotta meg. Bevezetőjében ismertette az ankét célját: a Szemle Szerkesztőségé közelebbi kapcsolatba kíván kerülni olvasóival. Meg akarja tudni, hogy milyen segítségére van a folyóirat az olvasóknak s hogy másrészt a Szemle milyen segítséget kaphat az olvasóktól. Ezután felkérte Rédei Jenő elvtársat, hogy a Szemle szerkesztősége nevében ismertesse a Szemle eddigi munkáját.

Rédei Jenő beszámolójában elmondotta, hogy az átszervezett Szemlént mintegy 2 és fél évvel ezelőtt indította meg a Hivatal. A Statisztikai Szemle nem új folyóirat, a régi Magyar Statisztikai Hivatal még 1923-ban adta ki első számát. A régi Statisztikai Szemle — bár jelentek meg benne tudományos értéket képviselő cikkek is — a maga egészében nem tartozott még polgári értelemben sem a haladó jellegű folyóiratok közé; lényegében azt a poros, bürokratikus szellemet tükrözte, mely a hivatalos statisztikai szolgálat sajátja volt.

A felszabadulás után a hivatalban megmaradt régi vezetők igyekeztek demokrata külszint kölcsönözni a Statisztikai Szemlének. Ez a „demokratikus statisztika“ mintaképének a divatos angol, amerikai — a szocializmus, marxizmus gondolatától távol álló, azzal szemben ellenséges — statisztikát tekintette. A Szemle tartalmán, szellemén ez a kísérlet javítani nem tudott, csupán a korábbi, bürokratikus, kincstári jellegét egy nem kevésbé veszélyes és árthatmas angol, amerikai nyomdokon haladó kapitalista áltudományos mázzal cserélte fel.

Mintegy 6 hónappal a Hivatal átszervezését követően indult meg újjászervezett formájában a Statisztikai Szemle. Az első szám bevezetőjében a Hivatal elnöke a következőben jelölte meg a lap célkitűzését: „A statisztikai kérdésekkel foglalkozó folyóirat szükségességét abban látom, hogy megvilágítsa azokat a feladatokat, amelyek a szocializmus építésében a statisztikára várnak, a statisztikát a gazdasági kérdések, a termelés terén dolgozók számára hozzáférhető és nélkülözhetetlen segédeszközzé tegye. Segítse elő a gyakorlati statisztikai munkát, szabadítsa meg a statisztikai munkát az áltudományos polgári maradványoktól, tegye valóban a tervgazdálkodás fegyverévé.“

Ennek az általános feladatnak megfelelően a Statisztikai Szemle szerkesztősége a következő konkrét célokat kívánta elérni:

1. Magyarországon az elméleti és gyakorlati statisztika között bizonyos szakadás állott fenn. Amíg a gyakorlati téren egyáltalán nem volt kétséges, hogy a statisztikának olyan adatokat kell szolgáltatnia, melyek a tervgazdál-

kodást elősegítik, a terv eredményeinek mérését, illetve a terv elkészítését lehetővé teszik, addig elméleti téren még sokáig fennállott az a hiedelem, hogy az elméleti statisztika osztályok és társadalom felett álló tudomány. A Szemle ezen a téren feladatának érezte, hogy kimutassa a statisztika marxi-lenini elméletéből, osztályharcos, pártos jellegéből adódnak a szocialista statisztikára váró osztályharcos, gyakorlati feladatok. E cél érdekében a Szemle első évfolyamában a cikkek egész sorozata jelent meg, melyek ismertették Lenin és Sztálin alapvető tanításait a statisztikáról, a Szovjetunióban lefolytatott elméleti statisztikai vitát, a kapitalista statisztika hamisításait. A Szemle a szovjet útmutatás szellemében megbírált az egyetemeken folyó statisztikai oktatást, az időszerűtlen magyar statisztikai kiadványokat és jegyzeteket; széles fronton harcot kezdett, hogy mindenki előtt világossá váljék a marxista statisztika elméletének és gyakorlatának egysége, a statisztika társadalomtudományi, osztályharcos jellege.

2. A szerkesztőség ugyanakkor törekedett arra, hogy a folyóirat dolgozza fel azokat a módszertani, elvi kérdéseket, amelyek a szocialista statisztika gyakorlati alkalmazása során felmerülnek. Ilyen kérdések elsősorban az ipar vonalán vetődtek fel. Ezekben a cikkekben kezdettől fogva azt a feladatot tűztük ki, hogy ne egy-két kiválasztott gazdasági vezető, irányító hivatalokban dolgozó statisztikushoz, tervgazdászhoz szóljunk, hanem a vállalati statisztikusok szélesebb tömegéhez.

A szerkesztőség úgy gondolta, hogy helyesen járt el, amikor ugyanabban a számban a statisztika elméletéről szóló, elmélyedést kívánó írások mellett megszólaltatta az iparstatisztikusokat, ismertette a vállalati, üzemi statisztika helyes szervezeti vagy elvi munkamódszereit, tehát, hogy ugyanabban a számban nemcsak a nagyszámok törvényéről írt, de ismertette például a teljesített órák megoszlásának ábrázolására vonatkozó legszemléltetőbb grafikonokat is. A szerkesztőség véleménye az volt, hogy az olvasók mind egyikből, mind másikkól hasznot merítenek, abból indult ki, hogy arra kell törekedni, hogy a Szemle olvasóinak többsége mind az elméleti, mind a gyakorlati cikkeket érdeklődéssel tanulmányozza, a kettő közötti kapcsolatot lássa.

3. A Szemle harcolt a szocialista statisztika legfontosabb szervezeti előfeltételeinek, a statisztika szervezettségének, egységének, a statisztikai fegyelemnek megteremtéséért, a tervgazdálkodást kísérő gyermekbetegség — a párhuzamos és kontárstatisztika — ellen. Ez a harc nem részletkérdés volt, hanem az elméleti téren folytatott vitával együtt a szocialista statisztika megteremtésének alapkérdése. E küzdelem eredményes folytatása érdekében közölte a statisztika szervezetére, a statisztikai adatok megbízhatóságának ellenőrzésére, a törvénytelen beszámolójelentések elleni harc szükségességére vonatkozó szovjet tanulmányokat és ugyanakkor azokat a magyar cikkeket, amelyek a párhuzamos és kontárstatisztikák jelentkezésére, helytelen ideológiai gyökereire, káros hatására mutattak rá. Ez a harc még nem végződött be. A Statisztikai Szemlének ismételten foglalkoznia kell vele. A tapasztalatok úgy mutatják, hogy itt valóságos hétfejű sárkánnyal van dolgunk, ha egy párhuzamos statisztikát megszüntetünk, helyébe 10 és 20 új engedély nélkül statisztika nő.

4. Ha a Statisztikai Szemle megjelent számaint lapozzuk, szembetűnik, hogy a magyar vonatkozású cikkek túlnyomó többsége az ipar területét

öleli fel. Ez egyfelől egészséges jelenség, visszatükrözi az iparnak a népgazdaságban betöltött vezető szerepét. Ugyanakkor kevés cikk jelent meg a szocialista kereskedelem, pénzügy, közlekedés és különösen a mezőgazdaság statisztikájáról. Bár ezen a téren nem állottak olyan bőséges szovjet tapasztalatok rendelkezésre, mint az iparban, de egészségében mégis hiányosság, hogy a Szemle elmaradt e területek statisztikája magyar tapasztalatainak ismertetésében. A Szemlének feladata, hogy a jövőben ne csak az iparvállalatok, de a szocialista mezőgazdasági vállalatok statisztikusaihoz is szóljon, dolgozza fel tapasztalataikat, segítse a statisztika módszereivel a mezőgazdaság szocialista átalakulását. Ezek a feladatok — ha nem is ilyen mértékben, de — érvényesek a kereskedelmi, közlekedési, kulturális és egészségügyi statisztikában is.

5. A Szovjetunióban folytatott elméleti viták során megállapították, hogy a szovjet statisztika feladata elszánt harcot folytatni a polgári statisztika ellen, leleplezni annak hamis módszertanát és megmutatni a szovjet statisztika haladó hagyományait. Nálunk is érvényes ez a feladat. Szemérmetlenebbül mint valaha sajátítja ki az amerikai imperializmus rablócéljai, világhuralmi tervai érdekében az ENSz-nek és a kapitalista országoknak hivatalos statisztikai szolgálatát. Az imperialisták a tudományos adatcsere, a statisztikai információ szabadságának átlátszó ürügyén hírszerző ügynökségeik munkáját kívánják megkönnyíteni. Az imperialisták ilyen irányú mesterkedéseinek leleplezése nemcsak elvi értékű, de a népgazdaság, a szocialista építés értékes adatainak őrzőit, a statisztikusokat nagyobb éberségre inti.

A Szemle szükségesnek tartotta — és erejéhez képest igyekezett ezt meg is valósítani — hogy feldolgozza a magyar statisztika haladó hagyományait. A régi Statisztikai Szemlében csak elvéve találunk említést Fényes Elekről, Schwartner Mártonról, Kőrösy Józsefről. A régi magyar statisztikának igazi értékeit — s ilyen értékek vannak — a jövőben is ismertetni, népszerűsíteni akarjuk.

6. A folyóirattal kapcsolatosan sereg egyéb kérdés is felvetődik, ilyen pl.: a Szemle egyes számainak változatos vagy egyhangú tartalma, a Szemlében közölt szovjet cikkek fordításának minősége a szakmai megbízhatóság és a világosság, közérthetőség szempontjából; a Szemle rovatainak, mint a Hozzászólás, a Statisztikai Szótár, a Nemzetközi Statisztika, gyakorlati értéke az olvasók számára stb. A Szemle hiányossága, hogy mindezekig nem volt a lapnak megfelelő kapcsolata az olvasókkal. Egy-egy üzemi statisztikustól eltekintve, nem igen kapott véleményt arról, hogy hogyan fogadják a lapot az olvasók. Az értekezlet résztvevőitől erre a kérdésre is választ várunk.

Végül Rédei elvtárs ismertette az értekezlet résztvevőivel, hogy a következő hónapokban a folyóirat milyen témájú cikkeknek kíván elsősorban helyt adni. Az elméleti és módszertani kérdéseknél elsősorban a statisztika közép- és főiskolai tanításának, a vállalati statisztikusok oktatásának eredményeit és hiányosságait, a vizsgázott vállalati statisztikusok továbbképzésének eredményeit és tanulságait kívánja ismertetni. A mezőgazdasági statisztika növekvő jelentősége megköveteli a statisztika reprezentatív módszerének s ezzel a statisztikában alkalmazható matematikai módszerek alkalmazásának tanulmányozását. A szervezeti kérdésekkel kapcsolatosan a folyóirat a statisztika decentralizálása során megnövekedett jelentőségű és rész-

ben új oldalról felmerülő követelményekkel, mint a statisztikai rendszer és fegyelem kérdésével, az adatok megbízhatóságának ellenőrzésével foglalkozni. Ismertetni kell a decentralizálás eddigi tapasztalatait, mennyire segítette elő, hogy a statisztika valóban a vezetés, irányítás eszköze legyen. Különösen fontos az e téren rendelkezésre álló szovjet tapasztalatok ismertetése, a példamutatóan megszervezett szovjet statisztikai beszámolási rendszer népszerűsítése.

Az iparstatisztika területén elsősorban az anyagstatisztikának, az önköltségstatisztikának, műszaki, gazdasági mutatóknak és új feladatként a termelési kapacitások kihasználásának és az egész iparra kiterjedő általános jellegű (gép, anyag) összeírások módszertani kérdéseinek ismertetése időszzerű. A mezőgazdasági statisztikában szükséges foglalkozni a szocialista mezőgazdasági üzemek, az állami gazdaságok, gépállomások, TSz-ek statisztikájának szervezeti kérdéseivel, alapvető mutatószámainak ismertetésével. A közigazgatási statisztika területén ismertetni kell a nemzeti jövedelem és egyéb népgazdasági mérlegek kiszámításánál felmerült módszertani, elvi kérdéseket. De feladataink vannak az egészségügyi, kulturális, demográfiai, a községgazdálkodási statisztika területén is. Ezekkel a kérdésekkel ezideig csak szórványosan foglalkozott a Szemle.

Pártunk II. kongresszusán a népgazdaság építésének új feltételéről szólva Gerő elvtárs megállapította: „... nagy a hiány mérnökökben, technikusokban, agronómusokban, képzett gazdasági és statisztikus szakemberekben“. Ezt a hiányt leküzdenni a Szemle feladata is. Azonban a Szemle csak az esetben lesz képes ezt az igényt kielégíteni, elősegíteni a statisztikusok képzését, ha szoros kapcsolatot tud létesíteni olvasóival, meg tudja ismerni véleményüket a folyóiratról, bírálatot tud kapni tőlük. Ezért hívta össze a Szerkesztőség ezt az olvasó-értekezletet és ehhez kéri a megjelentek segítségét.

Az értekezlet résztvevői közül elsőnek *Adamovics Jenő* elvtárs, az R. M.-Művek statisztikai osztályának vezetője szólalt fel. Elmondotta, hogy a Statisztikai Szemlét az R. M.-Művekben nem olvassák elegendően. Ez a szerkesztőség hibája, mivel nem szervezte meg kellően a folyóirat propagandáját. Általában a folyóiratot értékesnek és használhatónak tartja, de ugyanakkor sok tekintetben még alatta van a kívánt mértéknek. Mint a folyóirat jó oldalát említette, hogy bőven és rendszeresen foglalkozik a statisztika elvi alapjainak tisztázásával, ismerteti az erre vonatkozó marx-lenini tanításokat. Helyes kezdeményezés a lap részéről, hogy helyt ad a vállalati statisztikusok hozzászólásainak és foglalkozik már a statisztika és a könyvelés összhangjával is. De a Szemlének jelentős hiányosságai is vannak: a cikkek igen sokat foglalkoznak általános kérdésekkel, de keveset a termelés napirenden levő feladataival. A Szemlének nemcsak statisztikai, hanem tervezési kérdések elvi kifejtését is szükséges napirendre tűzni, szólnia kell tehát mind a tervvel, mind a statisztikával foglalkozókhöz, mivel a vállalati statisztikusnak ismernie kell a tervezés módszereit, a termvmunkásoknak pedig a statisztikát. Különösen hiányolta, hogy a Szemle alig jelentet meg cikket a statisztikai elemzés legcélravezetőbb módszereiről, mint például a statisztikai adatok ábrázolására alkalmas legelőnyösebb grafikonok használatáról. — *Adamovics* elvtárs bírálta a Statisztikai Szemle

nyelvezetét. Ez igen sokszor, különösen a szovjet cikkek fordításánál, nehézkes, elvont.

Balla Lászlóné elvtársnő, az Országos Tervhivatal Közgazdasági főosztályának munkatársa megállapította, hogy a Szemle az eddigiekben is komoly segítséget jelentett a tervező munkában és jelentős eredményeket ért el a szocialista statisztika népszerűsítése, osztályharcos, pártos jellegének tudatosítása terén. Azonban szerinte is a folyóirat hiányossága, hogy nem foglalkozik kívánt mértékben a vállalati statisztikusok és tervmunkások előtt álló időszerű kérdésekkel, mint pl. a Gazda-mozgalommal, az anyagtakarékossággal, a műszaki fejlesztéssel. A Szemlének a tervgazdaság útőerén kell tartania a kezét, ismertetnie kell az üzemi tapasztalatokat. Azt a helyes kezdeményezést, amit az „Iparstatisztika a vállalatvezetés szolgálatában“ c. kiadvány jelentett, tehát a statisztikai elemzés módszereinek népszerűsítését, a statisztikusok és a vállalatvezetők felé a Szemle nem tette még magáévá.

Fogarasz István, a Közgazdaságtudományi Egyletem számviteli tanszékének vezetője és a Számvitel felelős szerkesztője megállapította, hogy a Szemle általában számról számra fejlődést mutat, de ugyanakkor egyre inkább kiütköznek olyan hiányosságai, amelyekre idejében szükséges a figyelmet felhívni. Ezek között felemlítette a már több felszólaló által szóvátett elvont, a kérdéseket általánosságban tárgyaló cikkeket. Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartaná, hogy a Szemlében olyan cikkek jelenjenek meg, amelyeket hivatali és vállalati statisztikusok közösen írnak egy-egy gyakorlati kérdéstről. A továbbiakban megjelölte, hogy véleménye szerint mivel kellene a Szemlének foglalkoznia. Az olyan kérdések megtárgyalása, mint a termelést érintő párt- és kormányhatározatok végrehajtásának statisztikai ellenőrzése, az önálló gazdaságos elszámolás és a népgazdasági beszámolórendszer statisztikai alátámasztása, a statisztika szerepe az ellenőrzésben, az 1952. évi tervezés legjobb módszereinek ismertetése, a számviteli ágak egységének problémája a Szemléét elevenebbé, a statisztikusok számára értékesebbé tenné. Javasolta, hogy a gazdasági folyóiratok között komoly együttműködés vaslósuljon meg. Végül kifejtette, hogy a Szemlének erőteljesebben mint eddig, bírálatot kell gyakorolnia a statisztikai rendszer fegyelmenek megsértőivel és a megbízhatatlan adatösszeállításokban vétkesekkel szemben.

Kubinyi elvtárs, a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium statisztikai csoportvezetője bevezetőjében egyetértett az előtte felszólaló eltársakkal abban, hogy a Szemle helyes irányban fejlődik. Maga részéről azonban szükségesnek véli, hogy gyakrabban foglalkozzék a tervkészítés és tervellenőrzés kérdéseivel. Hiányosnak tartja a Szemle cikkeinek a számviteli kérdésekkel való kapcsolatát. Bár a Szemle a statisztika kérdéseit sokoldalúan dolgozza fel, ez mégsem elegendő, mert pl. a közlekedés-statisztika problémáiról még alig jelentetett meg cikkeket. Bár terjedelmét tekintve az iparstatisztika jelentős helyet foglal el a folyóiratban, ugyanakkor ez a sok kevés, mivel igen sokszor általánosságokban merül ki. Kifogásolta, hogy a Statisztikai Szemle csak általános jellegű szovjet cikkek fordítását hozza s nem ad helyet a szovjet statisztika konkrét gyakorlati tapasztalatainak. Javasolta végül, hogy a folyóirat többet foglalkozzék az alkalmazott matematikai módszerekkel s ezeknek a statisztikában való felhasználásával.

Vince Pál elvtárs, a Közgazdaságtudományi Intézet munkatársa elmondotta, hogy az Intézet dolgozóinak a Szemle mind elméleti, mind gyakorlati téren hasznos szolgálatot tett. Ugyanakkor úgy látja, hogy a Szemle nem mindenben felel meg annak a feladatának, hogy megszerettesse a statisztikát, megtanítsa a statisztikusokat a statisztika marxi-lenini elméletére, legyen segítségükre a gyakorlati kérdések megoldásában. Szerinte ennek fő oka, hogy a Szemle szerkesztése nem elég tervszerű. Ennek tulajdonítja, hogy a folyóirat nem közöl a gyakorlat által felvetett, s annak megoldását elősegítő elvi cikkeket. A Szemle igen helyesen, bőségesen ad helyet a szovjet statisztikai tanulmányoknak, ugyanakkor ezeknek a kiválogatása nem mindig célszerű: nem általános érdeklődésre számottartó közgazdasági, tervgazdasági jellegű szovjet cikkeket ad közre, hanem túlnyomóan statisztikai szakkérdésekkel, néha részletkérdésekkel foglalkozó cikkeket jelentet meg. Helyesnek tartja a Szemle kezdeményezését, hogy ismerteti és feldolgozza a magyar statisztika haladó hagyományait, azonban úgy találja, hogy az idevágó tanulmányok (mint pl. Kőrösi Józsefről szóló) nem oldják meg megnyugtatóan, hogy a régi magyar statisztikának ezek a képviselői valóban haladók voltak-e vagy sem. A Szemle nemzetközi rovatának anyagáról megállapította, hogy érdekes és használható, de itt is érezhető az ötletyszerűség, a terv hiánya.

Dr. Fülöp Sándor elvtárs, a Könnyűipari Minisztérium dolgozója a Szemlében megjelenő iparstatisztikával foglalkozó cikkeket bírálta. Véleménye szerint ezeknek közös hibája egyoldalúságuk, hogy a kérdéseket felülről, a hivatal szemszögéből tárgyalják. A Szerkesztőség nem gondoskodik arról, hogy a vállalati statisztikusok is részt vegyenek az egyes kérdések elvi kifejtésében. Fülöp elvtárs kifogásolta, hogy a Statisztikai Szemle nem foglalkozik megfelelően a statisztikus szerepével a vállalaton belül; nevezetesen — véleménye szerint — a Szemle azt a helytelen álláspontot képviseli, mintha a statisztika kizárólag vagy elsősorban a statisztikus feladata lenne, holott a tervek teljesítését elsősorban nem a statisztikusnak, aki csak felületesen ismeri a termelés technológiai feltételeit, hanem a tervezőknek, a vállalat műszaki vezetőinek kell ellenőrizni.

A következő felszólalók — mint *Borai Éva* elvtársnő, a Közgazdaságtudományi Egyetem III. éves hallgatója, *Toma Ádám* elvtárs, a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle szerkesztőségének munkatársa, *Korein Armand* elvtárs, az Április 4. gyár főmérnöke — kifejtették, hogy a Szemlének többet kellene foglalkoznia a statisztika népszerűsítésével, a statisztikai oktatás főiskolai és iskolán kívüli (tanfolyamok keretében történő) formáival, annak tapasztalataival és a vállalati statisztika gyakorlati kérdéseivel. *Nyárádi* elvtárs, a TBC statisztikai központ részéről hiányolta, hogy a Szemle nem törődik a szükséges mértékben az egészségügyi statisztika kérdéseivel és javasolta, hogy a Szerkesztőség írjon ki pályázatot az időszzerű statisztikai kérdések megoldására, népszerűsítésére.

Utolsónak *Vincze István* elvtárs, az Alkalmazott Matematikai Intézet részéről szolt a vitához. Megállapította, hogy a Statisztikai Szemle visszatükrözi a hivatal munkáját abban az értelemben is, hogy mivel maga a hivatal kevés matematikai módszert alkalmaz a statisztikai munkában, a Szemle sem foglalkozik ezzel a kérdéssel. Beszélt a matematikai módszerek — elsősorban a valószínűség-számítás — alkalmazásának feltételei-

ről a gazdasági és technikai jellegű termelési feladatok megoldásában. A valószínűség-számítás exakt tudomány, csupán alkalmazásának körülményeit és feltételeit kell tudományos pontossággal meghatározni. Javasolta, hogy a Statisztikai Hivatal létesítsen szorosabb kapcsolatot az Alkalmazott Matematikai Intézettel s közösen tanulmányozzák a matematikai módszereknek a statisztikai kutatásokban való alkalmazhatóságát.

A felszólalásokra válaszolva, Rédei elvtárs megállapította, hogy ezek valóban a Szemle lényeges hibáira mutattak rá s ezzel segítették a szerkesztőséget a folyóirat színvonalának emelésében. — Az elhangzott felszólalásokból az alábbi megállapításokat tartja elsősorban megszívlelendőknek.

1. A Szemle munkáját tervszerűbbé kell tenni. Hosszabb időtartamra ki kell dolgozni azokat a témákat, amelyekkel időszerűségük és az ötéves terv sikeres teljesítése érdekében foglalkozni szükséges.

2. A Statisztikai Szemlének részletesebb útmutatást kell adnia — mint az eddigiekben — a vállalati statisztikusok számára, hogy miként használhatják fel a statisztikai adatokat a termelőtevékenység elemzésére, az eredmények és hibák megállapítására. Konkrét módszertani cikkekre van szükség, amelyek az elemzés legjobb táblázatos, vagy grafikai módszereit, a legeredményesebben használható viszonzyszámokat, mutatókat ismertetik. Különösen fontos, hogy ezek a cikkek ne csak általában foglalkozzanak az elemzéssel, hanem a legjobb elemzési módszereket a legidőszerűbb feladatok megoldására, megvilágítására használják.

3. Egyetért a szerkesztőség azzal a megállapítással is, hogy nagyobb teret kell engedni a tervezéssel foglalkozó cikkeknek. Bár a Statisztikai Szemle meg kívánja őrizni alapvetően statisztikai jellegét, ugyanakkor a lap tartalmában is vissza kell tükröződnie annak, hogy a vállalaton belül a terv- és statisztikai munka mereven nem választható szét, hogy a statisztikusnak ismernie kell a tervezés előtt álló központi feladatokat, ha valóban a vállalat és népgazdaság szempontjából lényegeset kívánja mérni.

4. A Szemle megszívlelendőnek tartja azt a megjegyzést, hogy a jövőben harcosabban és merészebben bírálja a statisztika szocialista elméletének meghamisítóit, gyakorlati munkájának akadályozóit, a statisztikai fegyelem és szervezettség megbontóit. Ezen a téren is a szovjet tapasztalatokból kell tanulni, ahol megalkuvásnélküli éles harcot folytatnak azok ellen, akik a szocialista népgazdaság egységes beszámoló-rendszerét megsértik, a Pártot és a kormányt félrevezetik, vagy a felsőbb szervek tájékoztatását megnehezítik vagy akadályozzák.

5. Figyelembe veszi a Szerkesztőség az itt elhangzott egyéb bíráló megjegyzéseket is. Így javítani törekszik a fordítások minőségén. Többet kíván foglalkozni a statisztikai oktatás kérdésével. Helyesli és meg fogja valószínűsíteni, hogy a Szemle olvasóit, a vállalati statisztikusokat különböző pályázatok formájában is érdekeltté tegye az időszerű statisztikai kérdések kidolgozásában és helyet kíván adni az olyan cikkeknek is, amelyek a matematikai módszereknek a statisztikában közgazdasági szempontból kifogástalan alkalmazását tárgyalják.

6. Végül Rédei elvtárs kifejtette, hogy az elhangzott felszólalásokból két megállapítással nem ért egyet. Nem tartja elfogadhatónak Vincze Pál elvtársnak azt a bíráló megjegyzését, hogy a Statisztikai Szemlének elsősor-

ban általános jellegű közgazdasági, vagy tervgazdasági cikkeket kellene hoznia a szovjet források nyomán és nem elsősorban statisztikai jellegűeket. A Szemle nem pótolhat egy általános gazdasági vagy tervgazdasági folyóiratot s ezért a jövőben is elsősorban statisztikai jellegű szovjet és magyar cikkeket kíván hozni. A másik megállapítás, amivel nem ért egyet, Fülöp elvtársé, aki bár helyesen jegyezte meg, hogy a statisztikával a vállalaton belül nem kizárólag a statisztikusnak kell foglalkoznia, de ugyanakkor lebecsülte a statisztikus szerepét a vállalaton belül s lényegében nem a statisztikusra, hanem az üzem műszaki vezetőjére kívánta a terv statisztikai ellenőrzésének feladatát bízni. A tapasztalatok ezzel szemben azt mutatják, hogy a statisztika csak ott és olyan mértékben lesz a vezetés és az ellenőrzés eszköze a gazdasági és műszaki vezetők kezében is, ahol a statisztikus a maga munkájával népszerűsíteni tudja a statisztika jelentőségét, olyan adatokat tud a vállalatvezetők rendelkezésére bocsátani, melyeken keresztül nyilvánvalóvá válik a statisztika jelentősége a gazdasági vezetésben. — Befejezésül köszönetet mondott a felszólalóknak, hogy bírálatukkal segítették a Szerkesztőség munkáját.

Az értekezletet *dr. Zala Júlia* elvtársnő zárta be. Megállapította, hogy a Szemlének a célja csak az lehet, hogy a Hivatal életét, munkáját tükrözze vissza, tehát azok a hiányosságok és eredmények, amelyekre a Szemlében rámutattak, nagyban és egészében visszatükrözik a Hivatal hiányosságait vagy eredményeit is. A Statisztikai Szemle természetesen a Statisztikai Hivatal szemszögéből és a Statisztikai Hivatal feladatait tartva szem előtt tárgyalja a kérdéseket, azonban ez az álláspont nem lehet ellentétes vagy távolálló a vállalati statisztikusok álláspontjától vagy feladataitól, hiszen a Hivatal felelőssége nemcsak a Statisztikai Hivatal, hanem az egész népgazdaság s így a vállalati statisztikusok statisztikai munkájának ellenőrzése és irányítása.

Az értekezlet arra figyelmeztet bennünket, hogy szüntelenül harcoljunk munkánk megjavításáért és nem kétséges, hogy magasabb színvonalú statisztikai munka eredményeképpen a Hivatal működését visszatükröző Statisztikai Szemlének is magasabb lesz a színvonala, nagyobb hasznára lesz a statisztikusoknak.

A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL

V. SESUNOVA

az uljanovszki terület statisztikai hivatala
összeírási részlegének vezető közgazdásza

HOGYAN SEGÍTJÜK A SZOVJETUNIÓ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATALA KERÜLETI ÉS VÁROSI FELÜGYELŐINEK MUNKÁJÁT*

Azoknak a felelősségteljes feladatoknak a teljesítésében, amelyeket a kormány a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalára és ennek helyi szerveire bízott, nagy szerep jut a kerületi és városi felügyelőségeknek. Figyelembevételül ezt a körülményt, az uljanovszki Statisztikai Hivatal nagy jelentőséget tulajdonít a kerületi felügyelőségek munkája vezetésének és a nekik nyújtott kellő segítségnek. Ebben a munkában, amely az utolsó két-három évben különös intenzitással bontakozott ki, az uljanovszki Statisztikai Hivatalnak vannak már bizonyos, bár még igen szerény eredményei.

A Központi Statisztikai Hivatal kerületi (városi) felügyelői munkája megszervezésének ellenőrzésekor a Statisztikai Hivatal ezeknek a felügyelőségeknek a tevékenységében számos lényeges hibát tárt fel.

Így pl. megállapították, hogy sok felügyelőség dinamikus mutatószám-táblázatokat készített át nem gondolt vagy teljesen hibás minták alapján; sok felügyelőség ezt a munkát egyáltalán nem végezte el, mert a táblázatok mintáit nem tudták elkészíteni.

Ezzel kapcsolatban a Statisztikai Hivatal a kerületi és városi felügyelők-től bekérte mindazoknak a dinamikus táblázatoknak a mintáit, amelyekbe azok már bevezették a kerületek és városok egyes népgazdasági ágazataira és kulturális életére vonatkozó mutatószámokat.

Ezeket a mintákat a Statisztikai Hivatal megfelelő ágazati szektoraiban áttanulmányozták, elvégezték rajtuk a szükséges helyesbítéseket és kiegészítéseket.

A Statisztikai Hivatal igen sok mintát újból kidolgozott és elkészített. Ezután a Statisztikai Hivatal által jóváhagyott mintákat lesokszorozították és kitöltés végett szétküldték az összes felügyelőségeknek.

Meg kell azonban mondanunk, hogy a terület több felügyelőségénél az irattár kezelése igen rossz állapotban volt, ezért a dinamikus táblázatok kitöltésével párhuzamosan a Statisztikai Hivatal kötelezte a kerületi és városi felügyelőket arra, hogy az irattári anyagot hozzájuk megfelelően rendbe és adják át azokat a Levéltári Igazgatóság kerületi és városi osztályainak. A kitöltött dinamikus táblázatok megkönnyítik a kerületi (városi) felügye-

* Vesztnyik sztatizsztiki, 1951, 2.sz., 61—66. old.

lők számára a gazdasági feljegyzések elkészítésével kapcsolatos munkát, melyet így anélkül végezhetnek, hogy az irattári anyaghoz kellene folyamodniuk.

Eleinte a felügyelőségek munkájának tervezése terén szintén lényeges hibák voltak.

Tekintettel arra, hogy az idejében elvégzett és helyes tervezés komoly tényező, amely elősegíti a Központi Statisztikai Hivatal felügyelőségei tevékenységének megjavítását és a számviteli-beszámolósi fegyelem színvonalának emelését a kerületben (városban), a Statisztikai Hivatal a kerületi (városi) felügyelőségekkel végzett munka e részére kellő figyelmet fordított és az alábbi intézkedéseket foganatosította.

A Statisztikai Hivatal összesítő részlege havonként gondoskodik arról, hogy a negyedévi munkaterveket a felügyelőségek számára legalább tíz nappal a következő negyedév kezdete előtt szétküldjék. A munkák felsorolásán, a Statisztikai Hivatalnak címzett beszámolójelentések beküldési sorrendjének és dátumának feltüntetésén kívül ezek a tervek előírják a kérdéseknek döntés céljából a helyi vezető szervezetekhez való kötelező felterjesztését és annak ellenőrzését, hogy az egyes vállalatok és szervezetek stb. idejében küldik-e be a beszámolójelentéseket.

Kiegészítésképpen a Statisztikai Hivatal kidolgozta és megküldte minden felügyelőségnek a felügyelőség együttes munkaterveinek elkészítéséhez és külön a körzeti felügyelők munkájának tervezéséhez szükséges típusmintákat.

A kerületi (városi) felügyelők a negyedévi terv alapján kidolgozzák a havi munkaterveket, ezekben a negyedévi tervben előirányzott munkák kiegészítésképpen javasoljuk felvenni: a vállalatokban és szervezetekben, a számvitel és beszámolójelentés állapotának ellenőrzésével kapcsolatos munkákat, a dinamikus táblázatok statisztikai adatainak rendszerezésére vonatkozó munkákat, a gazdasági feljegyzések elkészítését, a felügyelőségi dolgozók szakképzettségének emelésére rendezett tanfolyamokat, a főhatóságok számviteli dolgozóival tartott értekezleteket és a felügyelőségek dolgozóinak termelési értekezleteit.

A felügyelőség munkatervének megfelelően részletezett munkatervet készítenek minden körzeti felügyelő számára.

A hónap végén a kerületi (városi) felügyelőségekben összehívják a felügyelőségi dolgozók termelési értekezleteit az elmúlt hónap munkájának kiértékelése és a következő hónap munkatervének megtárgyalása céljából; az értekezletek jegyzőkönyveinek másolatait a felügyelőségek kötelesek megküldeni a Statisztikai Hivatalnak.

Ezenkívül az ellenőrzés folyamán megállapították, hogy a kerületi (városi) felügyelőségek többségében az ügyvezetés nem volt megfelelő állapotban: nem készítettek ügylajstromot vagy ezt a lajstromot nem gondolták át alaposan; a különböző gazdasági ágakra vonatkozó és különböző megőrzési határidejű beszámolójelentéseket és anyagokat egy ügycsomóba tették; sok kerületi felügyelő nem tartotta magára nézve kötelezőnek a beérkező levelezés nyilvántartási könyvének vezetését.

Ezzel kapcsolatban a Statisztikai Hivatal kidolgozta és megküldte a kerületi (városi) felügyelőknek az ügyrendi minta-lajstromot (nomenklatúrát) és a befutó és kimenő levelezés nyilvántartási naplójának mintáit

és egyidejűleg javasolta, hogy a továbbiakban tartsák be a megállapított ügyviteli rendet és tartsák nyilván az egész befutó és kimenő levelezést.

Rendszerint majdnem egyetlen felügyelőségen sem vezettek régebben nyilvántartást a felügyelőségek munkatársai szakképzettségének emelésére vonatkozó oktatásról. Kevés olyan felügyelőség volt, ahol a kerületi felügyelőségek mellett számveteli hivatali dolgozók számára szervezett tanácskozásoknak jegyzőkönyveit elkészítették és megőrizték volna.

Teljesen érthető, hogy a számvitel ilyen állapota a Statisztikai Hivatal számára megnehezítette a felügyelőségek működése felett gyakorolt ellenőrzést. Ezzel kapcsolatban a Statisztikai Hivatal kidolgozta a statisztikai foglalkozások nyilvántartási füzeteinek mintáját, valamint a termelési értekezleteken készített jegyzőkönyvek tartalmára vonatkozó mintát és programtervezetet.

Meg kell mondanunk, hogy egy időben a Központi Statisztikai Hivatal felügyelőségeinek munkájában helytelen beállítottság volt észrevehető, amelyet röviden az alábbi mondattal fejezhetünk ki: „minél több felülvizsgálatot“. Emellett az ellenőrzések minőségére és eredményeire igen kevés figyelmet fordítottak.

Sok felügyelőség a szervezetekben 1949-ben egyenként 120—150, a számvitel és beszámolójelentés állapotára vonatkozó ellenőrzést is végzett, néhányban pedig ezeknek az ellenőrzéseknek a száma elérte a 160—170-et. A megfelelő kerületek vezető szervezetei viszont évente a felügyelőségek által felvetett és az általuk végzett ellenőrzésekből folyó kérdésekkel kapcsolatban, legfeljebb egy-három határozatot hoztak. A felügyelőségek nem törekedtek arra, hogy rendelkezéseket és utasításokat adjanak ki az ellenőrzött objektumok vezetői számára. Hozzá kell még ehhez tenni, hogy számos szervezetet az év folyamán több ízben leellenőriztek és az okmányokban mindig ugyanazokat a hiányosságokat jelölték meg.

Teljesen érthető, hogy az ellenőrzés ilyen formális és bürokratikus gyakorlatának és rendkívül jelentéktelen hatékonyságának semmi köze sem volt a kormány azon kívánságainak valóra váltásához, amelyek a hatósági statisztikának a Központi Statisztikai Hivatal szervei által történő vezetésével kapcsolatosak és az ellenőrzés ilyen módja súlyos kárt okozott ennek a fontos ügynek.

Attól kezdve, hogy 1949. novemberében megtartották a kerületi (városi) felügyelők területi tájékoztató értekezletét, a Statisztikai Hivatal ebben a kérdésben teljesen más álláspontot foglalt el és az alábbiakat követelte a kerületi (városi) felügyelőktől:

1. erősen csökkenteni kell a hatósági szervezetekben a számvitel és beszámolójelentés állapotát vizsgáló ellenőrzéseknek a számát;

2. nagymértékben meg kell javítani az ellenőrzések minőségét oly módon, hogy az ellenőrzés feladatát komolyabban és elvi szempontból vizsgáljuk meg és alaposabban hajtsuk végre;

3. határozottan emelni kell az ellenőrzések hatékonyságát.

Egyidejűleg a kerületi (városi) felügyelőknek utasítást adtak, hogy ha a számvitelben és beszámolójelentésben nincsenek hibák, ne készítsenek jegyzőkönyveket és hogy az ellenőrzések jegyzőkönyveibe ne írják be a következtetéseket és javaslatokat. Felesleges időpazarlás elkerülése végett a kerületi (városi) felügyelőségeknek azt javasolták, hogy az ellenőrzések-

nél komolyabban vizsgálják meg az objektum kiválasztását és gondosan dolgozzák ki az ellenőrzés végrehajtási tervét.

Az ellenőrzések eredményeivel kapcsolatos rendszabályok elfogadása céljából a felügyelőknek a helyszínen megfelelő szóbeli utasításokat kell adniok az ellenőrzött objektumok vezetői számára, azután pedig a kerületi (városi) felügyelők kötelesek ezeknek a szervezeteknek a címére leveleket küldeni, melyekben fel kell sorolniok a számvitelben és beszámolójelentésben az ellenőrzéseknél feltárt alapvető hiányosságokat, le kell vonniok következtetéseiket, rámutatva a felfedett hiányosságok okaira, és megfelelő rendszabályok végrehajtását kell javasolniok. A levélhez mellékelni kell az ellenőrzési jegyzőkönyv másolatát.

Ezután a kerületi (városi) felügyelő feladata még, hogy ellenőrizze javaslatainak alkalmazását és a felfedett hiányosságok megszüntetését; szükség esetén ismételt ellenőrzéseket kell tartani még abban az esetben is, ha a nevezett szerv vezetőjétől a kerületi felügyelőség levelére pozitív válasz érkezett (mellékelve az objektumra vonatkozó rendelkezést, utasítást vagy rendeletet).

Meg kell mondanunk, hogy nem mindig elégedhetünk meg az említett rendszabályokkal; ha a számvitelben és beszámolójelentésben súlyos hiányosságokat tártak fel (törvénytelen beszámolójelentés, magyarázkodó hozzáírások), ajánlatos a nevezett kérdést döntésre a helyi vezető szervezetekhez áttenni, vagy az anyagot átadni az ügyésznek.

Abból a célból, hogy a kerületi (városi) felügyelőket bizonyos fokig érdekeltté tegye ennek a fontos és hasznos munkának a végrehajtásában, a Statisztikai Hivatal kidolgozta és 1950 februártól kezdődően bevezette a kerületi és városi felügyelőségek munkájának új, érdemjegyes értékelési rendszerét.

E rendszer szerint a kerületi felügyelőknek azt a munkáját, amely olyan jelentések készítésében jutott kifejezésre, melyeket a kerületi szervezetek határozata követett, magasabb osztályozással értékelik, mint az összes többi munkákat.

Egész gyakorlati tevékenységünk folyamán állandóan arra hívtuk fel a kerületi felügyelők figyelmét, hogy bármely elemző munka vagy ellenőrzés végső eredménye a vezető szervek határozathozatala, a feltárt hiányosságok megszüntetésére irányuló utasítások vagy rendelkezések kiadása.

A Központi Statisztikai Hivatal felügyelőségei 1950-ben nagymértékben csökkentették 1949-hez viszonyítva a számvitel és beszámolójelentés állapotának ellenőrzéseit a főhatósági szervezetekben. Így pl. a Központi Statisztikai Hivatalnak a Tágájszki kerületben levő kerületi felügyelősége 1950-ben 45 ellenőrzést végzett, míg 1949-ben ez a felügyelőség 168 ellenőrzést hajtott végre; a Központi Statisztikai Hivatalnak a Bogdaskinszki kerületben lévő kerületi felügyelősége az 1949. év 10 hónapja alatt 102 ellenőrzést végzett, az 1950. év hasonló időszakában pedig 32-t, a Majnszki kerületben a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelősége 1950-ben 32 ellenőrzést hajtott végre, 1949-ben 82-t stb.

Az ellenőrzések számának csökkenését 1950-ben az ellenőrzések minőségének megjavulása és hatékonyságának fokozódása kísérte. Így pl. a Központi Statisztikai Hivatalnak a Majnszki kerületben lévő kerü-

leti felügyelősége 1949-ben 82 ellenőrzésnél a vezető szervezetektől csak 3 határozat hozatalát érte el, 1950-ben pedig 32 ellenőrzés mellett a kerületi végrehajtóbizottság a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelőjének kezdeményezésére 9 határozatot hozott. Ebben a tekintetben jó eredményeket ért el 1950-ben számos más kerületi felügyelőség is.

Igy pl. a Központi Statisztikai Hivatal szengilejevszki kerületi felügyelőségének kezdeményezésére a vezető járási szervezetek 24 határozatot hoztak az 1949. évi 9 határozattal szemben, az Uljanovszki kerületben ennek megfelelően 1950-ben 21 határozatot és 1949-ben 10 határozatot hoztak, a Barisi kerületben 10-et, és 2-t, a Nyikolo—cseremsánszkiji kerületben 12-t és 1-et stb. 1950-ben a terület kerületi (városi) felügyelőségeinek kezdeményezésére felvetett kérdésekben hozott határozatok száma 1949-hez képest megháromszorozódott. Ez kétségtelen bizonyítéka annak, hogy a kerületi (városi) felügyelőségek tevékenysége komolyan aktivizálódik.

Milyen kérdéseket vetnek fel és terjesztenek elő járási felügyelőseink a helyi vezető szervekhez döntésre?

A Szengilejevszki kerület végrehajtóbizottsága 1950. folyamán Zaharova elvtársnő által, a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi felügyelője által felvetett alábbi kérdésekben a következő határozatokat hozta: a falusi szovjet számvitelének kérdéseivel kapcsolatban négyet, a kolhozok 1949. évi gazdasági tevékenységének eredményeivel kapcsolatban kettőt, a kolhozok állattenyésztésének nem kielégítő állapotával kapcsolatban egyet, a kolhozok társadalmi földjeinek jogtalan eltulajdonításával kapcsolatban kettőt, a törvénytelen beszámolójelentéseknek a kerületi mezőgazdasági osztályon való megszüntetésével kapcsolatban kettőt, az erdőültetések számvitelével és beszámolási rendszerével kapcsolatban, a kolhoz állatvásárlási tervének nem kielégítő teljesítésére vonatkozóan, a „Kirpicnyik“ és „Krasznij Vojn“ artyeleknek a helyi építőanyagtermelés 1950. évi szezonjára való előkészületeivel kapcsolatban, a kerületi iparvállalatokban a munkára vonatkozó számvitel és beszámolójelentés nem kielégítő állapotával kapcsolatban, a kiskereskedelmi hálózatban a „Krasznij Vojn“ artyelbe és az ipari kombinátba irányuló áruforgalomról stb. Ebben a járásban összesen 3 határozatot fogadtak el a szervezetek számvitelének és beszámolójelentésének állapotára vonatkozóan és 11-et a gazdaság és kultúra kérdéseivel kapcsolatban.

Körülbelül hasonló kérdéseket vetettek fel a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelősei az Uljanovszki, Nyikolo—cseremsánszkiji, Barisi, Pavlovszki, Sztaromajnszki, Terenygulszki és egyéb kerületekben.

A Sztaro—kulatkinszki végrehajtóbizottság 1949. november 10-i határozata megszüntette a kerületi mezőgazdasági osztályon lévő törvénytelen beszámolójelentést. A rákövetkező ismételt ellenőrzés útján a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelője, Abgyusev, megállapította, hogy a kerületi mezőgazdasági osztály az említett határozatot nem teljesítette. A kerületi felügyelő felterjesztése alapján ezt a kérdést a kerületi végrehajtóbizottság ismételten megvizsgálta, a kerületi mezőgazdasági osztály vezetőjére adminisztratív büntetést vetett ki, a törvénytelen beszámolójelentést megszüntette, Abgyusev elvtársat pedig a kerületi végrehajtóbizottság megbízta, hogy fokozza az állami beszámolási fegyelem betartásának ellenőrzését a kerületi mezőgazdasági osztályon.

A Statisztikai Hivatal segítséget nyújt a kerületi végrehajtóbizottságoknak a különböző kérdésekben, amelyekkel azok hozzájuk fordulnak, abban az esetben, ha nem tudnak pozitív eredményeket elérni és kellő rendszabályokat hozni a kerületen belül.

A városi, kerületi és körzeti felügyelők minden írásos panaszát és kérelmét külön panaszkönyvben tartják nyilván.

A kerületi (városi) felügyelőktől minden negyedévben megkapják a felügyelőségek munkájára vonatkozó beszámolókat, ellenőrzési jegyzőkönyveket, vizsgálati feljegyzéseket és információkat. Ezek közül némelyekre a Statisztikai Hivatal speciális véleményezéseket készít. A legtöbb esetben pedig a helyben megszerzett anyagok alapján körleveleket készítenek, amelyekben megmagyarázzák azokat a kérdéseket, amelyek a terület összes felügyelőségeinek munkájával kapcsolatosak és megadják a megfelelő utasításokat.

Az írásos utasítások mellett a kerületi (városi) felügyelőségeket a felügyelőség dolgozóinak helyszínen való közvetlen tájékoztatása útján is irányítjuk a hivatali dolgozóknak a kerületbe való kiutazásai alkalmával, és a kerületi felügyelőkkel való megbeszélés útján, amikor azok a Statisztikai Hivatalba érkeznek.

A Statisztikai Hivatal apparátusának dolgozói 1950-ben a területen lévő mind a 32 kerületi (városi) felügyelőség munkáját felülvizsgálták és meghallgatták a hivatalfőnöknél tartott értekezleteken az összes kerületi (városi) felügyelők beszámolóját a munkára és a Statisztikai Hivatal által korábban kiadott rendelkezések teljesítésére vonatkozóan.

A felügyelők munkájára vonatkozó beszámolójelentések benyújtásánál, valamint a munka helyi ellenőrzésénél a kerületi felügyelők figyelmét felhívjuk a hozzáírások, a törvénytelen beszámolójelentések, a beszámolójelentések határidejének elhúzása és be nem tartása, valamint a beszámoló adatok elferdítése elleni harc fokozásának szükségességére.

Az ellenőrzött kerületi (városi) felügyelők munkájával kapcsolatos következtetések és javaslatok a Statisztikai Hivatal főnökének utasításában jutnak kifejezésre.

Az összes utasításokat megküldik a kerületi (városi) felügyelőségeknek, néhányat pedig — a legjellemzőbbeket — a felügyelőségek dolgozóinak termelési értekezletein megtárgyalnak.

A Statisztikai Hivatal szintén átvitte a gyakorlatba az egyes munkákra vonatkozó elsődleges anyagnak a kerületi (városi) felügyelőktől való megszerzését az összesítő beszámolójelentések megbízhatóságának ellenőrzése céljából. Ez az ellenőrzési módszer mind a számvitel teljessége tekintetében, mind pedig a beszámolási anyag minősége tekintetében kedvező eredményeket ad.

1950-ben külön levélben közzétettük a Szengilejevski és Uljanovszki kerület legjobb felügyelőségei munkájának tapasztalatait és szétküldtük a terület összes felügyelőségeinek, hogy ezeket az eredményeket elterjesszük és átvigyük a gyakorlatba.

Tekintettel arra, hogy a Központi Statisztikai Hivatal kerületi felügyelőségei munkájának átszervezésében nagy jelentősége van a szocialista verseny helyes megszervezésének és hatékonyságának, a Statisztikai Hivatal a munkának erre a területére is komoly figyelmet fordított.

1950. év kezdetén az összes kerületi és városi felügyelőségek szocialista szerződést kötöttek és az egész évben versenyben állottak egymással.

1950 III. negyedének végétől kezdődően a Statisztikai Hivatal hozzálátott a szocialista verseny előző negyedévi eredményeire vonatkozó tájékoztató leveleknek az összes felügyelőségek számára való szétküldéséhez; a levelekben szó van a felügyelőségek munkájának eredményeiről és hiányosságairól, rámutatnak arra, hogy ki került a versenyzők első soraiba és miben mutatkozik meg a fölénye, ki maradt el a versenyben és miért, úgyszintén arra, hogy az elmaradottaknak vállalniuk kell, hogy a következő évnegyedben munkaeredmény szempontjából ők kerülnek ki győztesen.

1951-re szintén az összes felügyelőségek megkötötték a szocialista versenyszerződéseket. A Statisztikai Hivatal megegyezést kötött az állami intézmények szakszervezeteinek területi bizottságával a felügyelőségek negyedévi szocialista versenyeredményeinek együttes kiértékelésére és vándor Vörös Érdemrend alapítására vonatkozóan, amelyet a terület legjobb kerületi felügyelőségének nyújtanak át. Ezenkívül a versenygyőztes kerületi (városi) felügyelő minden negyedévben díszoklevelet kap és elnyeri „a terület legjobb felügyelője” címet.

Tudjuk, hogy elvégzett munkánk a nagy ügynek még csak kezdete; mind a kerületi (városi) felügyelők tevékenységében, mind pedig a mi irányításunkban még sok hiányosság van; a gyakorlatban előfordulnak még baklövések, befejezetlen munkák és hibák. Ezzel kapcsolatban különösen fontos és érdekes lenne számunkra, ha a folyóiratokon keresztül megismerkednénk a többi terület statisztikai hivatalainak eredményeivel a kerületi (városi) felügyelőségek vezetését illetően és ha pozitív tapasztalataikat átvehetnénk a saját gyakorlati munkánkba.

Megjelent a

Statisztika a vállalatvezetés szolgálatában

Útmutató ipari üzemek számára

című népszerű ismertető füzet.

A Népgazdasági Tanács 443/23/1950. számú határozatának megfelelően a Központi Statisztikai Hivatal e népszerű útmutatóban ismerteti az iparstatisztika fogalmát, feladatait, a statisztikai elemzés eszközeit a vállalati munka eredményességének mérésében, a vállalati igazgatók vezető és ellenőrző tevékenységének szolgálatában.

Ára: 5,— Ft

Kapható a

**14. SZ. TERVGAZDASÁGI KÖNYVESBOLTBAN ÉS AZ
ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

A vállalati statisztikusok oktatása

A szocializmus építése során a statisztika — a mindenre kiterjedő számvitel és ellenőrzés alapvető fegyvere, — különös jelenséget nyer.

A polgári társadalomnak is van statisztikája és statisztikai apparátusa. Ennek célja a munkásosztály és a dolgozók helyzetére jellemző adatok megismerésének, a statisztikának a tőkés rend szolgálatába állítása, a fennálló rendszer kiszolgálása. Engels a XIX. század második felében Anglia hivatalos statisztikáját bírálva, ezt írja: „A gyárosok... terjedelmes táblázatokat tettek közzé, amelyeknek azt kellene bizonyítaniuk, hogy a gépek nem szorítják ki a felnőtt férfiakat... E táblázatok tarkállanak az eltorzított számoktól, a valótlán adatoktól... hallgatnak a fontos kérdésekről és csak a szervező gyárosok vak önzését és lelkiismeretlenségét bizonyítják.”¹ A polgári statisztika a későbbiekben is azon az úton haladt tovább, amelyet Engels jelölt meg. Érthető tehát, hogy a polgári hivatalos statisztikai intézmények számára olyan statisztikusokat képeztek, akik a rendszer hű kiszolgálói voltak.

Más a szerepe a statisztikának a szocializmusban: „Számvitel és ellenőrzés — ez a legfontosabb, ami a kommunista társadalom első szakaszának elindításához, helyes működéséhez kell.”² Ellenőrzés, számvitel, statisztika nélkül a szocializmus építése, a tervgazdálkodás elképzelhetetlen. A tervgazdálkodásnak — szükségképpen a magyarnak is — szüksége van olyan szervezetre, amely a társadalom szükségleteiről gyűjt adatokat,

megfelel a terv elkészítése és teljesítésének ellenőrzése terén ráháruló fontos feladatokat, amely aktív tényezője országunkban a szocializmus felépítéséért folytatott harcnak. Ahhoz, hogy a statisztika e szerepét betölthesse, hogy öt-éves tervünk által eléje állított felelősségteljes feladatának megfelelhessen, olyan statisztikusokra van szükség, akik politikai és szakmai felkészültségükkel fogva el is tudják látni ezeket a megnövekedett feladatokat. A felkészültség alapja a politikai és szakmai képzés, a rendszeres statisztikai oktatás.

A statisztika oktatása terén különös jelentősége van a népgazdaságban folyó statisztikai feldolgozó és kiértékelő munka zömét végző vállalati statisztikusok oktatásának. A Népgazdasági Tanács felismerve a vállalati statisztikusok képzettségének jelentőségét, a múlt évben, 208/12. sz. rendeletében határozatot hozott a vállalati statisztikusok kötelező szakvizsga-rendszeréről. Az ipar népgazdaságunkban betöltött szerepének megfelelően és a statisztika előtt álló legfontosabb feladatokból kiindulva, elsősorban az ipar vonalán írta elő a statisztikusok kötelező szakvizsgáját. Az említett rendelet kimondja: „A tervkötelezett vállalatok felelős statisztikusainak 1950. november 1-ig kötelező statisztikai vizsgát kell tenni... a statisztikai vizsgát egyéni úton vagy a Statisztikai Hivatal és a szakminisztériumok közös rendezésben megtartandó esti tanfolyamon sajátíthatják el a vállalati statisztikusok. A továbbiakban: „A vezetői statisztikai munkakörbe újonnan beállított statisztikusok beállításuktól számított félévben belül tartoznak a statisztikai vizsgát letenni.” A rendelet értelmében a Statisztikai Hivatal érintkezésbe lépett az ipar-

¹ Marx és Engels Művei, IX. kötet, 1933. 206. old., oroszul.

² Lenin: Válogatott művek, Szikra, Budapest, 1949. II. kötet, 239. old.

ügyi minisztériumokkal és iparvállalatokkal és 1950 márciustól megkezdte a statisztikusok oktatását és vizsgáztatását.

A későbbiekben a rendelési hatálya a minisztériumoknál, vállalati központoknál dolgozó statisztikai osztály- vagy csoportvezetőkre és előadókra is kiterjedt, és a vizsgát tenni kötelese statisztikusok körébe bevonta az építőipari, közlekedési, bel- és külkereskedelmi statisztikusokat is. A Statisztikai Hivatal az oktatás kiszélesítésével kívánta biztosítani a statisztikai munka színvonalának emelkedését a vállalatoknál: hogy a képzett statisztikusok ezrei a vállalatok gazdasági tevékenységének összefüggéseikben való vizsgálatával, az eredmények és hiányosságok időben való jelzésével, a tartalékok feltárásával a vállalatvezetés szilárd támaszává váljanak.

Ez év szeptemberéig mintegy 1400 vállalati statisztikus kapta meg a statisztikai oklevelet és ennek eredménye megmutatkozott a vállalati statisztikai munka színvonalának általános emelkedésében.

Mikor az N. T. határozat alapján 1950 tavaszán megindult a statisztikusok oktatása, a legtöbb vállalatnál a statisztikát negyed- vagy ötödrangú fontosságúnak tartották: sok vállalatnál az sem volt meghatározva, ki az állandó statisztikus, hanem az készítette az adatszolgáltatást, aki éppen ráért; e vállalatvezetők a statisztikát teherként tekintették, amelyből a vállalatnak haszna nincs, csupán a felsőbb szervek által a vállalatra rótt terhes kötelességet jelent. Kétségtelen, a vizsgák eredményének is tulajdonítható, hogy a statisztikusok munkája javult és hogy jó munkájukkal, azzal, hogy a számsorok mögött meglátják az eleven valóságot, az összefüggéseket, hogy a tervezés, a vezetés részére adatokat tudtak szolgáltatni, hogy adataikon keresztül fel tudták hívni a figyelmet a műszaki és gazdasági irányítás hiányosságára, tekintélyt szereztek maguknak a vállalatoknál, igen sok helyen a vállalatvezetők megbecsült munkatársává, jobbközévé lettek.

Az oktatás eredményének tulajdonítható többek között, hogy lényegesen megjavult az iparstatisztikai adatszolgáltatás minősége. A vállalati kérdőívek egész soránál fordult elő még egy-más-

féléve, hogy revideálásuk 3—4 órát és sok telefonérdeklődést vett igénybe. Ezzel szemben ma általában a vállalati kérdőívek revíziója kb. ½ órát vesz igénybe. Például a Pannónia Szőrmeárugyár vizsgázott statisztikusa, aki felhasználta a tanultakat, ma már hibátlan jelentést állít össze és kielégítő indokolást is ad a kérdőív egyes rovataihoz. Másfél évvel ezelőtt ugyanennek a vállalatnak havi kérdőíveiben még igen sok volt a számítási és logikai hiba. A vizsgáztatás nyomán a statisztikusok öntevékenysége is nőtt. Ma már egyre gyakrabban fordul elő olyan eset, hogy felhívják a Hivatal figyelmét a gyanús, kontár és párhuzamos adatszolgáltatásokra, vagy olyan elvi kérdésekre, mint ezt a Ricó Kötszerművek statisztikusa, Kovács Ferenc tette, hogy az új Árulista bevezetése nem biztosítja az 1952. évi tervezés összehasonlíthatóságát az 1951. évvel.

Az oktatás eredményét nemcsak a Statisztikai Hivatal érzi a jobb és pontosabb adatszolgáltatás révén, hanem maguk a statisztikusok is. Erről számol be a Statisztikai Hivatal Ipari főosztályához és Oktatás osztályához befutó levelek nagy száma. Kunos Istvánné, a Különleges Dugattyú Öntöde statisztikusa a következő levelet írta: „A statisztikai munkakört minden előképzettség nélkül vettem át ez év márciusában. Számszerűen el is végeztem munkámat, a lényegét, az összefüggést azonban csak most, hogy tanulok, értettem meg... Vidékről járok be, napi 4 órát utazom. Sajnos, kevés idő áll rendelkezésemre, de azért azon vagyok, hogy az anyagot tölem telhetőleg minél jobban vegyem át, mert ez az én érdekem, saját munkámat könnyítem meg vele... A konferenciákra szívesen járok, mert ott a még nem egészen világos kérdéseket megvitatom.”

Fábián Lajos, a MÁVAUT statisztikusa írja a közlekedés-statisztikusok konferenciáról: „Az eddig megtartott három konferencia hasznos volt, mert statisztikai feladatunk ismeretében, valamint elméleti és szaktudásunk kibővítésével jobban tudjuk végezni munkánkat“; a továbbiakban ezt írja: „...már az első konferencián megismerkedtünk a szocialista statisztika feladatával... hogy a statisztikus csak akkor végezheti jól

munkáját, ha ismeri a terveket, a tervmetodikát és állandóan lépést tart a tervezés fejlődésével."

Elhamarkodott lenne a levelekből a következtetést levonnunk, hogy a jelenlegi oktatás már teljesen kielégítő. Hiányosságok vannak mind a statisztikusok, mind a vállalatok, mind pedig a Statisztikai Hivatal részéről.

A hiányosságok alapvető okául az oktatás fontosságának lebecsülését kell említeni. Megmutatkozik ez a megjelenők kis létszámában. A legutolsó két hónapban megrendezett konferenciák általában a meghívottaknak 40, jó esetben 50%-a jelent meg. Vannak olyan vállalatok is, ahonnan a kijelölt statisztikus még egyetlen esetben sem jelent meg a konferencián. Nem is csodálkozhatunk ezek után, ha az Iparstatisztikai Értesítőben hónapról hónapra szerepelnek a „Pontatlanul kitöltött kérdőívek” rovatában olyan vállalatok, mint a Rákosi Mátyás Művek Esztergályosüzeme és Egyedi Gépgyára, hiszen e két üzem statisztikusa: Pálfi Richárd és Juhász László még egyszer sem vettek részt konferenciákon.

Általában az RM Műveknél lebecsülik a statisztikai oktatás jelentőségét. A szeptemberi konferencián a 26 kijelölt résztvevő közül csak 6-an jelentek meg.

Hasonló esetekkel a többi konferencián is találkozunk. Így: a közlekedési statisztikusok közül Kertész Józsefné a Postaigazgatóság Szegedi IV. főosztályáról, vagy Békés Alajosné, a MÁV Utasellátó statisztikusa három konferencia közül két ízben nem jelent meg. Előfordul az a szűk látókörű, megengedhetetlen magatartás, hogy a vállalatvezetők nem akarják elengedni a statisztikusokat a konferenciákra. Ez volt a helyzet pl. a pécsi építőipari konferencián.

Azok a vállalatvezetők, akik gátolják a statisztikusoknak a konferenciákon való részvételét és azok a statisztikusok, akik nem tartják magukra nézve kötelezőknek az N. T. idézett határozatait, saját vállalatuk érdekei ellen vátenek, megakadályozzák, hogy a statisztikus képzettségének emelésével elősegítse a vállalati munka eredményeinek és hiányosságainak pontos nyilvántartását.

A tananyag elsajátításánál is jelentkezik hiányosság. A konferenciák résztvevőinek jelentős százaléka nem tanulja meg az előírt anyagot, hanem csak eddigi tudását, gyakorlati munkája során szerzett, sokszor felületes ismereteit használja fel. A külkereskedelmi statisztikusok konferenciáján például a résztvevők nagyrésze kijelentette, hogy képtelen meg tanulni és megérteni az indexszámokat. Hozzá kell tenni, hogy az egyik konferenciavezető is egyetértett ezzel az első nehézséggel szemben meghátráló magatartással és azt javasolta a hallgatóknak, hogy az anyagnak ezt a részét „felejtse el”. Az indexszámok fejezete nem a legkönnyebb része az általános statisztikának, ugyanakkor azonban elsajátítása kellő szorgalom mellett nem jelent különös nehézséget. Nem lehet jó statisztikus, aki az első nehézségtől megijed, aki fél a számoktól, aki lebecsüli a gazdasági elemzés értékes statisztikai eszközeit.

A hiányosságokért felelős a Statisztikai Hivatal Oktatási osztálya is. Megelégedett a nagyszámú konferencia szervezői lebonyolításával, és a hallgatók és a konferenciavezetők munkájának ellenőrzésére és bírálatára nem terjedt ki figyelme.

A statisztikai oktatás munkájának elvi irányítása elsősorban a Statisztikai Hivatalnak, ennek gyakorlati megszervezése a Hivatal Oktatási osztályának feladata. A Szovjetunióban járt magyar statisztikai küldöttség tapasztalatairól beszámolvva kiemelte a Szovjetunióban folyó statisztikai oktatás magas színvonalát és azt a jelentőséget, amelyet az oktatási munkának a szovjet Statisztikai Hivatal tulajdonít. A küldöttség vezetője, Pikler elvtárs, elmondta, hogy a Szovjetunió Statisztikai Hivatalában tartott búcsúlátogatás alkalmával Sztarovszkij elvtárs, a Statisztikai Hivatal elnöke különös nyomatékkal hívta fel a figyelmét a statisztikusok képzésére. A „minden a kédeken múlik” szfálini elve a statisztika területére is érvényes. A képzett statisztikusok ezrei tehetik a statisztikai munkát nálunk is a szovjet statisztikához hasonlóvá.

Október 12-én a Statisztikai Hivatal elnöke megbeszélést tartott a vállalati statisztikusok konferenciáit ve-

zető hivatali és minisztériumi előadók-kal. Az értekezlet megvitatta a konferenciák eddigi tapasztalatait és határozatot hozott a munka megjavítására. A határozatok alapján a jövőben a statisztikusok részére a konferenciákon való részvétel kötelező. Az a statisztikus, aki a konferenciát két ízben elmulasztja vagy folyamatos készlétlenségről tesz tanúságot, nem bocsátható vizsgára.

Az értekezlet felhívta a konferenciavezetők figyelmét arra, hogy tudatosítsák az oktatás jelentőségét a konferenciák résztvevőivel, beszéljék meg azokat a módszertani és gyakorlati kérdéseket, amelyek a tanulást eredményesebbé teszik. Végül úgy döntött, hogy a Statisztikai Hivatal levélben értesíti azoknak a vállalatoknak vezetőit, ahonnan a statisztikusok indokolatlanul nem vesznek részt a konferenciákon. Zárszavában Pik-

ler elvtárs felhívta a megjelent konferenciavezetők figyelmét, hogy feladataik vannak a statisztikusok felelősség-érzetének, hivatástudatának elmélyítése-terén. A Szovjetunióban megtisztelő feladat statisztikusnak lenni, a statisztikai szervezet dolgozóit a párt és a kormány megbecsüli. Ezt a megbecsülést a statisztikusok kiváló és odaadó munkájukkal, magas szakmai tudásukkal érdemelték ki. A magyar statisztikusoknak is hasonló megbecsülésre kell törekedniük. Ennek előfeltétele nagyobb szakmai jártasságuk, alaposabb elméleti tudásuk. Ezt kell a vállalati statisztikusok ezrei-nek a konferenciákon elsajátítaniuk és hogy ez a tanulás eredményes legyen, ez a konferenciavezetők jó munkáján, odaadásán múlik.

Mártzy Margit

A gépállások hatása a termelésre*

A tégl- és cserépgyártó ipar folyamatos működése az időjárás függvénye is, mivel a gyártási folyamat első része — az anyagkitermelés — szabadban történik. De nemcsak az anyagkitermelés folyik szabadban, hanem a már megtermelt félkészáru — nyerstégla és nyers-cserép — egy részének raktározása is. Ez a kényserű helyzet azzal a veszéllyel járhat, amire éppen a idén volt példa, hogy egy rendkívüli esős és viharos időjárás következtében komoly mennyiségű nyerstégla megy tönkre.

Mivel a téglaiipar nagymértékben kötve van az időjáráshoz, ez arra kötelezi az iparág vezetőit és elsősorban a műszaki vezetőket, hogy legalább az egyéb, termelésgátló okokat igyekezzenek kiküszöbölni, illetve csökkenteni.

A termelőgépek állásainak okait tehát a következő két nagy csoportba oszthatjuk:

1. Elhárítható okok miatti gépállások.
2. El nem hárítható gépállások.

* SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS: A cikk az Országos Tervhivatal és a Központi Statisztikai Hivatal által meghirdetett („Hogyan dolgozzuk fel és hasznosítjuk a számviteli különböző ágazat által szolgáltatott adatokat az 1952. évi tervek előkészítésénél”) pályázatnak egy része.

Első csoportba sorolhatjuk: a műszaki okok miatti gépállásokat, a munkaerőhiány miatti gépállásokat, valamint a Bágerrel dolgozó telepeken a Báger-gép miatti kieséseket.

A második csoportba sorolhatjuk: az eső, fagy, víz, áramszünet miatti állás-órákat.

Az úgynevezett elhárítható gépállások miatti igen komoly mennyiségű termelés esik ki havonta az üzemekből. Ezen belül a műszaki okok miatti gépállások számának dinamikai fejlődését vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a műszaki okok miatti állásórák száma igen nagy mértékben emelkedett a múlt év azonos időszakához viszonyítva. Most, amikor öt-éves tervünknek 1952. évi tervét készítjük, nem lehet közömbös az, hogy mennyire és miképp vannak kihasználva termelőgépeink. A vállalat statisztikusa táblákban és grafikonokban összefoglalva a gépállások helyzetét a tervezés segítségére lehet általa, hogy megmutatja, hol vannak azok a pontok, ahol 1952-ben javítani kell.

A gépállási órák számának növekedése azt mutatja, hogy egyes üzemekben a műszaki karbantartó részleg nem törő-

dött ke^lülképpen a napi gépápolás fontosságával. Ha ezek a dolgozók jól végeznék el munkájukat, akkor nem volna annyi szíjazakadás és nem akkor szaladgálnának varrószíj után, amikor a baj

már megtörtént. Naponta a műszak végével történő gondos gépvizsgálat és gépápolás feltétlenül csökkentette volna a tetemes gépállási órák számát 1951 első hét hónapjában.

Műszaki okok miatti gépállások órái a téglapréseknél 1951. évben (egység: óra)

Telep neve	Téglaprés száma	Hónapok							Eddig összesen	1950 VII. hó	1951. VII. hó az 1950. VII. hó %-ában
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.			
A	1	--	--	41	84	25	74	59	283	31	164
B	1	--	--	2	6	3	9	3	23	5	60
C	1	--	--	--	8	9	8	14	39	12	116
D	1	--	--	6	4	2	4	5	21	5	100
E	1	--	--	2	18	18	20	31	89	18	172
F	1	--	--	--	10	36	121	24	191	20	120
G	1	--	--	2	17	10	2	6	37	15	40
Összesen	7	--	--	53	147	103	238	142	683	106	133

A táblázatból látható, hogy az A-telepen az egy téglaprésen a többi hat telepen előforduló műszaki állásórák többszöröse fordult elő, illetve ezen a telepen legtöbb a műszaki állásórák száma. Ez olyan jelenség, aminek okát meg kell vizsgálni és lehetőség szerint meg kell szüntetni. A fenti 283 állásóra a telepen 937 000 db. nyerstégla-kiesést eredményez. Ez a szám pontosan a fenti A-telepnek egyhavi nyerstéglaterve, tehát a telep hét hónap alatt elveszítette egy munkahónap termelését.

Ezek a számok érzékeltetik azt, hogy milyen nagy fontosságú, hogy a műszaki vezetés állandóan figyelemmel kísérje a műszaki okok miatti állásórák számának alakulását. Ha fejlődésében nézzük az A-telepnek műszaki állásóráit, akkor azt látjuk, hogy a tavaszi induláskor, amikor a gépek hosszú téli szünet után megindulnak és bejaratásuk történik, valamint a kezelőszemélyzet téli szünet után újra barátkozik a munkapaddal, akkor még inkább indokolt az elég magas állásórák száma. Amikor azonban a telepnek május hónapban már sikerült leszorítani az állásórákat 25 órára, akkor kedvezőtlen jelenség az, hogy június hónapban (az iparágnak ez a legkedvezőbb hónapja) ugrott fel ismét az állásórák száma tetemesen az előző hónapokhoz viszonyítva.

Ha megnézzük az A-telepnek műszaki hibák miatti állásóráit 1950. évben, akkor ismét arra a következtetésre jutunk, hogy ez a telep az, ahol 1950. évben is legtöbb volt a gépállási órák száma. Tehát itt generaljavítást kell eszközölni a gépekben, és meg kell javítani a műszaki személyzet karbantartó munkáját.

Műszaki okok miatti állásórák számának havi átlaga 1951. évben

Telep neve	Havi átlag gépállási órák száma
A	56,6
B	4,6
C	9,7
D	4,2
E	17,8
F	47,7
G	7,4

A fenti táblázatból láthatjuk azt, hogy 1951 első hét hónapjában, amikor a téglaprések üzemben voltak, a fenti átlagos gépállási órák fordultak elő az egyes telepeken műszaki okok miatt. Nézzük meg azt, hogy milyen hatással volt a tervteljesítésre az állásórák száma. Az egy géporára eső átlagos nyerstégla levágási darabszám szorozva a havi átlagos gépállási órák számával (műszaki okok miatt) megadja a műszaki gépállási órák miatti havi nyerstéglakiesés darabszámát.

Telep neve	Gépállási órák havi átlaga	Átlagos termelés 1 gépóra	Termelés-kiesés havi átlagban	Darabszám az egyes telepek termelési időtartama alatt
A	56,6	3311	187 402	937 013
B	4,6	3399	15 635	78 177
C	9,7	2674	25 938	104 286
D	4,2	2641	11 0 2	55 461
E	17,8	2710	48 238	241 190
F	47,7	2334	111 332	445 794
G	7,4	1791	13 253	72 267
Összesen...	148,0	2694	412 890	1 934 188

Közel félmillió darab nyerstéglakiesés keletkezett havonta átlagban és az év folyamán csaknem kétmillió darab. Ez, mivel a telepek héthavi terve 21 352 000 darab nyerstégla, csaknem 10%-os kiesésnek felel meg. Ha figyelembe vesszük, hogy a vállalatok július 31-ig terüket 90,9%-ra teljesítették, megállapíthatjuk, hogy ehhez a lemaradáshoz nagymértékben hozzájárultak a műszaki okok miatti gépállásórák is. Érdekes az is, hogy a műszaki okok miatti állásórák kéthavi összegének megfelelő termelési kiesés pontosan megfelel a vállalat legkisebb telepének féléves nyerstégla-tervével. Tehát vállalati szinten nézve a

dolgot, egy egész üzem termelése esett ki hét hónap alatt.

Tervezés szempontjából ezt a témakört még tovább kell boncolni, mert a tervezés alapja az üzemekre bontott előtervek készítése, amit aztán összesíteni kell. A továbbiak során csak azt a négy üzemet vizsgáljuk, amelyeknél a műszaki okok miatti állásórák száma az átlagnál is magasabb volt, és ahol a tavalyi ténytűszámok kisebbek, mint az 1951. évié, tehát az idén rosszabbodás állott be. Ezeknél az üzemeknél tovább kell a kérdést vizsgálni és az okokat egészen részletesen kell megvilágítani, mert operatív intézkedésekhez és főleg az 1952-es tervezéshez ezek feltétlenül szükségesek.

Műszaki okok miatti gépállásórák száma 1950—1951. évben

Telep neve	Év	Hónapok							Eddig összesen
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
A	1950	—	—	32	63	22	49	31	197
	1951	—	—	41	84	25	74	59	283
C	1950	—	—	3	6	6	7	12	34
	1951	—	—	—	8	9	8	14	39
E	1950	—	—	4	11	20	12	18	65
	1951	—	—	2	18	19	20	31	89
F	1950	—	—	—	15	20	32	20	87
	1951	—	—	—	10	36	121	24	191
Összesen	1950	—	—	39	95	68	100	81	383
	1951	—	—	43	120	88	223	128	602
1950 megfelelő hónapjának %-ában				110,2	126,3	129,4	223,0	158,0	157,1

Mit tud a tervezés és a műszaki vezetés ebből a táblából felhasználni?

Ha komolyan segítségül akarja venni az 1952. évi tervezéshez a szocialista statisztika adatait, akkor sokat. Világosan megmutatják a tábla tényezői:

1. A vállalat hét telepe közül az A-telep az, amelyben a műszaki okok miatti állásórák száma a legtöbb. De nemcsak 1951-ben van így, hanem így volt 1950. évben is. Ez a tény már sok mindent megmond és sok mindenre fel-

hívja a vállalatvezetés figyelmét. Döntő fontosságú az, hogy ezen a telepen csökentsük nagymértékben a gépi állásórák számát 1952-ben. Ha azt vizsgáljuk, miért ezen a telepen legtöbb a gépállás, akkor azt látjuk, hogy az átlagos havi 56,6 óra gépállás a következő okokból tevődik össze:

- 18 óra szíjszakadás,
- 12 óra transzportör-lánc-szakadás,
- 10 óra hengerdugulás,
- 10 óra szájnnyíláscsere,
- 6,6 óra egyéb gépi hibák.

A fenti kimutatás nagyszerű programot ad a műszaki vezetésnek a jövőre arra nézve, hogy ezeket a rendszeresen visszatérő gátló tényezőket kiküszöbölje és erre magának tervet készítsen.

2. Az F-telepen az állásórák száma a múltévihez viszonyítva megkétszereződött,

sőt, sőt idén június hónapban megnégyszereződött. Oka az, hogy a kanalas Báger elromlott.

3. Az E-telepen a műszaki állásórák emelkedését a naponta visszatérő jelentkező sok szíjszakadás és a szállítás körüli hibák okozták.

Ha a műszaki vezetőség most a tervezés időszakában átnézi és kiértékeli az ideai műszaki okok miatt állásórák számát és azoknak okait, a megszüntetésüket beleveszi a műszaki fejlesztési tervbe és saját műszaki programjába, akkor azok a tényezők és kiértékelések, amelyeket a statisztika szolgáltatni tudott, feltétlenül a termelés emelkedéséhez fognak vezetni 1952. évben.

Miltényi Ernő

Győrmegegyi Téglagyári Egyesülés
statisztikusa

Operatív statisztika a belkereskedelemben

A Népgazdasági Tanács a Központi Statisztikai Hivatal 1951. évi munkatervéről szóló 651/33/1951. sz. és a statisztikai adatszolgáltatás decentralizálásával foglalkozó 21/2/1951. sz. határozataiban foglalkozik az operatív adatszolgáltatási rendszerrel — „...az operatív, irányítószervek gyorsabb tájékoztatása érdekében a KSH irányításával gyorsjelentéseket kell szervezni. A Hivatal a tárcákkal egyetértésben dolgozzon ki egységes operatív jelentési rendszert, az országos statisztikai rendszernek megfelelően. Az operatív statisztika terjedjen ki a közellátás területén a fontosabb cikkek számbavételére és azoknak a cikkeknek forgalmára, amelyek népgazdasági szempontból különösen jelentősek. A legfontosabb cikkekre esetleg naponkénti, egyes területeken öt-, illetve tíznapos gyorsjelentések vezethetők be“.

„A gyorsjelentések megszervezésénél különösen ügyelni kell a jelentésre kötelezett szervek teherbíróképességére. Felelőleges adatszolgáltatást tehát ne kérjenek, csak a legdöntőbb, legfontosabb kérdésekre és csak annyit adat szolgáltatását írják elő, amelyeknek azonnali gyors fel-

dolgozása biztosítható és a vezetés céljaira feltétlenül szükséges.“

A határozatok megjelenése után a Belkereskedelmi Minisztérium a nagykereskedelem területén megszervezte az operatív statisztikai adatszolgáltatást, a tíznapos élelmiszer- és a tizenöt napos iparcikkforgalmi jelentéseket. A tapasztalatokból megállapítható, hogy ezek az adatszolgáltatások túlméretezettek voltak és általában nem szolgálták operatív intézkedések alapját, viszont elkészítésük és feldolgozásuk hatalmas — felesleges — terhet jelentett az egyes nagykereskedelmi vállalatoknak és központoknak (egyesületeknek). Az irányító szerveknek nem volt szükségük tíz- vagy tizenöt naponként arra a saját magukra zúdított adathalmazra, amelyből nem tudták kihámozni a kereskedelmi forgalom változásait, eredményeit és hibáit.

A Központi Statisztikai Hivatal a Belkereskedelmi Minisztériummal együtt megvizsgálta és megállapította, hogy a kereskedelmünket átszövő operatív adatszolgáltatás nem felel meg a követelményeknek és a tíznapos operatív élelmiszerforgalmi jelentést átszervezte, a

tizenöt napos iparcikkforgalmi jelentést pedig — aszerint, hogy az egyes szakmák használták-e — vagy leállította vagy terjedelmét csökkentette.

A kereskedelmi operatív adatszolgáltatás azonban jelenlegi állapotában sem tökéletes. A belkereskedelmi statisztika fejlődésével párhuzamosan olyan operatív adatszolgáltatási rendszert kell fejleszteni, amely mint a hőmérőben a higany, azonnal megmutatja a kereskedelem területén beálló legkisebb változásokat, amely mélyreható operatív intézkedések alapját képezheti. Ilyen operatív adatszolgáltatás betölti feladatát, felszínre hozza az áruelosztás hibáit, elősegíti a kereskedelem szocialista fejlődését.

A jó operatív statisztika jellemző sajátosságai:

1. pontosság,
2. gyorsaság,
3. áttekinthetőség,
4. mutatószámok alkalmazása.

A pontosság alapvető feltétele minden statisztikai adatszolgáltatásnak, így az operatív statisztikának is. A jelentésnek mindig a valóságot kell visszatükröznie, mert hamis adatok felhasználása hibás intézkedésekre vezet. Az operatív jelentésnek nem a könyvelés adataira kell támaszkodnia, mert a könyvelés az egyes eseményeket csak több nappal megtörténtük után tudja adatok formájában kimutatni. A jó operatív jelentés nem vár a könyvelés adataira, hanem az operatív számvitelt tekintve alapjának. Ez azt ered-

ményezi, hogy mindig a legújabb helyzetet mutatja meg.

Az operatív statisztikának gyorsnak kell lennie. Nem érnek semmit azok az adatok, amelyek csak a beavatkozásra megfelelő idő elmúta után kerülnek az illetékesek kezébe. Ugyanis az idő múlásával a helyzet esetleg lényegesen megváltozik és az elévült adatok alapján megtett intézkedések esetleg még jobban elmélyítik a kiküszöbölésre váró hibákat. A gyorsaság érdekében az operatív statisztika nem lehet nehezen elkészíthető, túlságosan terjedelmes és ezért csak a legfontosabb számokat tartalmazhatja.

Az operatív statisztikánál még fokozottabban érvényesül az, hogy a sok adat kevesebb, mint a kevés, mert az adatok szemlélője nem látja a „fától az erdőt” és nem találja meg a súlyponti kérdéseket. A jó operatív statisztikában azonnal szembeütnének azok a változások, amelyek sürgős intézkedéseket kívánnak.

Csak akkor lehet megmutatni az eredményeket és a hibákat, ha az operatív statisztikában nemcsak tényszámok, hanem fontosabb mutatószámok is szerepelnek. A legfontosabb mutató a tervteljesítés mérőszáma. Ezt okvetlen tartalmaznia kell minden operatív jelentésnek. Ez mutat rá arra a gyakran előforduló hibára, hogy a vállalatok helytelen ütemezés szerint teljesítik terveiket. Tartalmazhat ezenkívül a jelentés viszonyszámokat és indexeket is. Az adatok ilyen formában történő kiértékelése felfedi a hiányosságokat és irányt mutat intézkedések megtételére.

Vállalati operatív statisztika

A statisztika egyik lényeges feladata, hogy elősegítse a vállalatvezetés munkáját. A vállalati operatív jelentésnek rövid időközönként, esetleg naponként kell adatokat szolgáltatnia a vállalat működéséről. A statisztikus feladata, hogy az operatív jelentés olyan számokat tartalmazzon, amelyeket valóban fel lehet használni. Ez azért is fontos, mert ezáltal le lehet küzdeni azt a statisztikától való idegenkedést, húzódozást, amely egyes vállalatvezetőknél még jelenleg is fennáll.

A vállalati operatív statisztikának olyannak kell lennie, hogy annak esetleges elmaradása hiányozzék a vállalatvezetőnek és maga követelje meg, hogy a legszükségesebb adatok naponta az asztalán legyenek. A statisztika készítésénél állandóan szem előtt kell tartani, hogy a vállalatvezető nem statisztikus és nincs ideje arra, hogy hatalmas számtömegek között keresse a lényegét. Ezért a jó napijelentések egyszerűek, rövidiek és világosak.

..... SZ. NAPIJELENTÉS

vállalat neve

Érvényes: 1951 ..... hó ..... nap

DISZPONIBILITÁS	BESZERZÉS			ELADÁS				
	Negyed- évi terv	Ténysz.	Telj. %	Negyed- évi terv	Ténysz.	Telj. %		
MNB egyszla nyitó egyenleg ..... Ft								
Pénztár nyitó egyenleg Ft	Tárgynap	X	X	X	X	X		
Nyitó diszponibilitás . Ft	Évnegyed első napjától (csak a tényszám)							
5 napon belül ese- déses bevételek .. Ft	MUNKAERŐGAZDÁLKODÁS							
5 napos belül ese- déses kiadások ... Ft	Dolgozók létszáma	Szabad- ságon	Beteg	Kikülde- tésben	Engedély- lvel távol	Állomá- nyi létsz.	Túlórzott fő	Havi eng. túlóra
5 napos diszponibi- lítás ..... Ft								
10 napos belül ese- déses bevételek .. Ft	ADMINISZTRÁCIÓ							
10 napon belül ese- déses kiadások ... Ft	Értékkönyvelés állása ..... hó ... nap			Árukönyvelés állása ..... hó ... nap				
10 napos diszponibi- lítás ..... Ft	..... 1951. .... hó ..... nap							
Hítelszükséglet 10 napon belül .. Ft								
MNB hitelek össze- sen ..... Ft	..... osztályvezető							

A jó statisztikusnak jól kell ismernie a vállalat összes problémáit, és olyan mutatószámokat kell készítenie, hogy jelentésében kiemelje az adatok közötti összefüggéseket. A statisztikus az adatokon keresztül állandóan teljes egészében látja a vállalat működését. Kötelessége, hogy a tapasztalt legkisebb rendelleneségről is azonnal értesítse a vállalat ve-

zetőségét, amelynek ezáltal igen értékes szolgálatokat tehet.

A vállalaton belüli operatív jelentések fokozatosan nagyobb és nagyobb jelentősége van. A vállalati statisztikusok megisztelő feladata, hogy olyan belső operatív adatszolgáltatási rendszert létesítsenek, amely mindenkor hasznos segítőtársa lehet a vállalatvezetésnek.

Országos irányító szervek operatív statisztikája

Feltétlenül szükséges, hogy egyes központok, minisztériumi főosztályok egy hónapnál rövidebb időközönként, tíz- vagy tizenöt naponként tudomást szerezzenek a felügyeletük alá tartozó vállalatok tevékenységéről, azoknak a legfontosabb közszükségleti cikkeknek forgalmáról, amelyeknek felvásárlásáért, elosztásáért végső fokon ők a felelősök. Fontos, hogy a jelentést kérő szervek ne essenek a

maximalizmus hibájába, ne kérjenek annyi adatot, amennyit ilyen rövid időközönként semmiesetre sem tudnak feldolgozni, kiértékelni. Ezáltal csak a vállalatnak adnak többletmunkát s a jelentéseknek komoly hasznát nem veszik.

Az operatív jelentés cikkenként és lehetőleg mennyiségben csak a legjelentősebb adatokat tartalmazza.

OPERATÍV JELENTÉS

.....
vállalat neve

1951. .... től .....ig

Cikk megnevezése	Mennyiségi egység	Nyitó készlet	Beszerzések	Összes eladási forg.	Összes eladásból kiskernek	Záró készlet

Feltétlenül a mennyiségi megfigyelés alkalmazására törekedjünk, amely kiküszöböli az értékben megfigyelt adatok időközbeni árváltozások miatt való összehasonlíthatatlanságát.

Az egyes központok, minisztériumi főosztályok feladata olyan operatív adatszolgáltatási rendszer megszervezése, amely elősegíti a kereskedelem egyes ágainak fejlesztését és irányító intézkedések alapját képezi.

Ahhoz, hogy kereskedelmi operatív statisztikai rendszerünket megjavítsuk, feltétlenül szükséges, hogy az N. T. határozatában elrendelt szilárd statisztikai

fegyelmet az operatív jelentések vonalán is érvényesítsük. A N. T. határozat kimondja, hogy az irányító szervek kötelesek a meglévő adatszolgáltatásaikat az illetékes szakminisztérium statisztikai osztályának és a Központi Statisztikai Hivatalnak tudomására hozni. Továbbá azt is, hogy rendszeres adatszolgáltatás csak az előbbieik véleményezésével és engedélyével eszközölhető.

Operatív statisztikai rendszerünk így módon történt átszervezése újabb lépéssel viszi előre kereskedelmi adatszolgáltatásunk szocialista fejlődését és megerősíti belkereskedelmi statisztikánkat osztályharcos feladatainak megvalósításában.

Weitzner János

Agrárválság

A dolgozó tömegek elnyomorodása következtében a mezőgazdasági termékek értékesítése mind nagyobb nehézségekbe ütközik. Ezt bizonyítja az USA búza- és liszt kivitele, amely 1948 óta fokozatosan csökken.

Az USA búza- és liszt kivitele¹

Megnevezés	1948/49	1949/50	1950/51
	I. felév		
ezer tonna			
Osszesen	13 805	8141	3027
Ebből:			
Marshall-országok	8 885	5302	1674

Csökkenő termelés mellett az eladatlán árukészletek növekedése jellemzi a mezőgazdasági válság súlyosságát.

Búzatermés és készletek az USA-ban²

Megnevezés	1947	1948	1949	1950
Búzatermés (1000 tonna) ..	37 209	35 749	31 202	27 490
Index	100	96,1	83,9	73,9
Búzakészletek (millió tonna) ..	2,3	5,3	8,4	11,4
Index	100	230	365	496

A többi gabonatermelő országban is óriási felesleg halmozódna fel, miközben az emberek milliói éheznek, Indiában és más gyarmati országokban éhínség pusztít, s az USA-ban, a kapitalizmus vezető államában a munkanélküliek száma 15—18 millió. Hivatalos adatok szerint az USA-ban az átlagos kalória-fogyasztás 1948-ban 6%-kal maradt az 1909. évi színvonal alatt. Ez az átlagszám azonban nem tesz különbséget a kapitalisták és munkások fogyasztása között, amely az átlagosnál jóval nagyobb

mértékben csökkent. A kapitalista világ lakosságának átlagos fogyasztására vonatkozó hivatalos adatok azt mutatják, hogy 1945—1949. években az egy főre eső gabonafogyasztás 24%-kal, a burgonyafogyasztás 28%-kal, a rizsfogyasztás 19%-kal maradt az 1909—1913. évi színvonal alatt.³ Ugyanakkor Kanadában, Ausztráliában és Argentínában a búzafelcsúszás 1947-hez viszonyítva 1948-ban 41%-kal, 1949-ben 46%-kal és 1950-ben 59%-kal emelkedtek. A legfontosabb mezőgazdasági országokban a gabonafelcsúszás a háborúelőttihez képest a hatszorosára emelkedtek.

A gabonakészletek alakulása⁴ (Argentína, Ausztrália, Kanada, USA)

	1934—38 = 100
1948	331
1947	401
1948	357
1949	595

Az amerikai monopolisták a válságot olymódon akarják leküzdeni, hogy a kínálatot mesterségesen csökkentik, a keresletet pedig emelik. Ezt a célt szolgálja a vetésterületek csökkentése, az élelmiszerek megsemmisítése, a marshallizáció és végső fokon az agresszív háborús politika.

A vetésterület alakulása az USA-ban (1000 ha)

Búza	31 000 (1949 év)	25 323 (1951 év)
Árpa	4 529 (1950 év)	3 963 (1951 év)
Rizs	745 (1949 év)	651 (1950 év)
Zab	17 007 (1950 év)	15 318 (1951 év)

Forrás: Food and Agricultural Statistics, 1951. szeptember.

Az élelmiszerek megsemmisítését igyekeznek titokban tartani, és csak elvétve lát napvilágot egy ilyentárgyú sajtójelentés. A Reuter-iroda közlése szerint

¹ Szocialisztikus eszkoje szelszkoje hozajsztvo. 1951. 4. sz. adatai alapján számítva.

² Szocialisztikus eszkoje szelszkoje hozajsztvo. 1951. 4. sz. adatai alapján számítva.

³ Berichte des deutschen Wirtschafts-instituts. 1951. 9. sz., 8. old.

⁴ Berichte des Deutschen Wirtschafts-instituts. 1951. május, 9. sz. adatai alapján számítva.

1949-ben 10,7 millió bushel⁶ burgonyát semmisítettek meg. 1950 novemberében az amerikai földművelésügyi minisztérium 26,7 millió bushell burgonya megsemmisítéséről adott ki jelentést. A New York Timesben egy rövid kis hír arról számolt be, hogy a raktárakban felhalmozott tengeri 80%-a megromlott.

Az állam az adófizetők pénzéből milliókat költ a mezőgazdasági cikkek felvásárlására és megsemmisítésére, a vetésterületek csökkentésének támogatására csak azért, hogy a kapitalista monopóliumok megtarthassák magas nyereségeiket. Ugyanakkor a kis- és középfarmerek helyzete egyre rosszabbodik; a nemzeti jövedelemben való részesedésük az 1947. évi 9,6%-ról 1950-ben 6,0%-ra csökkent. Az utóbbi három év folyamán a farmerek jövedelme 27%-kal csökkent, ezzel párhuzamosan növekszik eladósodásuk. A farmerek jelzálogadóssága 1946-tól 1950-ig 4,7 milliárd dollárról 5,4 milliárd dollárra, vagyis 15%-kal emelkedett; csupán 1950-ben 1700 millió dollárral növekedtek a kisfarmerek jelzálogadósságai. A jelzálogadósságok mellett a farmerek egyéb adósságai is emelkednek, mégpedig az 1946. évi 2,9 milliárd dollárról 1950-ben 5,2 milliárd dollárra, majd 1951 első hónapjaiban kb. 6 milliárd dollárra.

A gazdák helyzetét súlyosbítja a termelők és fogyasztók közé beékelődő sok közvetítő szerv is. Minden dollárból, amit a fogyasztó a gabonáért fizet, csak 22 cent, a gyapotnál 7,5 cent és a dohánynál 18,4 cent jut a termelőnek.

Meggyorsult a kisfarmerek tönkremenetelének folyamata. Egyre több far-

mot árvereznek el, mert tulajdonosaik az egyre növekvő adósságaikat nem tudják kifizetni. Ezeket a farmok a nagybirtokosok és a monopóliumok igen olcsó áron vásárolják meg.

A kisfarmok számának alakulása az USA-ban

1940	6 096 799
1945	5 859 169
1950	5 379 043

Forrás: Neue Zeit, 1951. 32. sz. 25. old.

A földművelésügyi minisztérium adatai szerint több mint 5 millió a mezőgazdasági munkás. Ezek közül kb. 2 millió a nincstelen vándormunkás, aki nem tud állandó munkát találni. A Kongresszus gazdasági jelentéséből megtudjuk, hogy 1948-ban a parasztsaládok ³/₄ része tartozott az ú. n. „alacsonyjövedelműek” közé. Ezek közül 50%-nak az évi jövedelme 2000 dolláron alul, 25%-nak pedig 1000 dolláron alul van. Rosszabb az arány a néger családoknál, ahol a családok 50%-a évente 1000 dollárnál kevesebbet keres.

A nyugateurópai kapitalista országok parasztsága még nehezebb helyzetben van. A marshallizált országok mezőgazdasága stagnál, a vetésterületek nagysága és a terméseredmények még jóval a háborúelőtti színvonal alatt vannak. Így 1951-ben a francia rozstermés 33%-kal, a burgonyatermés* 16%-kal volt kevesebb, mint a háború előtt; Olaszországban a kukoricatermés* 36%-kal, a rozstermés 13%-kal, Spanyolországban a búzatermés* 23%-kal, az árpatermés* 37%-kal csökkent a háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva.

* 1 bushel = 35,237 liter. (A szerk.)

* 1950. év.

Vetésterület⁶

A búza vetésterülete				A rozs vetésterülete			
Ország	1934-38	1951	Százalékos csökkenés	Ország	1934-38	1951	Százalékos csökkenés
	átlag				átlag		
ezer hektár				ezer hektár			
Dánia	126	82	65	Ausztria	367	259	71
Franciaország	5224	4205	80	Dánia	147	114	78
Olaszország	5040	4726	94	Franciaország	663	488	74
Hollandia	142	76	54	Ny -Németország	1666	1350	81
Spanyolország	4557**	4200	92	Hollandia	218	160	72

* Food and Agricultural Statistics. 1951. 2-3., 7-8. és 9. sz. adatai alapján számítva.

** 1921-35. év átlaga.

Franciaországban a mezőgazdaság részesedése a nemzeti jövedelemben az 1938. évi 24%-ról 1949-ben 20%-ra esett. 1950/51-ben a parasztnak a gabonáneműek eladásából származó jövedelme becslések szerint kb. 30 milliárd frankkal kevesebb, mint 1949/50-ben volt.

Hivatalos adatok szerint a mezőgazdasági kisüzemek száma 1946-tól 1949-ig 879 000-re csökkent. Franciaországban a földtulajdonosok 73%-át kitevő 10 hektáron aluli kisbirtokok a megművelt területnek csupán 22%-ával rendelkeznek, ezzel szemben a földtulajdonosok 3%-a a megművelhető föld 30%-át tartja kezében. A kormány adópolitikájával a nagybirtokok érdekeit képviseli. 1946-tól 1951 januárig a kormány kb. 52 milliárd francia frank kölcsönt folyósított a nagybirtokoknak.

Súlyosbítja a kis- és középparasztnak helyzetét, hogy az ipari és mezőgazdasági cikkek ára közötti eltérés a mezőgazdaság terhére alakul. 1951 februárjában a mezőgazdasági termékek árindexe (1938 = 100) 1886, az iparcikkeké pedig 3217 volt.

Nyugat-Németországban a 0,5–5 ha területű gazdaságnagyságcsoportha a gazdaságoknak kb. 55%-a tartozik, míg területük a megművelt földterületnek csak 10%-a. A 100 ha és ennél nagyobb területű gazdaságok száma viszont az összes gazdaságok számának csupán 0,8%-a, területük azonban az összes földterületnek kb. egyharmadrészt foglalja magában. 1939-től 1949-ig a mező- és erdőgazdasági üzemek száma 1,3%-kal csökkent.

Kis- és középgazdaságok	1938/39	1948/49	1949/50
Hektáronkénti tiszta jövedelem (RM, ill. DM)	94	65	75
Adó (RM, ill. DM)	33	59	93

Forrás: Die Wirtschaft, 1950. október 27., 43. sz., 6. old.

A kis- és középparasztnak növekvő elszegényedésének egyik fő oka az adóterhek növekedése. A müncheni Gazdaságkutató Intézet jelentése azt mutatja, hogy 1949/50-ben a hektáronkénti tiszta jövedelem a háború előtthöz viszonyítva 20%-kal csökkent, ugyanakkor az adó-

terhek majdnem a háromszorosára növekedtek.

A mezőgazdasági dolgozókat az élet-színvonaluk csökkenése arra kényszeríti, hogy lakóhelyüket elhagyják és a városokban keressenek munkát. A „Bauernkorrespondenz“ által összeállított adatok rávilágítanak arra, hogy a földtől való menekülés az utóbbi években milyen méreteket öltött.

A nyugatnémetországi mezőgazdasági munkások létszáma

	Szám	Index
1948. január 1.	1 715 300	100
1949. január 1.	1 478 900	86
1950. január 1.	1 349 200	78
1950. július 1.	1 175 600	68

Forrás: Die Wirtschaft, 1950. október 27., 43. sz., 6. old.

A mezőgazdasági munkások száma tehát 2½ év alatt több mint félmillióval csökkent és ez a folyamat tovább tart.

Olaszországban, ahol a mezőgazdaság még teljesen feudális jellegű, a földtulajdonosok 93,4%-ának 5 hektárnál kevesebb földje van, a tulajdonukban lévő föld pedig az összes földterület 31%-át képezi. Ezzel szemben a földbirtokok 5%-e a földterület 35%-át birtokolja. A mezőgazdasági terület egyrészt tehát rengeteg apró egységre oszlik, másrészt pedig csekélyszámú földesúr kezében összpontosul. Jellemző, hogy Giulio Berliugierinek csak Calabriában 55 412 acre* földje van, báró Alfonso Barraco birtoka 42 500 acre kiterjedésű.

Ugyanakkor 5,3 millió földnélküli paraszt éhbérért dolgozik vagy teljesen munkanélküli. A mezőgazdasági munkások, az ú. n. „braccianti“-k naponként 350–500 lírát keresnek, de évente legfeljebb 120 napot dolgoznak. A nők napi keresete 250–400 líra, a gyermekeké — akik sok helyen már nyolcéves koruktól dolgoznak — 100 líra.

A kapitalista országokban a kommunista pártok vezetésével a mezőgazdasági munkások, munkanélküliek, kis- és középparasztnak milliói harcolnak a kizsákmányolás ellen, a föld igazságos felosztásáért. Küzdenek az amerikai beavatkozás ellen, amely mindenütt az élet-színvonal csökkenését s a munkanélküliség emelkedését vonja maga után.

* 1 acre = 0,4046 ha.

ANGLIA

Külkereskedelem

Az angol külkereskedelmi mérleg hiánya 1951 I. félévében 552 millió font volt. Ez a passzívum 2½-szer akkora, mint 1950 megfelelő időszakában, és az 1947-es válságévnél is magasabb.

A külkereskedelmi mérleg deficitje¹

Millió font

1947 I. félév	267
1948 "	251
1949 "	200
1950 "	224
1951 "	552

A fegyverkezési hajsza következtében kudarcba fulladt az angol jobboldali munkáskormányának az „austeritá“-n, vagyis a szigorú gazdaságosság elvén alapuló külkereskedelempolitikája, amely az angol export növelését és az import csökkentését tűzte ki céljául. 1951 I. félévében a behozatal érték szerint 43%-kal volt magasabb, mint 1950. év átlagában, ezzel szemben a kivitel csak 14%-kal emelkedett.

Az exportpolitika csődjének okait a haldó World News and Views a következőkben foglalja össze: 1. a stratégiai nyersanyagkészletek gyűjtése, 2. fontos exportáruk, így a gép-, acél- és szénkivitel csökkentése a fegyverkezés következtében, 3. az amerikai és nyugat-európai piac felvevőképeségének szűkülése a lakosság vásárlóképeségének csökkenése következtében, 4. a német és japán verseny újjáéledése, 5. a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal való kereskedelmi kapcsolatok beszüntetése az USA nyomására.

A behozatal értékének nagyarányú növekedését elsősorban a fegyverkezéshez szükséges nyersanyagok iránti fokozott kereslet és az ezzel kapcsolatos óriási áremelkedés okozta. Az export- és importárak közötti eltérés 1951 I. félévében fokozódott:²

Hónap	Import- árak	Export- árak	Import- árak az export-árak %-ában
	1950 = 100		%-ában
1951 január	119	107	111
február	125	109	115
március	128	112	114
április	136	115	118
május	142	118	120
június	143	120	119

Az év első öt hónapjában a behozott árukért átlagban 30%-kal, júniusban 43%-kal kellett többet fizetni, mint az elmúlt évben. Ugyanakkor az exportárak csak 20%-kal emelkedtek. Az export volumenét — amint azt Gaitskell pénzügyminiszter megállapította — 20%-kal kellene emelni ahhoz, hogy a kereskedelmi mérleg kiegyensúlyozott legyen.

A külkereskedelmi válság természetesen nem maradhat hatás nélkül a fizetési mérleg alakulására. Az elmúlt évben a fizetési mérleg 229 millió font többlettel zárult, ez évben a hiány előreláthatóan 300 millió font lesz.

Kedvezőtlenül alakult a dollárterület országaival lebonyolított külkereskedelmi forgalom. 1951 I. félévében 1950 I. félévéhez viszonyítva Angliának a dollárterület országaival lebonyolított kereskedelmi forgalmából adódó deficitje 57%-kal emelkedett. Súlyosbíttja a sterling-országok devizahelyzetét, hogy 1951 II. negyedévében az angol gyarmatoknak az USA-ba irányuló kivitele is csökkenni kezdett, mivel az USA korlátozta ón-, gum- és gyapjúvásárlásait. 1951 II. negyedévében a sterling-tömb arany- és dollárbevételei az előző negyedévhez képest 396 millió dollárral csökkentek.

A kiutat a válságból az angol monopolisták és labourista lakájaik természetesen úgy vélik megtalálni, hogy a dolgozók amúgy is alacsony életszínvonalát tovább csökkentik. A blackpooli jobboldali szakszervezeti kongresszuson Gaitskell pénzügyminiszter hangsúlyozta, hogy „...ha nem csökken a hazai fogyasztás, ...akkor tovább kell csökkenteni a behozatalt, ami végzetes következményekkel járhat“.

¹ Monthly Digest of Statistics, 1951 augusztus, adatai alapján számítva.

² Monthly Digest of Statistics, 1951 augusztus, adatai alapján számítva.

Az export tervbevett emelése a munka intenzitásának további fokozását jelenti, ugyanakkor az import csökkentése az élelmezési viszonyok rosszabbodását vonja maga után. Anglia élelmiszerszükségletének több mint a felét külföldről hozza be, és a fegyverkezési program végrehajtása érdekében a monopolisták inkább a dolgozók élelmiszerellátását áldozták fel, mint az óriási nyereségeket biztosító stratégiai nyersanyagbehozatal.

Az élelmezési helyzet már jelenleg is válságos. A Daily Telegraph c. napilap rámutat arra, hogy a gyenge táplálkozás következtében az emberek ellenállóképessége állandóan csökken. Ez év első negyedében a halandóság ugyanakkora volt, mint a háborús, 1940-es év I. negyedében.

Ugyanakkor, amikor a dolgozók életszínvonala egyre csökken, az angol monopóliók a fegyverkezési konjunktúrából mind nagyobb profitot biztosít magának. A Financial Times kimutatása szerint 1620 vállalat nyeresége 1951 első

öt hónapjában az előző év ugyanazon időszakához viszonyítva 22%-kal emelkedett. A nyersanyagtermelő- és olajvállalatok nyeresége 54%-kal, a gépiparé pedig 22%-kal emelkedett.

Angol cégek nyereségének növekedése 1951 első öt hónapjában³

Megnevezés	Cégek száma	Profit		Növekedés % -ban
		1950	1951	
		első 5 hónapjában (millió font)		
Gépipar	135	53,7	64,9	21
Elektromos- és rádióipar	38	37,7	43,2	15
Repülőgépmotor	51	38,5	52,3	36
Pamut	52	23,4	30,0	28
Gyapju	36	10,1	14,4	43
Műselyem	43	14,2	18,5	30
Kötöttáru	28	5,7	8,8	46
Élelmiszer-, szálloda- és élelmiszer- és élelmiszer-üzemeltetők ..	135	33,1	36,6	11
Szövetnagykereskedők	78	41,6	45,7	10

³ Labour Research, 1951. július, 7. sz., 123. old. adatai alapján számítva.

OLASZORSZÁG

Gazdasági helyzet

Az elmúlt években Olaszország gazdasági élete a marshallizálás „áldásos” hatása következtében az egyre mélyülő válság jeleit mutatta. Az amerikai monopóliók nyomására meginduló fegyverkezés csak annyiban változtatott a helyzeten, hogy Olaszországban éppen úgy mint a többi csatlós államban a hadimegrendelésekre dolgozó iparágakban némileg emelkedett a termelés, azonban a polgári fogyasztásra termelő iparágakban tovább tart a válság, a munkanélküliség emelkedik és a dolgozók életszínvonala csökken.

Bár a hivatalos statisztikák meghamisított indexei révén azt a látszatot szeretnék kelteni, mintha az ipari termelés meghalada volna a háborúelőtti termelés színvonalát, az egyes hadiszempontból fontos nyers- és alapanyagok termelése

még mindig jóval a háborúelőtti színvonal alatt van.

Nyers- és alapanyagok termelésének alakulása

Megnevezés	1938	1950 I.	1951 I.
	negyed- évi átlag	negyed- év	negyed- év
	ezer tonna		
Vasérc	248	125	103
Szén	337	292	296
Nyersvas	216	108	103
Kén	99	57	60

Forrás: Bjulletenij inoztranoj kommerszkoj informacii, 1951. 96. sz., 34. melléklet, 1-2. old.

A nyersanyagellátás egyik legsúlyosabb problémája az olasz ipari termelésnek. A „24 ore” c. napilap adatai sze-

rint 1950 júliustól novemberig a készletek a bányákban 28%-kal, a vegyiparban 41%-kal, a textiliparban 18%-kal csökkentek. Hiány mutatkozik színesfémekben, vasban, acélban, és különösen súlyos a helyzet a szén- és hulladékvasellátás terén. A szénellátás jelentősen lemaradt a havonta kb. 850 000 tonna ipari fogyasztás mögött. A készletek kiegészítéséhez szükséges szénmennyiségek tekintetbevételével jelenleg kb. 1 000 000 tonna szén kell havonként importálni. Ezzel szemben januárban 714 000, februárban 720 000, márciusban pedig 742 000 tonna szén hoztak be. Az angol és nyugatnémet szénszállítmányok csökkenése következtében 1951 I. félévében kb. 2 000 000 tonna szén importáltak az USA-ból kb. 45 000 000 dollár értékben.

Az elavult gépi berendezések, az elmaradt termelési módszerek és a nyersanyaghiány pótolja az ipari kapacitás teljes mérvű kihasználását. A gépipar termelési kapacitása mindössze 30–50%-ban, a traktorgyártásé 50%-ban, a hajógyártásé 35%-ban, a szerszámgyártásé és színesfémkohászaté pedig 50%-ban van kihasználva.

A fentemlített nehézségek következtében 1951. év elején a hadipar termelésének növekedése is lelassubodott. Hivatalos adatok szerint az ipari termelés 1950 IV. negyedévében 12%-kal, 1951 I. negyedévében pedig csupán 3%-kal növekedett az előző negyedhez képest.

A hadigazdálkodásra való átállás természetesen a polgári fogyasztásra termelő iparágak termelésének csökkenéséhez vezetett.

Fontosabb fogyasztási cikkek termelése 1951 májusában¹ (1950 október = 100)

Gyapjuszövet	93
Gyapjufonal	76
Kötszővottáru	60
Harisnyafélék	63
Cipő	76
Papír	87

KÜLKERESKEDELEM

1951 első négy hónapjában a külkereskedelmi mérleg passzívuma 15 milliárd lírával volt nagyobb, mint 1950 azonos

időszakában; a behozatal 107 milliárd lírával, a kivitel pedig 92 milliárd lírával emelkedett.²

Időszak	Behozatal	Kivitel	Passzívum
	milliárd líra		
1950 első négy hónap ..	298,5	216,4	82,1
1951 első négy hónap ..	405,5	308,8	96,7

A behozatal és kivitel értékének emelkedését az árak emelkedése okozta; míg azonban az importárak 1951 májusában 1950 júliusához viszonyítva 46%-kal emelkedtek, addig az exportárak csak 25%-kal növekedtek. Olaszország ugyanis főleg nyersanyagokat és félkészárúkat importál, amelyek világpiaci ára a koreai háború kitörése óta erősen emelkedett, ugyanakkor zöldséget, gyümölcsöt és bort, stb. exportál tehát olyan cikkeket, amelyek nem elsőrangú fontosságúak, és amelyek elhelyezése mind nagyobb nehézségekbe ütközik.

Az USA-ba irányuló kivitel 1951 első négy hónapjában 1950 azonos időszakához viszonyítva több mint kétszeresére emelkedett. Az amerikai monopolisták Olaszországból is éppúgy, mint a többi marshallizált országból, kiszipolyozzák a fegyverkezéshez szükséges stratégiai nyersanyagokat, így elsősorban a szicíliai kén. Ezzel szemben az USA-ból való behozatal csökkent, mert az USA csökkenti az ú. n. Marshall-szállítmányokat, azonkívül a fontosabb nyersanyagok kivitelét korlátozza. A békétábor országai-val szemben alkalmazott diszkriminációs politika következtében ezekkel az országokkal tovább csökkent a külkereskedelmi forgalom.

KÖLTSÉGVETÉS, ÉLETSZÍNVONAL, MUNKANÉLKÜLSÉG

A hivatalos háborús kiadások összege 1951/52. költségvetési évben kb. 40%-kal emelkedik. Ezenkívül három évre még 250 milliárd líra (400 millió dollár) pótkeretet irányoztak elő fegyverkezési célokra. A költségvetési deficit 1951/52. évben előreláthatóan 369 milliárd lírával tesz ki.

¹ Bollettino mensile di Statistica, 1951 augusztus, adatai alapján számítva.

² Bollettino mensile di Statistica, 1951 július, adatai alapján számítva.

A fokozott fegyverkezés Olaszország amúgy is zilált pénzügyi helyzetét még jobban aláássa. Az államadósság 1950 júniustól 1951 február végéig 179 milliárd lírával emelkedett, és a háborúelőttinek 20-szorosát teszi ki. A fizetési eszközök mennyisége a folytonos pénzkibocsátás következtében 1950. év végén a háborúelőtti mennyiség 64-szeresére nőtt.

Hivatalos adatok szerint a nagykereskedelmi árinдекс és a létfenntartási költségek a koreai háború kitörésétől kezdve a következőképpen emelkedtek (1938 = 100):²

Megnevezés	1950 június	1951 március
Nagykereskedelmi árinдекс	4071	5724
Létfenntartási költségindex	4823	5199
Élelmezési költségindex ..	5888	6105

Amint a Rudé Právo közli, az olivaj ára a háborúelőttinek 80-szorosára, a sajté és vajé 75-szeresére, a húsé 70-szeresére, a tejé 60-szorosára, a gyümölcsé és zöldségé majdnem 50-szeresére emelkedett.

Természetesen ez csak átlagfogyasztás, és a munkásosztály fogyasztásának csökkenése az átlagosnál jóval nagyobb.

A termelési kapacitás krónikus kihasználatlansága, a termelés csökkenése, valamint a vállalatok felszámolása következtében a munkanélküliség egyre fokozódik. A kisebbített hivatalos adatok szerint a munkanélküliek száma 1950 szeptembertől 1951 márciusig 356 904-gyel emelkedett. Még ezek szerint a statisztikák szerint is több mint 2 000 000 a munkanélküli, és ugyanennyien dolgoznak csökkentett munkaidővel, heti 16—24, vagy 36 órát. A mezőgazdasági munkanélküliség ezekben a statisztikákban nincs benne. A mezőgazdasági munkások túlnyomó része évenként csak 100—120 napot dolgozik. Ha a foglalkoztatottak és munkanélküliek számát összehasonlítjuk, úgy az iparban öt teljes vagy részleges foglalkoztatottra két munkanélküli jut. A mezőgazdaságban

még rosszabb a helyzet; ott két foglalkoztatottra három munkanélküli, sőt Calabriában egy foglalkoztatottra két munkanélküli jut.

A Kommunista Párt vezetésével egyre fokozódik a munkások ellenállása és harca, amely nemcsak a sztrájkmozgalmakban nyilvánul meg, hanem a munkások küzdenek a gyárak leállításával (Ansaldo- és Breda-művek), és a nincstelen parasztok megszállják és egymás között felosztják a megműveletlen földeket. Az ellenállás átterjedt a munkásságról a közalkalmazottakra is. Szeptemberben másfélmillió közalkalmazott sztrájkolt. A vasutasok több mint 90%-a, a postások 98%-a, a községi tisztviselők 96%-a és az állami hivatalnokok 97%-a vett részt a sztrájkban.

Az olasz hivatalos statisztikák meghamisítják a munkások keresetére vonatkozó adatokat, és ezért ezeknek a statisztikáknak alapján nem nyerhetünk tiszta képet a munkások vásárlóerejének tényleges alakulásáról. A szakszervezetek megállapítása szerint egy négytagú munkáscsalád létfenntartási minimuma kb. havi 52 000 líra. Ezzel szemben a gép- és fémiparban dolgozó munkások átlagos havi keresete 26 862 lírát, a textiliparban dolgozóké 17 999 lírát, az élelmezési iparban dolgozóké 18 471 lírát tesz ki. Mac Carven amerikai szenátor olaszországi ellenőrző körútjáról tett jelentésében írja, hogy „...csupán Lucca tartományban 60 000 ember él barlangokban, Dél-Olaszországban a házak 5%-ában van vízvezeték, 4 millió olasz évente csak kétszer eszik húst“.

A hivatalos — tehát megszerített — statisztikai adatok is azt mutatják, hogy az élelmezési viszonyok rosszabbodtak.

Egy főre eső évi fogyasztás 1950-ben*
(1938 = 100)

Rizs	84
Burgonya	77
Marhahús	84
Disznóhús	72
Tojás	89
Hal	88
Zsír	89

² Monthly Bulletin of Statistics, 1951 augusztus adatai alapján.

* Banca Nazionale del Lavoro, Quarterly Review, 1951. 16. sz., 16. old. adatai alapján számítva.

KÖNYVISMERTETÉS

A magyar közoktatási statisztika alapjai

(Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 80 old.)

A társadalmi, gazdasági téren végbenő szocialista átalakulásnak döntő kérdése a kultúrforradalom, amelynek a mélyreható politikai és gazdasági változásokat követően a szocializmust építő társadalomban be kell következnie. A kultúrforradalom az oktatás területén jelenti a régi uralkodó osztályok művelődési monopóliumának a megdöntését, a tudományok felé vezető útnak megnyitását a munkásosztály és a dolgozó parasztság előtt.

A felszabadulás előtt az uralkodó osztálynak nem volt érdeke, hogy a nép széles rétegei tanultak, műveltek legyenek. A főiskolai hallgatóság számának „aggasztó növekedéséről” beszéltek. „A főiskolák felé rohanó ifjúság alig szűnő árját” az akkori kormányzat Magyarországi társadalmi problémái közül a legégetőbbek egyikének tekintette. Pedig milyen szerény volt az az „áradat” az öt éves tervidőszak alatt főiskolai végzettséget nyerő tízezrekhez viszonyítva.

A felszabadulás óta tanügyi politikánk arra irányul, hogy a nép minél szélesebb rétegei számára tegye lehetővé a tanulást, a művelődést. Ennek a politikának a végrehajtása természetesen népgazdasági terveink keretében és annak alapján történik.

A közoktatás szerves része szocialista tervezdálkodásunknak. A tervezdálkodásnak pedig fontos fegyvere, nélkülözhetetlen eszköze a statisztika. Közoktatásunk fejlesztése és a fejlődés menetének és mérvének ellenőrzése érdekében tehát feltétlenül szükség van jó és pontos közoktatásügyi statisztikára. A sta-

tisztika azonban csak akkor válhat a közoktatásügy tervszerű irányításának és ellenőrzésének eszközévé, ha azt valóban az alsó- és középfokú tanügyigazgatási szervek kezébe adjuk.

A Népgazdasági Tanács a statisztikai munkák decentralizálására vonatkozó határozatával biztosította ezt a követelményt. A határozat alapján történt meg a közoktatásügyi statisztika átszervezése.

A decentralizálás lényege, hogy a statisztikai munka szervezete oly módon épül fel, hogy az adatok végigfutnak a tanügyi igazgatás valamennyi operatív szervén. Minden egyes szerv a saját irányítása alá tartozó terület adatait begyűjti, összesíti és elemzi. A leszűrt tapasztalatokat elsősorban saját munkájában használja fel. Az összesítéseket, az adatok elemzéséből leszűrt legfontosabb megállapítások kíséretében küldi tovább közvetlen irányító felettes szerveinek, amelyek az ily módon beérkező anyagot ugyancsak operatív munkájuk alapjául használják fel.

A decentralizáció után a tanácsok, különösen maguk az iskolavezetők és a pedagógusok statisztikai feladata kiszélesedett. Az adatszolgáltatók, akik a statisztikában csak a kérdőívek kitöltését és továbbítását látták, nélkülözhetetlen segítséget kaptak saját munkájuk irányításához és ellenőrzéséhez. Az alsóbb szervek a kérdőívek kiküldésének és begyűjtésnek mechanikus feladatán kívül el kell végezzék az adatok elemzését és ennek az eredményeit ugyancsak elsősorban saját irányításuk alá eső területen kell felhasználni. Így mindezek a

szervek a statisztika szenvedő alanyaiból, a statisztikának aktív munkatársai lettek, azzal, hogy a statisztikát felhasználják, operatív intézkedések nélkülözhetetlen alapjává teszik.

A decentralizált statisztikai munka az adatszolgáltatásban közreműködőkkel szemben természetesen lényegesen magasabb követelményeket támaszt. A rendelkezésre álló adatokat az iskolavezetők, a helyi igazgatási és minisztériumi szervek előadói csak akkor tudják helyesen értékelni, ha ismerik a statisztika szerepét és feladatait, ismerik a statisztika és saját maguk közötti szoros kapcsolatot. El kell tehát sajátítani az egyszerűbb statisztikai elemzési módszereket és azok alkalmazási lehetőségeit. Áttekintéssel kell rendelkezni a tanügyi statisztika szervezeti felépítéséről, az adatgyűjtések rendszeréről és mindarról, ami elősegíti munkájuk jobb elvégzését.

„A magyar közoktatási statisztika alapjai” c. munkával a Központi Statisztikai Hivatal és a Közoktatásügyi Minisztérium a tanügyi statisztikával foglalkozók részére a szükséges alapismeretek elsajátítását lényegesen megkönnyíti.

A kiadvány a statisztikai ismereteken túlmenően röviden ismerteti a felszabaduláseelőtti és a jelenlegi iskolapolitikát, ismerteti közoktatásügyünk szervezeti felépítését és a statisztikai anyagban bővebben szereplő példák számaiban bemutatja kultúrforradalmunknak a közoktatásügyi terén elért hatalmas eredményeit. Ezzel a könyv jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik közoktatásunk fejlődését és helyzetét figyelemmel és érdeklődéssel kísérik.

A könyv első része általános statisztikával foglalkozik. A magyar statisztikai irodalomban már sok helyen találkozhatunk ezzel a kérdéssel, azonban a teljességre való törekvés és az elemzés eszközeinek tanügyi statisztikai példákvaló szemléltetőbbé tétele mégis indokoltá teszi, hogy a statisztika fogalmával, feladataival, a statisztikai megfigyelés megszervezésével, az adatok ellenőrzésével, összesítésével, az össze-

sített adatok elemzésének legegyszerűbb módszereivel a kiadvány is foglalkozzék. A tanügyi statisztika köréből vett példák alkalmazása megkönnyíti a módszernek a gyakorlatba való átültetését és érthetővé teszi ezeket a statisztikában kevésbé jártasak számára is.

A kiadvány második része bevezetőben rövid áttekintést ad a felszabaduláseelőtti tanügyi statisztikáról, az akkori kormányzatok iskolapolitikájáról és az ezt a politikát hűségesen kiszolgáló statisztikai „módszerekről” és ferdítésekről.

A jelenlegi iskolarendszerünkkel foglalkozó fejezet tanügyi statisztikánk feladatainak és céljainak kifejtését tartalmazza. Ez a rész ismerteti iskolarendszerünk három fő területének — az alsó-, közép- és felsőfokú oktatásunk — egész szervezeti felépítését.

A közoktatási statisztika döntő feladata a kultúrforradalom eredményeinek a felmérése és az egyes kérdések összefüggéseinek a vizsgálata, így elsősorban a beiskolázás, a lemorzsolódás, a tanulmányi előmenetel és a tanulók szociális megoszlásának az elemzése. Ezt ismertetik szemléltető példákkal a könyv következő fejezetei, kitérve a közoktatási statisztikában alkalmazott legfontosabb csoportosításokra és a legfontosabb tanügyi fogalmakra.

A kiadványban fontos helyet foglal el a decentralizálás utáni konkrét feladatok vázolása. A decentralizált statisztika végrehajtásában résztvevő minden egyes szerv — elsősorban az adatszolgáltató, valamint az alsó- és középfokú szervek — feladatainak ismertetésén kívül, konkrét példák találhatóak az adatok értékelésének gyakorlati módszereiről, mind a saját operatív intézkedések céljaira, mind a felsőbb szervek részére.

Végül a könyv utolsó fejezete ismerteti a bizonylati elv gyakorlati érvényesülését a közoktatási statisztikában és iskolatípusonként tárgyalja az 1951—52. tanévi adatfelvételeket. Utóbbi közvetlen segítséget nyújt — elsősorban az adatszolgáltatóknak — az engedély nélküli, vadstatisztikák felismeréséhez és az ezek ellen folytatott harchoz.

KÖNYVSZEMLE*

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

STATISZTIKA

Kulturális élet

Bogdanov, I. M.: *Kultúrstatistika. (Sztatizsziyka kulturi)*. 142 old. Fordította: A Központi Statisztikai Hivatal fordítói munkaközössége. Statisztikai Kiadó Vállalat. Budapest. 1951.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Elmélet, leírás, történet, szervezet

Vöblj, K. G.: *A tudományos munka megszervezése. (Organizacija truda naucnovo rabotnyika)*. 142 old. 2. kiadás. Fordította: Bajk Éva. Közoktatásügyi kiadó-vállalat. Budapest. 1951.

Tervgazdálkodás

A Bolgár Népköztársaság népgazdasága fejlesztésének 1951—1955. évi ötéves terve. 41 old. Tervgazdasági könyvkiadó. Budapest, 1951.

Lengyelország gazdasági fejlődésének és a szocializmus építésének 1950—1955. évekre terjedő hatéves terve. 70 old. + 1 térkép. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest, 1951.

Tyeplov, G. V.: *Gépjárák gazdasági tervezése. (Planyrovanyje na masinosztrouitelnyih zavodah)*. 343 old. + táblázatok. Tankönyvkiadó. Budapest, 1951.

Üzemgazdaság, munkaverseny,
munkaszervezés

Alenyicsikov, D. J.: *Az iparvállalatok dokumentációs ellendrésnek megszervezése és technikája. (Organizacija i tehnyika dokumentalnoj revizii promislennovo predpriyatiya)*. 179 old. Pénzügyminisztériumi Könyvkiadó. Budapest, 1951.

Aljaksinszkij, J. Sz.: *A műhely önálló elszámolási rendszerének előkészítése. (Podgotovka cehovovo hozraszseta)*. 120 old. Nehézipari könyv- és folyóiratkiadó. Budapest, 1951.

Latosinszky Imre dr.: *A mezőgazdasági számvitel alapelvei*. 68 old. Mezőgazdasági kiadó. Budapest, 1951.

Öndlő elszámolás. *A mélyépítőipari vállalatok munkahelyein megvalósítandó öndlő elszámolással kapcsolatos teendők*. 54 old. + nyomtatványminták. Közlekedési kiadó. Budapest, 1951.

Pénzügy

Atlasz: Pénzforgalom és hitel a Szovjetunióban. (Denyzejnoje obrascenyije i kredit v SzSzSR.) 452 old. Pénzügyminisztériumi kiadó. Budapest, 1951.

JOG

Békeharc és nemzetközi jog. Adatok és tanulmányok. Szerkesztette: Kovács István dr. 252 old. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest, 1951.

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Bermant, A. F.: *Matematikai analízis I. rész. (Kursz matematyicseszkoivo analiza)*. Fordította: Horváth Dániel. 472 old. Tankönyvkiadó. Budapest, 1951.

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

EGYES IPARÁGAK, MESTERSÉGEK

Mérei Gyula: *Magyar ipar fejlődése. 1790—1848.* 428 old. Közoktatásügyi kiadó-vállalat. Budapest, 1951.

MÉRŐI, MŰSZAKI IRODALOM

Gépipari újítások. Szerkesztette az Országos Találmányi Hivatal. 172 old. Tervgazdasági könyvkiadó. Budapest, 1951.

Nydrády Gábor: *Újítók az új technika harcosa.* 208 old. Népszava. Budapest, 1951.

EGYÉB

BÖLCSELET

Médsziszki: A nevelés története. 676 old. Közoktatásügyi kiadó. Budapest, 1951. (Socialista nevelés könyvtára. 33.)

MŰVESZET, SPORT

Szovjet régészeti tanulmányok. Fordította: Harmatta János. 197 old. Akadémia. kiadó. Budapest, 1951.

TÖRTÉNELEM, FÖLDRAJZ

„Mi már nem leszünk kizsákmányolt proletárok!” 1848—1919. Összeállította: Svéd László. 304 old. Magyar Munkásmozgalmi Intézet. Ifjúsági Könyvkiadó. Budapest, 1951.

FOLYÓIRATSZEMLE**

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

STATISZTIKA

Elmélet, módszertan, történet, szervezet

A Szovjetunió területi statisztikai szerveinek tapasztalataiból. 86—94. old. (Statistický obzor. 1951/1—2.)

Cervený, A.: *A statisztikai adatok elemzésének egyik példája.* 94—109. old. (Statistický obzor. 1951/1—2.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakszerinti csoportosításban.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szakszerinti csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Tyimofejev: A Statisztikai csoportosítások módszeréről. 119—122. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

Dr. Vlach—Vyláčil, J.: A statisztika és a matematika. 204—209. old. (Statistický obzor. 1951/3.)

Tervgazdálkodás

Okrouhly J.: A statisztika alapfeladatai a pénzügyi tervezésben. 285—291. old. (Statistický obzor. 1951/IV.)

Kereskedelem

Dedek, F. dr.: Csehszlovákia belkereskedelmi statisztikája. 67—47. old. (Statistický obzor. 1951/1—2.)

Árak

Korotkova, Je.—Hvojnýk, P.: A kakaóbar piacának alakulása. 33—42. old. (Vnnyesnyaja trgovija. 1951/7.)

Népesség

Burov, B.: A burzsoz demográfiai átlományok reakciói alapjai. 132—140. old. (Statistický obzor. 1951/1—2.)

Életszínvonal

Zsutovskája, M.: Hamisítási módszerek az USA családai költségvetésének statisztikájában. 312—319. old. (Statistický obzor. 1951/IV.)

Lakásügy

Rédei, J.: Népi demokráciánk család- és lakásviszonyai. 627—634. old. (Társ. szemle. 1951/7.)

POLITIKAI IRODALOM

A marxizmus—leninizmus alkotódereje. 1—8. old. (Bolsevik. 1951/12.)

Allen, C.: Az iráni megmozdulás. 10—14. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1951/7.)

Asztafjev, G.: A Kínai Kommunista Párt harcban az ország gazdasági elmaradottságának felszámolásáért és Kína iparosításáért. 34—41. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1951/8.)

Glezerman, G.: Alap és felépítmény a szocializmusból kommunizmusba való átmenet időszakában. 19—34. old. (Bolsevik. 1951/16.)

Kuprijanov, N.: Egy kanadai Kolumbusz Kristóf feldezi Angliát. 13—15. old. (Novoje Vremja. 1951/32.)

N. S.: A fegyverkezési hajszát és az amerikai monopóliumok. 29—30. old. (Novoje vremja. 1951/32.)

Nykolajev, V. V.: A Szovjetállam fejlődésének fő szakaszairól. 9—23. old. (Szojvetizszo goszudarsztvo i pravo. 1951/8.)

Réti, L.: A szocializmus építésének kérdései Rákosi elvtárs új könyvében. 574—588. old. (Társ. szemle. 1951/7—8.)

Zorin, V.—Imozemcev, N.: Az amerikai imperializmus a pusztulás felé rohan. 122. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Elmélet, leírás, történet, szervezet

Cseprakov, V.: A világgazdaság hanyatlása. 73. old. (Bolsevik. 1951/12.)

Eolganov, M.: A társadalmi tulajdon — a szocialista termelési viszonyok alapja. 60—73. old. (Bolsevik. 1951/13.)

Garami György: A munkaerőhullámzás néhány problémájáról. 257—261. old. (Munkaerő-tartalék. 1951/8.)

Leontjev, A.: A kapitalizmus általános válságáról. 67—73. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1951/7.)

Leontjev, A.: A szocializmus és kapitalizmus közötti gazdasági verseny a háborútáni időszakban. 1—7. old. (Magyar technika. 1951/7.)

Osztrovitjanov, K.: I. V. Sztálin elvtárs nyelvtudományi munkáinak jelentősége a közgazdaságtan fejlődése számára. 3—15. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

Svecov, N.: A földreform és a mezőgazdaság eredményei a demokratikus Kínában. 54—61. old. (Szocialisztizszojke szeljszkoje hozajsztvo. 1951/3.)

Vlaszov, N.: V. I. Lenin, és Sztálin, I. V. az amerikai imperializmusról. 45—69. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

Tervgazdálkodás

A belső tartalékok feltárása a beszámolójelentések elemzésének legfontosabb feladata. 629—635. old. (Számvitel. 1951/8.)

A bolygár gazdasági terv 1951. évre vonatkozó célkitűzése. 64—66. old. (Gospodarka planova. 1951/7.)

A szocializmus országának nagy győzelmei. 3—7. old. (Szocialisztizszojke szeljszkoje hozajsztvo o. 1951/3.)

Dorosevic, M.: A tervezési szolgálat és a beszámoló jelentések megszervezése az iparban. 16—25. old. (Gospodarka planova. 1951/7.)

Gyemidov, Sz.: A negyedik ötéves terv teljesítésének eredményei a mezőgazdaságban. 3—18. old. (Szocialisztizszojke szeljszkoje hozajsztvo. 1951/5.)

Házi Á.: Az ellenőrzés jelentősége állami és gazdasági életünkben. 598—614. old. (Társ. szemle. 1951/7—8.)

Jelentés a kohó- és gépipar második negyedévi eredményeiről. 12—13. old. (Újítók lapja. 1951/15.)

Koszjacsenko G.: Az állami terv megingathatatlan törvény. 613—615. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/6.)

Mozgósítók ötéves tervünk tartalékait 1—6. old. (Magyar technika. 1951/6.)

Prenant, Marcel: A tudományos tervezés kérdései Magyarországon. 237—245. old. (Akadémiai értesítő. 1951. LVIII. kötet. 480. füzet.)

Sebes László: A munkaerő tervezése ötéves tervünk harmadik évére. 251—257. old. (Munkaerő-tartalék. 1951/8.)

Széchy Károly: A budapesti földalatti vasút jelentősége az ötéves tervben. 449—456. old. (Természet és technika. 1951/8.)

Samehov B.: A beruházási munkák tervezése. 82—91. old. (Planovoe hozajsztvo. 1951/4.)

Zsukovszkij, Ja.—Ruszakovszkij, Je: A nagy sztálini építkezések és ezek szerepe a kommunizmus anyagi értelemszerű bázisának megszerzésében. 3—21. old. (Planovoe hozajsztvo. 1951/4.)

Gazdaságpolitika

A tőke kivétel az amerikai agresszív eszközök. 66—68. old. (Gospodarka planova. 1951/7.)

Ádám L.: Feladataink a termelőkapacitások meghatározásában. 604—613. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/6.)

Kloczkovszkij, L.: A hajó-piac alakulása a kapitalista országok gazdasága militarizálásának feltételei között. 24—33. old. (Vnyesnyaja torgovlja. 1951/7.)

Kronrod, J.: A szocialista felhalmozás és a szovjet gazdaság újabb hatalmas fellendülése. 537—554. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/6.)

Nógrádi, Gy.: Az ipar fegőszközcsökkentésének módszerei. 51—54. old. (Magyar technika. 1951/6.)

Paszerznyik, A. Je.: Kényszermunka az USA-ban és az angol amerikai blokk többi országában. 61—74. old. (Szojvetizszoje goszudarsztvo i pravo. 1951/8.)

Üzemgazdás, munkaverseny, munkaszervezés

A szocialista nyilvántartás alapja és feladatai. 28—35. old. (Statistický obzor. 1951/3—2.)

Dundukov, G. F.: A vállalati pénzgazdálkodás és a költségvetés kapcsolata a Szovjetunió vállalatainál. 578—587. old. (Számvitel. 1951/7.)

Ferenci Tibor: A kisipari szövetkezetek számviteléről. 659—667. old. (Számvitel. 1951/8.)

Hromov, P.: A munkatermelékenység emelésének tartalékai a szocialista iparban. 10—12. old. (Bér-és norma. 1951/8.)

Ivanov, P.: A termelőkapacitások kihasználásának tervezése. 7—12. old. (Magyar technika. 1951/6.)

Kéri, Z.: A belkereskedelmi vállalatok mérlegbeszámolója. 687—597. old. (Számvitel. 1951/7.)

Smolno, O. dr.: A népgazdasági számbavétel problémája Csehszlovákiában. 35—47. old. (Statistický obzor. 1951/1—2.)

Szántó István: Az egyéni megtakarítási számláról. 47—50. old. (Többtermelés. 1951/7.)

Székel Gábor: Harc a vállalaton belüli önálló elszámolás hiéptetésének sikeréért. 1—3. old. (Többtermelés. 1951/7.)

Szuberovszkij, I. Sz.: A műhelyen belüli önálló elszámolás szervezési kérdései. 50—55. old. (Többtermelés. 1951/7.)

Tumanov—Gurvic—Bikov: A Moszkvai Földalatti Vasút energiazáságának fejlődése. 243—247. old. (Elektrotechnika. 1951/8.)

Werdán Pál: A teljesítményszámítás tanulsága 187—189. old. (Cukoripar. 1951/8.)

Pénzügy

Zlovín, I.: *A szovjet rubel — világ legszilárdabb valuta*. 80—102. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

JOG

Dmitrevszkij, N. N.—Utyevszkij, B. Sz.: *A büntetőjog története a kapitalista államokban*. 80—83. old. (Szovjetszka knyiga. 1951/7.)

Pavlov, I. V.: *A földre vonatkozó állami tulajdonjog a Szovjetunióban*. 88—92. old. (Szovjetszkoje goszdudzarszkoje pravo. 1951/8.)

Povalisin, B.: *Az ipar államosítására vonatkozó törvényhozás a népi demokratikus országokban*. 42—47. old. (Vnyesnyaja torgovlja, 1951/7.)

Zivsz, Sz. L.: *A bíróság megszervezésének szocialista alapelvei az európai népi demokratikus országokban*. 54—62. old. (Szovjetszkoje goszdudzarszkoje i pravo. 1951/7.)

KÖZIGAZGATÁS

A szovjet közalkalmazott az állam és a nép szolgálatában. 12—13. old. (Tanácsok. 1951/13.)

Vas, Z.: *A budapesti tanácsok termunkájáról*. 225—232. old. (Állam és közigazgatás. 1951/5—6.)

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

MÉRNÖKI, MŰSZAKI IRODALOM

Csudakov, H.: *A szovjet tudományos társaságok harcolnak a technikai haladásért*. 61—63. old. (Magyar technika. 1951/7.)

Geleji, S.: *A szovjet kohászat ragyogó eredménye*. 11—13. old. (Szovjet kultúra, 1951/7.)

Perényi, I.—Hámor, I.—Kátana, J.—Farkasdi, Z.: *A típustervezés és szabványosítás kérdése a Szovjetunió gyakorlatának megvilágításában*. 290—304. old. (Építészeti, építés. 1951/5—6.)

MEZŐGAZDASÁG

Győzelmes harcban az ország kenyéréért. 1. old. (Magyar mezőgazdaság. 1951/14—15.)

Rudakova, Je.: *Magas termelékenység — a kolhozok megerősítésének legfontosabb tényezője*. 3—10. old. (Szocialisztikus szovjet szeljszkoje hozajsztvo. 1951/7.)

Vasziljev, N.: *A szocialista mezőgazdaság hatalmas fejlődése a háború utáni időszakban*. 63—77. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/7.)

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

Li-Csin-Jim: *Az új Kína külkereskedelme*. 573—578. old. (Magyar—szovjet közgazd. szemle. 1951/6.)

Nőgrédi, L.: *Közmű hálózatunk fejlesztési terve*. 262—267. old. (Közlekedéstudományi szemle. 1951/7.)

Steinmetz, I.: *A moszkvai „Metro” új vonalának építése*. 322—325. old. (Mélyépítéstudományi szemle. 1951/6.)

EGYES IPARÁGAK, MESTERSÉGEK

Altnhov, F.: *A magyar textilipar belső tartalékai*. 67—75. old. (Magyar technika. 1951/6.)

Bauma Viktor: *Az ipari ásványbányászat szerepe népgazdaságunkban és jövőbeli fejlődése*. 337—343. old. (Bányászati lapok. 1951/7.)

Hazai ölmot bányászunk — 40 méternyire a föld alatt. 15—16. old. (Újítók lapja. 1951/15.)

Mayer Ferenc: *Széntermelésünk mai helyzete és elkövetkező feladataink*. 397—402. old. (Bányászati lapok. 1951/8.)

Vadász Elemér: *A magyar ásványkincsek f. ltársá*. 8—11. old. (Magyar technika. 1951/7.)

EGYÉB

TÜRTÉNELEM, FÜLDRAJZ

Maszlennikov, V. A.—Erenburg, G. B.: *A kínai nép nemzeti felszabadító mozgalma a legújabb korban*. 42—47. old. (Szovjetszka knyiga. 1951/7.)

A STATISZTIKAI SZEMLE, STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ,
IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ
ÉS A STATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

kiadóhivatalának
új címe:

II, KELETI KÁROLY-UTCA 5. I. 1. TELEFON: 350-126, 130-as mellék